

Institucionalna podrška poduzetništvu u turizmu - Europska unija i Hrvatska

Ligović, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:277388>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

Kristina Ligović

**INSTITUCIONALNA PODRŠKA
PODUZETNIŠTVU U TURIZMU – EUROPSKA UNIJA I
HRVATSKA**

Diplomski rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

Kristina Ligović
Matični broj: 0145016455, redovni student
Studijski smjer: Turizam i razvoj, sveučilišni diplomski studij

**INSTITUCIONALNA PODRŠKA
PODUZETNIŠTVU U TURIZMU – EUROPSKA UNIJA I
HRVATSKA**

Diplomski rad

Kolegij: Poduzetništvo u turizmu
Mentor: Prof. dr. sc. Danijela Križman Pavlović

Pula, svibanj 2015.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. PODUZETNIŠTVO I PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA	3
1.1. POJMOVNO ODREĐENJE PODUZETNIŠTVA	3
1.2. SPECIFIČNOST PODUZETNIŠTVA U TURIZMU	5
1.3. PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA	7
1.3.1. <i>Zakonodavna infrastruktura</i>	8
1.3.2. <i>Fizička infrastruktura</i>	8
1.3.3. <i>Financijska infrastruktura</i>	9
1.3.4. <i>Obrazovno-savjetodavna infrastruktura</i>	9
2. INSTITUCIJE PODUZETNIČKE INFRASTRUKTURE ZA POTICANJE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU EU I RH.....	10
2.1. INSTITUCIJE PODUZETNIČKE INFRASTRUKTURE U EUROPSKOJ UNIJI.....	10
2.1.1. <i>Institucije zakonodavne infrastrukture</i>	13
2.1.2. <i>Institucije fizičke infrastrukture</i>	18
2.1.3. <i>Institucije financijske infrastrukture</i>	28
2.1.4. <i>Institucije obrazovno-savjetodavne infrastrukture</i>	32
2.1.5. <i>Institucionalna podrška poduzetništvu u turizmu EU</i>	40
2.1.5.1. Poduzetnička politika Europske unije i turizam.....	41
2.1.5.2. Podrška Europske komisije poduzetništvu u turizmu	42
2.1.6. <i>Kritički osvrt na organizacijsku strukturu institucija poduzetničke infrastrukture u EU</i>	46
2.2. INSTITUCIJE PODUZETNIČKE INFRASTRUKTURE U HRVATSKOJ.....	48
2.2.1. <i>Institucije zakonodavne infrastrukture</i>	50
2.2.2. <i>Institucije fizičke infrastrukture</i>	56
2.2.3. <i>Institucije financijske infrastrukture</i>	61
2.2.4. <i>Institucije obrazovno-savjetodavne infrastrukture</i>	69
2.2.5. <i>Institucionalna podrška poduzetništvu u turizmu Hrvatske</i>	72
2.2.5.1. Služba Ministarstva turizma za razvoj poduzetništva u turizmu.....	73
2.2.5.2. Služba Ministarstva turizma za poslove i projekte Europske unije u turizmu .	74
2.2.5.3. Programi i potpore Ministarstva turizma za financiranje poduzetništva u turizmu	77
2.2.6. <i>Kritički osvrt na organizacijsku strukturu institucija poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj</i>	81
3. MOGUĆNOSTI FINANCIRANJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE.....	84
3.1. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PROVEDBU EU FONDOVA U RH	84
3.2. PROGRAMIRANJE KORIŠTENJA SREDSTAVA FONDOVA EU.....	87
3.3. FINANCIRANJE PODUZETNIŠTVA U TURIZMU SREDSTVIMA IZ FONDOVA EU	90

3.3.1. Mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu iz Programa Unije.....	91
3.3.2. Mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu iz ESI fondova	94
4. PERSPEKTIVE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU RH.....	98
4.1. KARAKTERISTIKE HRVATSKE TURISTIČKE PONUDE	98
4.1.1. Atrakcije	98
4.1.2. Turistički proizvod	99
4.1.3. Smještajni kapaciteti	100
4.1.4. Prometna dostupnost	101
4.2. OGRANIČENJA RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU	102
4.3. MOGUĆNOSTI I PRILIKE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU	103
4.4. SMJERNICE ZA BUDUĆE PROGRAMIRANJE SREDSTAVA ZA RAZVOJ PODUZETNIŠTVA U TURIZMU IZ FONDOVA EU.....	105
ZAKLJUČAK.....	108
POPIS LITERATURE.....	110
POPIS GRAFIKONA	114
POPIS SHEMA	114
POPIS TABLICA.....	114
POPIS KRATICA	115

UVOD

Današnja poslovna okolina mogla bi se opisati kao vrlo promjenjiva i nepredvidiva. Promjene postaju važan čimbenik jer o njima ovisi uspješnost poslovanja poduzeća ali i njegov opstanak uz jaku konkurenciju. Suvremeni turizam kategorija je koja posljednjih desetljeća doživljava najbrži rast i razvoj. Pod utjecajem globalizacije te uz kontinuirane pojave novih trendova turizam postaje izrazito zanimljiva kategorija za bavljenje poduzetništvom.

Problem istraživanja ovog rada su institucije koje su posebno namijenjene pružanju podrške i poticanju razvoja poduzetništva u turizmu, kako na razini Europske unije, tako i u Hrvatskoj. Predmet rada je istražiti i analizirati institucije poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji i Hrvatskoj te spoznati njihove načine i mogućnosti pružanja podrške poduzetništvu u turizmu. Radna hipoteza ovog rada glasi: sustavnom analizom institucija poduzetničke infrastrukture Europske unije i Hrvatske, posebno namijenjenih poticanju razvoja poduzetništva u turizmu, stvorene su osnovne pretpostavke o mogućnostima financiranja budućih smjernica razvoja poduzetništva u turizmu Hrvatske sredstvima iz fondova Europske unije. Prema tome, svrha rada je istražiti i spoznati institucije poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji i Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na institucije koje pružaju podršku razvoju poduzetništva u turizmu. Dok je cilj rada ukazati na mogućnosti i prilike budućeg razvoja poduzetništva u turizmu Republike Hrvatske uz podršku institucija poduzetničke infrastrukture Europske unije.

Prilikom pisanja ovog rada korištene su sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, metoda klasifikacije, komparacije i deskripcije, te deduktivna metoda. Rezultati istraživanja rada predloženi su, osim uvodnim i zaključnim dijelom, u četiri glavna poglavlja. U uvodnom dijelu rada navedeni su problem i predmet rada, postavljena je radna hipoteza, definirani su svrha i cilj rada, te su navedene korištene znanstvene metode pri pisanju rada.

Naslov prvog poglavlja je Poduzetništvo i poduzetnička infrastruktura. U ovom je poglavlju definiran pojam poduzetništva, objašnjene su specifičnosti poduzetništva u turizmu i definirana je poduzetnička infrastruktura koja može biti zakonodavna, fizička, financijska te obrazovno savjetodavna. U drugom poglavlju pod naslovom Institucije poduzetničke infrastrukture za poticanje razvoja poduzetništva u turizmu EU i RH istražene su, navedene i opisane institucije poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji i u Hrvatskoj s posebnim naglaskom na institucije koje potiču razvoj poduzetništva u turizmu. U ovom su poglavlju

također dana dva kritička osvrta autorice na organizacijsku strukturu institucija poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji i Hrvatskoj. Treće poglavlje nosi naslov Mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu iz fondova Europske unije, u kojem se govori o institucionalnom okviru kojeg treba uspostaviti svaka zemlja članica Unije kako bi se odredila potrebna tijela za programiranje i upravljanje procesom raspodjele i korištenja sredstava iz europskih fondova. U nastavku poglavlja navedene su institucije koje čine institucionalni okvir za provedbu europskih i strukturnih (ESI) fondova u Republici Hrvatskoj, a to su Tijelo nadležno za koordinaciju čiju ulogu ima Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, zatim Upravljačka tijela, te Posrednička tijela razine 1 i razine 2, čije uloge obavljaju razna nadležna ministarstva i provedbene agencije ovisno o području koje se financira. Na kraju poglavlja navedene su i opisane mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu sredstvima iz programa Europske unije te sredstvima iz ESI fondova. Perspektive razvoja poduzetništva u turizmu RH naziv je četvrtog poglavlja koje govori o trenutnom stanju i karakteristikama hrvatske turističke ponude, zatim o postojećim ograničenjima i prilikama za budući razvoj poduzetništva u turizmu. Na kraju ovog poglavlja dane su smjernice za buduće programiranje sredstava iz fondova Europske unije koje treba posebno namijeniti razvoju poduzetništva u turizmu Republike Hrvatske.

Na kraju, u posljednjem dijelu rada zaključku, dana je cjelokupna sinteza rezultata istraživanja kojima je dokazana postojena radna hipoteza. Nakon zaključka sastavljen je još i popis literature kojom se autorica koristila prilikom izrade rada, te popisi grafikona, shema, tablica i kratica koji omogućuju lakše praćenje diplomskog rada.

1. PODUZETNIŠTVO I PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA

Pojavom prvih civilizacija javlja se i poduzetništvo, čiji je prvotni oblik bio organizirani lov kojim su se prehranjivala plemena. Usporedno s promjenama civilizacije mjenjao se i pojam poduzetništva, kao i aktivnosti koje ga sačinjavaju. Osnovni tipovi poduzetnika bili gusari, feudalci, državni činovnici, špekulanti, trgovci i obrtnici. Prvi začeci trgovačkih poduzeća javljaju se u 12. stoljeću u Italiji, a od kraja 14. stoljeća javljaju se trajna udruženja koja su imala poslovni oblik sličan današnjim. Poduzetništvo se kao masovni fenomen pojavljuje tek u 15. stoljeću, dok se stvaralačko poduzetništvo masovno razvilo u 17. stoljeću pa od tog razdoblja govorimo o ranom trgovačkom tipu poduzetnika koji trguje robovima, krznom, životinjama i slično (Gorupić, 1990: 27). Prvi poznati zapisi o poduzetništvu pojavili su se prije 4000 godina, opisujući kako su bankari posuđivali novac i pritom zarađivali od kamata. Kao djelatnost poduzetništvo se razvilo između 12. i 15. stoljeća, obuhvaćajući prvenstveno trgovinu, kreditne i mjenjačke poslove, brodarstvo, ali i osvajanje novih područja.

1.1. Pojmovno određenje poduzetništva

Bez određenog temeljnog nositelja nema proizvodnje. Ulogu nositelja proizvodnje u razvijenim društvima ima poduzetništvo, čiji je glavi cilj stvoriti nove vrijednosti pokretanjem i razvojem novih poduzeća. Time poduzetništvo direktno utječe na povećanje mogućnosti zapošljavanja, uviđanja poslovnih mogućnosti, inovacija, ulaganja i širenja na nova tržišta, te razvoja novih proizvoda i proizvodnih tehnika. Ekonomska teorija razvijenih zemalja smatra poduzetništvo temeljem gospodarskog sustava i ekonomskog razvoja, te ga promatra kao poseban proizvodni faktor. Zadatak poduzetništva je na najpovoljniji način kombinirati i koordinirati proizvodne faktore kako bi se maksimizirao čisti profit.

Različitost razmišljanja brojnih autora¹ koji su tijekom povijesti definirali poduzetništvo govori u prilog kako je istog nemoguće jednoznačno definirati. Razlog tome je njegova kompleksnost i povijesni razvoj, odnosno njegove različite etape razvoja koje karakterizira

¹ Neki od poznatih teoretičara ekonomske misli (navedeni povijesnim slijedom od 17. do 20. st.) koji su definirali poduzetništvo: Richard Cantillon, Adam Smith, Jean Baptiste Say, Alfred Marshall, Joseph Schumpeter, Drago Gorupić, R. Ronstadt, Peter Drucker, Nicholas C. Siropolis, R. L. Heilbronn i J. K. Galbraith (Škrtić, 2006: 2-4).

različito poimanje strukture i svrhe istog. Stoga možemo zaključiti kako je cijeli proces stvaranja teorijske osnove poduzetništva neprekidan jer se neprestanim stjecanjem novih spoznaja poduzetnička teorija neprestano nadograđuje i usavršava. U nastavku slijede neke od definicija poduzetništva (engl. *entrepreneurship*):

- U ekonomskoj teoriji poduzetništvo se najčešće definira kao ukupnost poduzetnikovih inovacijskih, organizacijskih, usmjeravajućih, upravljačkih i nadzornih sposobnosti (Škrtić, 2006:1).
- Poduzetništvo je proces stvaranja vrijednosti ujedinjavanjem jedinstvene kombinacije resursa u svrhu iskorištavanja prilike (www.chrisfoxinc.com, navedeno u Škrtić, 2006: 1).
- Poduzetništvo se može definirati kao proces potican inicijativom koja u sebi nudi inovativnost i nikad se ne miri s postojećim stanjem, iz čega se stvaraju nove ideje i rađaju promjene. U objašnjenju pojma osim svega navedenog treba uzeti u obzir i inovacije, rad, rizik, maštovitost, znanje, obrazovanje, planiranje, procjenu, predviđanje, motiv, moral, energiju o smjelosti (Škrtić, 2006: 2).
- Prema Kružiću, poduzetništvo predstavlja sposobnost pokretanja određene akcije, poduzimanja aktivnosti sa svrhom postizanja željenog cilja, sve predmnijevajući spremnost na borbu protiv prepreka, spremnost na neizvjesnost ishoda i rizik (Buble i Kružić, 2006: 1).
- Poduzetništvo je kreacija inovativne ekonomske organizacije (ili mreže organizacija) radi stjecanja dobiti ili rasta u uvjetima rizika i nesigurnosti. Glavna obilježja poduzetništva su neizvjesnost, financijski rizik, eksperimentiranje, traganje i istraživanje (Kolaković, 2006:2).
- Poduzetništvo je proces stvaranja nečeg novog ulaganjem neophodnog vremena i napora, uz pretpostavku pratećih financijskih, fizičkih i društvenih rizika, i prihvatanjem odgovarajućih nagrada u novčanom i osobnom zadovoljstvu i neovisnosti (Hirsch i suradnici, 2005: 8, navedeno u Kolaković, 2006: 2).
- Prema Vukoviću „poduzetništvo je ljudska kreativna i inovativna djelatnost preko koje se kombiniraju različiti tipovi resursa da bi se u procesu proizvodnje proizveli potrebni proizvodi i usluge radi zadovoljenja ljudskih potreba“ (Vuković, 1999: 33, navedeno u Kolaković, 2006:2).

Prethodno navedene definicije odražavaju manje ili više različito gledište pojedinih teoretičara na širinu pojma poduzetništva. One se međusobno ne isključuju niti

nadopunjavaju. Njihova različitost ukazuje na fleksibilnost pojma kojeg definiraju i nemogućnost da se jednom teorijskom definicijom obuhvate sve aktivnosti i svojstva koja se mogu pronaći u poduzetničkoj aktivnosti, ovisno o uvjetima i okolnostima u kojima poduzetnik djeluje.

1.2. Specifičnost poduzetništva u turizmu

Turizam nije gospodarska djelatnost, niti gospodarska grana ili sektor, a ni industrija, već je iznimno složen sustav sastavljen od niza fragmenata. Njegov djelokrug i struktura nadilaze ekonomske kategorije djelatnosti, grane, sektora ili industrije, a čine ga međusobno povezani, heterogeni, međuovisni i komplementarni fragmenti različitih gospodarskih grana i djelatnosti. Iz navedenog možemo zaključiti kako je proces poduzetništva u svim gospodarskim djelatnostima unutar sustava turizma vrlo specifičan u pojedinim turističkim aktivnostima. Poduzetništvo u turizmu pojavljuje se u malim, srednjim i velikim poduzećima², te u privatnom ali i javnom sektoru. Obzirom da turizam čini skup radno-intenzivnih djelatnosti, čije je obilježje visok udio ljudskog rada u ukupnom outputu govori u prilog tome da i sam turistički proizvod zahtjeva posebnu strukturu i vrijednost inputa: prirodnih, materijalnih, financijskih, te osobito ljudskih resursa.

Specifičnosti turizma kao sustava proizlaze iz njegovih temeljnih obilježja (Čavlek i suradnici, 2011: 30, navedeno u Bartoluci, 2013: 284):

- turizma nema bez putovanja i kretanja ljudi te njihova boravka u turističkim odredištima;
- putovanje i boravak moraju biti izvan uobičajene sredine (domicila);
- turizam se temelji na dvosmjernom kružnom putovanju koje ima definiran vremenski interval;
- svrha putovanja nikad se ne veže uza stalni boravak ili zapošljavanje u destinaciji;
- u turističkoj destinaciji turisti troše, ne privređuju.

² Pojam malih, srednjih i velikih poduzeća najčešće se određuje brojem zaposlenih djelatnika, pa prema tome *mala poduzeća* imaju manji broj djelatnika (do 50), *srednja poduzeća* imaju od 50 do 250 djelatnika, a *velika* iznad 250 djelatnika. Međutim broj zaposlenih ovisi i o vrsti djelatnosti pa tako on može biti samo jedan od kriterija i ne mora biti dovoljan za podjelu poduzetnika na male, srednje i velike. Stoga bi se za relevantiniju podjelu poduzetnika trebalo služiti i drugim pokazateljima kao npr.: vrijednosti imovine, vrijednosti vlastita kapitala, veličine ostvarenog prihoda, dobiti i sl. Navedeno je posebno važno za gospodarske subjekte u turizmu u kojem je najviše malih i srednjih poduzetnika koji imaju do 50, odnosno do 250 stalno zaposlenih i sezonskih djelatnika (Bartoluci, 2013: 288-289).

Iz navedenih obilježja turizma mogu se raspoznati različite aktivnosti i djelatnosti koje posredno i neposredno stvaraju turistički proizvod te koje se realiziraju na turističkom tržištu. Prije svega to su prijevoznike usluge i usluge smještaja sa svim pratećim uslugama, a potom i sve ostale prateće djelatnosti na putovanju kao što su trgovina, ugostiteljstvo, financijske i posredničke usluge i ostalo. Dakle, iz navedenog je vidljivo kako je turističko tržište pretežito tržište usluga a turistički proizvod kompleksno sastavljen proizvod koji ne ovisi samo o turističkoj ponudi koja ga plasira na tržište, već ovisi i o turističkoj potražnji ali i mnogim čimbenicima iz okruženja u kojem se taj proizvod naposljetku konzumira.

Za turističku potrošnju specifično je da turisti većim dijelom svoj dohodak troše izvan mjesta njihovog rada, što znači da turistička potrošnja upravo zbog organizacije, kupnje i pripreme počinje i prije samog putovanja. Glavno mjesto turističke potrošnje je turistička destinacija, koja traje sve do povratka turista u domicilnu sredinu. U turističkoj destinaciji turisti konzumiraju i koriste prije svega usluge smještaja i prehrane koje su neophodne za njegov boravak u destinaciji, a potom i sve ostale usluge iz djelatnosti koje su povezane sa turizmom: financijske, prijevoznike, usluge receptivnih turističkih agencija (npr. kupnja izleta, usluga turističkog vodiča), kupnja različitih proizvoda (suvenira, odjeće, itd.) i ostale.

Sve navedeno ukazuje na složenost proizvodne funkcije turizma koju realiziraju različiti poslovni subjekti turističke ponude. Upravo svrha proizvodne funkcije turizma osnova je za razvoj različitih poduzetničkih aktivnosti u turizmu, što ukazuje na složenost i međusobnu povezanost cjelokupnog procesa poduzetništva u turizmu obzirom na sve sudionike koji stvaraju ukupan turistički proizvod. Moglo bi se reći da svaki dio turističkog proizvoda čini određenu proizvodnu aktivnost koja može biti uspješna samo ako su svi dijelovi međusobno povezani i koordinirani sadržajem, kvalitetom, cijenom i drugim, te iz toga proizlazi specifična uloga poduzetničkih subjekata u turizmu (Bartoluci, 2013: 285).

Poduzetništvo u turizmu može se označiti i kao proces ulaganja resursa u određenu poslovnu aktivnost radi stvaranja proizvoda i turističkih usluga te ostvarivanja određenih ekonomskih učinaka (Bartoluci, 2013: 285). Specifičnost turizma utječe na strukturu i vrijednost pojedinih resursa na kojima se temelji proces poduzetništva. Vrsta i obilježje djelatnosti određuju uvjete i veličinu ulaganja o kojima ovisi ostvarivanje koristi. Razlikuje se poduzetništvo u proizvodnim djelatnostima od poduzetništva u uslužnim djelatnostima. Postoje i razlike u pojedinom sektoru, pa se u terciarnom sektoru poduzetništvo u djelatnosti trgovine razlikuje od poduzetništva u djelatnosti ugostiteljstva ili prometa.

Promatra li se poduzetništvo u turizmu kao makroekonomska kategorija, može se reći da je iz perspektive ekonomskog razvoja i konkurentnosti turizma njegov osnovni cilj privlačiti i razvijati one poslove koji na tržištu mogu konkurirati, rasti i stvarati radna mjesta (Getz i Petersen, 2005: 220, navedeno u Bartoluci, 2013: 287). Poduzetništvo kao proces ne može biti samom sebi svrha iz razloga jer je njegovo uspješno djelovanje uvjetovano situacijom na tržištu koja poticanjem rasta poslovne organizacije potiče i rast cjelokupnog gospodarstva. Poduzetništvo u turizmu temelji se na istim ekonomskim načelima kao i poduzetništvo u ostalim gospodarskim djelatnostima, ali se razlikuje prema specifičnostima resursa i složenosti kako turističkog proizvoda tako i turističkog tržišta.

1.3. Poduzetnička infrastruktura

Ograničenost poduzetnika kao osobe u svojoj djelatnosti veća je u okviru velikih poduzeća u odnosu na mala poduzeća. Smatra se kako je potrebno, društvenom klimom koja pozitivno vrednuje privatnu inicijativu, pojedince ohrabrivati na ulazak u poduzetništvo. Uz kapital glavni resursi neophodni za podizanje poduzeća su tržište i infrastruktura. Pod poduzetničkom infrastrukturom podrazumijeva se skup zakonodavnih, institucijskih, tržišnih, komunikacijskih, prometnih, energetske, financijskih, obrazovno-savjetodavnih i drugih sustava kojima se osigurava učinkovitije odvijanje cjelokupne poduzetničke aktivnosti neke zemlje. Poduzetničku infrastrukturu moguće je opisati i kao skup grana i djelatnosti s pripadajućim objektima i opremom koje omogućuju nesmetan razvoj primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartalnog sektora, te aktivnosti od općeg društvenog interesa odnosno javnih poslova. Infrastruktura pomaže poduzetniku ostvariti njegove primarne (temeljna zadaća poslovanja, postavljanje vizije razvoja poduzetnika, planiranje poslovnih ciljeva, odabir strategije) i sekundarne ciljeve (zadovoljavanje osobnih potreba i potreba okoline, te komunikacija s okolinom). Poduzetnička se infrastruktura na teorijskoj razini dijeli na sljedeće četiri vrste: zakonodavnu, fizičku, financijsku, te obrazovno-savjetodavnu. Navedene vrste infrastrukture sastoje se od različitih institucija čija je primarna funkcija pomoć i podrška razvoju poduzetništva, a one uključuju (Buble i Kružić, 2006: 196):

- institucije za podršku poduzetništvu koje osniva država ili njena tijela, pa stoga one imaju karakter državnih ili javnih službi, te
- institucije za podršku poduzetništva koje osnivaju pojedinci ili grupe, pa su stoga one karaktera privatnih profitnih ili neprofitnih institucija.

I jedne i druge vrste institucija od iznimnog su značaja za poticanje poduzetništva, a mogu djelovati, odnosno, biti organizirane bilo na nacionalnoj, regionalnoj i/ili lokalnoj razini. U okviru tih institucija zadovoljavaju se potrebe poduzetnika za savjetodavnim uslugama, informacijama, poslovnim i infrastrukturnim prostorom te nizom drugih usluga.

Važnost poduzetničke infrastrukture prvenstveno se ogleda u kontinuiranom oslanjanju poduzetnika, od samog osnivanja poduzeća kao i tijekom njegova poslovanja na različite dijelove poduzetničke infrastrukture. Razlog tome je da svaka vrsta poduzetničke infrastrukture na svoj način pomaže postizanju ciljeva poduzeća. Što je poduzetnička infrastruktura dostupnija i raznolikija, to je veća mogućnost za uspjeh poduzeća zbog čega ona lakše ostvaruju svoj rast i razvoj, a što u konačnici pozitivno utječe i na cjelokupno gospodarsko stanje neke zemlje kao i njegov razvoj.

1.3.1. Zakonodavna infrastruktura

Zakonodavna ili institucijska infrastruktura obuhvaća državne institucije koje omogućuju funkcioniranje pravnog poretka zemlje. Osim navedenog zadataka zakonodavnih institucija je predlaganje, donošenje i nadgledanje primjene zakona i propisa te poticanje i promicanje razvoja gospodarstva i poduzetništva. Osiguravanjem pravnog okvira poduzetničkoj infrastrukturi donošenjem različitih vrsta i oblika pravnih akata osigurava se sigurnost poslovanja tijekom poduzetničkog procesa.

1.3.2. Fizička infrastruktura

Fizička infrastruktura obuhvaća komunikacijske, prometne, energetske i inkubacijske sustave koji omogućuju brzu i kvalitetnu razmjenu informacija kao i komunikaciju s kupcima i dobavljačima, brz protok robe od mjesta proizvodnje do mjesta potrošnje, te inkubacijsku potporu poduzetnicima početnicima. Njezine temeljne sastavnice su: komunikacijska (internet, telekomunikacije, pošta i slični infrastrukturni sustavi), prometna (zračni, cestovni, željeznički, plovni, cjevovodni i drugi infrastrukturni sustavi), energetska (energetski instituti i sustavi koji omogućuju opskrbu vodom, strujom, plinom, naftnim derivatima) te inkubacijska infrastruktura (poduzetničke zone, zone malog gospodarstva, poduzetnički centri, poduzetnički inkubatori i slobodne zone).

1.3.3. Financijska infrastruktura

Financijska infrastruktura obuhvaća sve javne i privatne novčarske institucije kao što su središnje banke, poslovne banke, štedionice, štedno-kreditne zadruge, mirovinske i investicijske fondove, tržišta kapitala (burze), te državne financijske institucije. Njezina važnost proizlazi iz potrebe za sredstvima koja su potrebna da bi se mogla realizirati i pokrenuti poduzetnička aktivnost. Financijske institucije svoja sredstva dodjeljuju poduzetnicima u obliku kredita, jamstava, poticaja i ostalih sličnih pogodnosti. Osim što djeluju kao potpora, financijske se institucije bave i racionalizacijom cjelokupnog transakcijskog sustava ispitujući mogućnosti i sposobnosti poduzetnika te uzimajući u obzir rizike s kojima se sudionici takvih poslova susreću.

1.3.4. Obrazovno-savjetodavna infrastruktura

Obrazovno-savjetodavna infrastruktura obuhvaća obrazovno-savjetodavne sustave u funkciji stjecanja znanja i vještina te bržeg razvoja poduzetništva kao što su sveučilišta, veleučilišta, fakulteti, instituti, visoke škole, savjetovališta, znanstveni i tehnološki parkovi, računovodstveni servisi, odvjetnički uredi, časopisi i publikacije, mreže konzultanata, stručne udruge te resorna ministarstva gospodarstva i poduzetništva.

Poslovno obrazovanje važan je faktor u povećanju konkurentne sposobnosti poduzeća. Osim toga njime se povećava kreativnost i inovativnost zaposlenika što omogućuje ostvarivanje veće produktivnosti rada a što u konačnici može utjecati na povećanja plaća svih zaposlenih. Stoga ulaganje u programe kvalitetnog poslovnog obrazovanja zaposlenika vrlo je važno za ostvarenje postavljenih dugoročnih strategija poduzeća i nikako ne bi trebalo biti u današnje vrijeme zanemarivano.

2. INSTITUCIJE PODUZETNIČKE INFRASTRUKTURE ZA POTICANJE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU EU I RH

Kako bi se ostvarila povoljna poduzetnička klima za poticanje i podršku razvoja poduzetništva te za ohrabrivanje poduzetnika, važna je uspostava i postojanje učinkovitog sustava institucija poduzetničke infrastrukture. Pod institucijama poduzetničke infrastrukture podrazumijevaju se zakonodavne, fizičke, financijske te obrazovno-savjetodavne institucije.

S ciljem poticanja osnivanja novih poduzeća, te rasta i razvoja postojećih, potrebno je osigurati pristup što kvalitetnijoj i financijski povoljnijoj poduzetničkoj infrastrukturi. Upravo je poduzetnička infrastruktura nositelj razvoja poduzetništva na svim razinama, što se najbolje ogleda kroz njezin doprinos rastu broja poduzetnika i zaposlenih, poboljšanju poslovnih rezultata poduzetnika, kao i jačanju njihove konkurentnosti.

2.1. Institucije poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji

Europska unija predstavlja jedinstvenu gospodarsku i političku uniju u kojoj danas sudjeluje 28 zemalja članica, koje ostvaruju zajedničke ciljeve kao što su uravnotežen gospodarski i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti, zaštita prava i interesa građana, itd. Za uspjeh europske integracije veliki značaj imaju institucije osnovane na europskoj razini, ali i uspješno ostvarivanje zadanih ciljeva integracija od strane Unije, koja je pri tome poštovala zasebne identitete država članica.

Europska unija ima jedinstveno institucionalno ustrojstvo u kojem o prioritetima odlučuje Europsko vijeće, dok političku funkciju (od osmišljavanja politika do njihovog pretakanja u pravno obvezujuće propise) imaju Europska komisija, Europski parlament i Vijeće Europske unije te niz drugih institucija. Europska komisija i Europsko vijeće su institucije kojima se izražavaju europski interesi, dok su Vijeće ministara i Europski parlament institucije kojima se izražavaju nacionalni interesi država članica, a sve u cilju poštivanja načela supsidijarnosti koji nalaže da Unija regulira određeno područje samo onda kad će ona to napraviti efikasnije od zemalja članica. Provedbu prava i ujednačenost njegove primjene nadzire Sud Europske unije (Sud pravde EU), koji je vrlo zaslužan i za pretvaranje Europske unije iz međunarodne

organizacije klasičnog tipa u nadnacionalnu zajednicu država. Osim toga, Europsku uniju karakterizira specifičan model nadležnosti, koji se sastoji od tri oblika a to su isključiva nadležnost EU-a³, podijeljena nadležnost EU-a i država članica⁴, te pomoćna nadležnost EU-a državama članicama⁵. Model suradnje između država članica Unije, pokazao se idealnim sredstvom postizanja mira, stabilnosti i gospodarskog razvoja u današnjem svijetu pod sve većim utjecajem globalizacije.

U nastavku rada slijedi detaljnija razrada institucija poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji prema vrstama: zakonodavna, fizička, financijska, te obrazovno – savjetodavna. Poseban naglasak staviti će se na institucije koje pružaju potporu poduzetništvu u turizmu na razini Europske unije (cf. Shema 1.).

³ Jedino EU može donositi pravne akte, dok države članice mogu samo provoditi zakonodavstvo EU-a. Isključiva nadležnost odnosi se na: *carinsku uniju; određivanje pravila tržišnog natjecanja potrebnih za funkcioniranje unutarnjeg tržišta; monetarnu politiku država članica u eurozoni; očuvanje morskih bioloških resursa u okviru zajedničke ribarske politike; te na zajedničku trgovinsku politiku* (Kersan-Škabić, I., 2012: 67).

⁴ Države članice mogu donositi obvezujuće akte ako to nije učinila Unija. Područja od podijeljene ili zajedničke nadležnosti su: *unutarnje tržište; socijalna politika u skladu s aspektima utvrđenim u UFEU-u; gospodarska, socijalna i teritorijalna kohezija; poljoprivreda i ribarstvo, osim očuvanja morskih bioloških resursa; okoliš; zaštita potrošača; promet; transeuropske mreže; energetika; područje slobode, pravde i sigurnosti; zajednička briga za sigurnost u području javnog zdravlja, u skladu s aspektima utvrđenim u UFEU-u; istraživanje, tehnološki razvoj i svemir; te razvojna suradnja i humanitarna pomoć* (Kersan-Škabić, I., 2012: 67).

⁵ EU usvaja mjere za podupiranje ili dopunjavanje nacionalnih politika država članica u područjima: *zaštite i poboljšanja ljudskog zdravlja; industrija; kultura; turizam; obrazovanje, strukovno osposobljavanje, maldi i sport; civilna zaštita; te upravna suradnja* (Kersan-Škabić, I., 2012: 67).

Shema 1. Institucije poduzetničke infrastrukture u Europkoj uniji

Izvor: Izrada autorice

Shema 1. prikazuje institucije poduzetničke infrastrukture na razini Europske unije. Prema tome možemo zaključiti kako najvažniju ulogu ima Europska komisija obzirom na brojnost i raznolikost programa i inicijativa koje provodi. Osim toga, Komisiji pripada i glavna uloga pri pružanju podrške poduzetništvu u turizmu. U nastavku rada slijedi detaljna razrada i objašnjenje svake od navedene institucije te programa i inicijative prema vrsti poduzetničke infrastrukture kojoj pripadaju.

2.1.1. Institucije zakonodavne infrastrukture

U institucije zakonodavne poduzetničke infrastrukture Europske unije ubrajaju se:

1. Europska komisija,
2. Vijeće Europske unije;
3. Europski parlament; te
4. Sud Europske unije.

Europska komisija (engl. *European Commission*) je jedna od glavnih, ali i brojčano najveća institucija u Uniji. Komisija djeluje nezavisno i zastupa interese Unije kao cjeline. Sjedište Komisije se nalazi u Bruxellesu, a dio ureda je smješten u Luksemburgu. Komisija ima svoja predstavništva u svakoj državi članici EU-a te delegacije u glavnim gradovima zemalja diljem svijeta. Komisija je sastavljena od 28 članova, uključujući predsjednika i osam potpredsjednika. Svaka država članica ima svog povjerenika u Komisiji koji sudjeluje u njezinom političkom vodstvu tijekom svog petogodišnjeg mandata. Svakom povjereniku predsjednik Komisije dodjeljuje dužnosti vezane uz određeno područje politike.

Temeljne uloge Komisije su:

1. predlaganje novih propisa Parlamentu i Vijeću EU (pravo inicijative), čime započinje zakonodavni proces Europske unije;
2. upravljanje proračunom i dodjelom sredstava EU-a;
3. uloga „čuvarice Ugovora“, odnosno provođenje zakonodavstva Unije u suradnji sa Sudom EU.

Neke od ostalih, ne manje važnih, funkcija Komisije su briga o primjeni Ugovora i donošenje mjera o tome, zatim donošenje preporuka i mišljenja o problemima koje uređuje Ugovor, priprema godišnje izvještaje o radu Unije pri čemu prati napredak zemalja kandidata, podupire i zastupa Uniju u pregovorima s trećim zemljama, koordinira rad Europske

zajednice za ugljen i čelik⁶, Europske ekonomske zajednice⁷ i Europske zajednice za atomsku energiju⁸, nadležna je za utvrđivanje provođenja istraživačke i tehnološke politike, odlučivanje i sudjelovanje u pripremama mjera koje donosi Vijeće i Parlament EU, te koristi ovlaštenja koja na nju prenese Vijeće EU.

Članove Komisije predlažu vlade zemalja članica iz redova političara, dok predsjednika Komisije kandidira Europsko vijeće, koje ujedno izabire i ostale povjerenike u dogovoru s kandidiranim predsjednikom na temelju prijedloga vlada zemalja članica. Izabrane članove Komisije potvrđuje Europski parlament kojem oni isključivo odgovaraju i koji jedini može opozvati Komisiju. Prema Ugovoru iz Lisabona svaka zemlja članica ima po jednog povjerenika u Komisiji, koji je odgovoran za provođenje politike u određenom području tzv. Općoj upravi, a koju mu dodjeljuje predsjednik Komisije. Komisija se sastaje jednom tjedno u Bruxellesu ili tijekom plenarnih sjednica Europskog parlamenta u Strasbourgu.

Vijeće Europske unije (engl. *Council of the European Union*) sjedište ima u dva grada, u Bruxellesu i Luksemburgu, a poznato je i kao Vijeće ministara ili samo Vijeće. Potrebno ga je razlikovati od Europskog vijeća i Vijeća Europe⁹. Osnovano je osnivačkim ugovorima 50-ih godina prošlog stoljeća, te je dugi niz godina bilo jedina vrhovna zakonodavna institucija Unije, a danas tu ulogu dijeli sa Europskim parlamentom. U sklopu Vijeća EU djeluju razna podtijela koja mu pomažu u uspješnom obavljanju zadataka kao što su rotirajuće Predsjedništvo, Odbor stalnih predstavnika, 150 radnih grupa stručnjaka¹⁰ te Glavno tajništvo Vijeća¹¹. Posebnost Vijeća EU ogleda se u njegovom sastavu, jer pravno gledajući Vijeće je jedinstveno tijelo, no u stvarnosti se sastoji od deset sastava¹². Stoga se ministarski sastav mijenja ovisno o temi o kojoj se raspravlja. U pravilu u radu Vijeća sudjeluju ministri vanjskih poslova, međutim kada se npr. raspravlja o poljoprivredi, sudjeluju ministri poljoprivrede, kada se raspravlja o prometu, tada sudjeluju ministri zaduženi za promet, itd.

⁶ Engl. *European Coal and Steel Community* (ECSC).

⁷ Engl. *European Economic Community* (EEC).

⁸ Engl. *European Atomic Energy Community* (EAEC ili EUROATOM).

⁹ Europsko vijeće je još jedna od institucija Europske unije, a čine ga čelnici (predsjednici) država ili vlada (premijeri) zemalja članica, dok Vijeće Europe (engl. *Council of Europe*) nije institucija, niti ne pripada Europskoj uniji, to je međunarodna organizacija sa učlanjenih 47 europskih zemalja, a cilj joj je promicanje ljudskih prava, demokracije i vladavine prava.

¹⁰ Radne grupe stručnjaka zadužene su za provođenje različitih istraživanja iz područja o kojima se donose zakonodavni akti.

¹¹ Smješteno je u Bruxellesu, na čelu s glavnim trajnikom koji je istodobno i Visoki povjerenik EU za vanjsku i sigurnosnu politiku.

¹² Vijeće općih poslova; Vijeće za vanjske poslove; Vijeće za ekonomske i financijske poslove (ECOFIN); Vijeće za pravdu i unutarnje poslove; Vijeće za zaposlenost, socijalnu politiku, zdravstvo i zaštitu potrošača; Vijeće za konkurentnost (unutarnje tržište, industrija i istraživanje); Vijeće za transport, telekomunikacije i energiju; Vijeće za poljoprivredu i ribarstvo; Vijeće za okoliš; te Vijeće za obrazovanje, mlade i kulturu (Kersan-Škabić, I., 2012: 72).

Naizmjenično svakih šest mjeseci Vijećem EU predsjedava jedna država članica tzv. rotirajuće Predsjedništvo.

Osnovne funkcije Vijeća EU su (EU, 2014a):

- zakonodavno tijelo;
- usklađuje šire ekonomske politike država članica;
- potpisuje međunarodne sporazume u ime EU-a sa drugim zemljama;
- odobrava godišnji proračun EU-a zajedno sa Europskim parlamentom;
- razvija vanjsku i sigurnosnu politiku EU-a; te
- usklađuje suradnju između sudova i policija država članica.

Obzirom da Vijeće EU nema svog predsjednika koji bi sazivao i predlagao teme o kojima će se raspravljati i odlučivati na sastancima, tu funkciju obnaša ona zemlja članica koja predsjedava Vijećem. Prema tome najveću ulogu u Vijeću imaju premijer i ministri zemlje predsjedateljice, osim u slučaju kada se odlučuje o vanjskim poslovima kada Vijećem predsjedava Visoki predstavnik za vanjske poslove i sigurnosnu politiku. Predsjedništvo Vijeća promovira političke i zakonodavne odluke te posebno djeluje u rješavanju nesuglasica između država članica. Zadatak predsjedništva je usmjeriti rad Vijeća tijekom razdoblja predsjedanja, posredovanje između Unije i država članica, te predstavljanje Unije prema ostatku svijeta.

Europski parlament (engl. *European Parliament*) jedina je institucija na razini Unije čiji se zastupnici izravno biraju, na izborima svakih 5 godina, te predstavljaju građane Unije. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona 2009. godine, Parlament je postao jednakopravan partner Vijeća u zakonodavnom postupku, odnosno jedna od glavnih zakonodavnih institucija Unije. Sjedište parlamenta je u Strasbourgu (Francuska), gdje se održavaju mjesečne sjednice plus sjednica o proračunu. Dodatne sjednice, kao i sastanci parlamentarnih odbora, održavaju se u Bruxellesu (Belgija), dok je Tajništvo Parlamenta i njegovih odjela smješteno u Luksemburgu.

Funkcije Europskog parlamenta su:

- *Zakonodavna funkcija* – dijeli ju zajedno sa Vijećem EU, a jedino je uz obostranu suglasnost moguće donijeti odluku ili zakonodavni akt. Taj se postupak zove „redovni zakonodavni postupak“ (stari naziv „postupak suodlučivanja“).
- *Nadzor nad Unijom, a posebno nad Europskom komisijom*. Nadzor nad Komisijom provodi se pri njenom imenovanju te tijekom njezina rada. Svakih pet godina kada se imenuje novi sastav Komisije, njezini članovi, iako ih je Europsko vijeće kandidiralo, ne

moгу preuzeti dužnost dok ih Parlament ne potvrdi. Parlament također nadgleda svakodnevno upravljanje politikama EU upućujući Komisiji i Vijeću usmena i pismena pitanja. Kada se državni čelnici okupljaju radi sastanka na vrhu Europskog vijeća, Parlament daje svoje mišljenje o temama dnevnog reda sastanka.

- *Usvajanje godišnjeg proračuna EU-a zajedno sa Vijećem EU.* Godišnji proračun EU predlaže Komisija, a zajednički ga usvajaju Parlament i Vijeće. Parlament može odbaciti predloženi proračun, a kad se to dogodi, cijela procedura usvajanja proračuna mora krenuti ispočetka, čime Parlament znatno utječe na kreiranje politika Unije. U cilju kontrole proračuna uvedeno je donošenje višegodišnjeg financijskog okvira, kojeg nakon suglasnosti Parlamenta jednoglasnom odlukom usvaja Vijeće. Postavljena ograničenja višegodišnjim financijskim okvirom obvezujuća su prilikom donošenja proračuna kako za Vijeće, tako i za Parlament.

Mjesta u EP podijeljena su među državama članicama na temelju njihovog udjela u stanovništvu EU-a. Zastupnike u EP izravno biraju građani EU-a da zastupaju njihove interese. Iako se zastupnici biraju prema nacionalnim kvotama, oni se na europskoj razini povezuju u transnacionalnim skupinama prema svojem političkom opredjeljenju. Srodne nacionalne političke stranke organizirane su u osam klubova zastupnika u Parlamentu. Izbori se održavaju svakih 5 godina i svi građani EU-a stariji od 18 godina, izuzetak Austrija 16 godina, imaju pravo glasa. Parlament ima danas 751 zastupnika¹³ iz svih 28 zemalja članica. Lisabonskim je ugovorom određeno da nijedna država članica ne može imati manje od 6 i više od 96 zastupnika u Parlamentu. Kao i svaki parlament, i EP djeluje kroz odbore, čiji broj i područja koja pokrivaju prati područja nadležnosti EU-a.

Sud Europske unije (engl. *Court of Justice of the European Union*) osnovan je 1952. godine, a zadaća mu je osiguravanje poštovanja prava u tumačenju i primjeni ugovorâ. U okviru te zadaće Sud Europske unije (Sud EU, 2014a):

- nadzire zakonitost akata institucija Europske unije;
- osigurava da države članice poštuju obveze koje proizlaze iz ugovorâ; te
- daje tumačenje prava Europske unije na zahtjev nacionalnih sudova.

Sjedište Suda EU je u Luksemburgu, a čine ga tri suda:

- ***Sud pravde (The Court of Justice)*** - tumači zakone Unije da bi se osigurala njihova pravilna primjena u svim zemljama članicama, te rješava pravne sporove između vlada

¹³ Uključujući predsjednika i 14 potpredsjednika Parlamenta.

zemalja članica i institucija EU-a. Pojedinci, poduzeća ili organizacije također mogu podnijeti tužbu Sudu ukoliko smatraju da su njihova prava ugrožena djelovanjem institucija EU-a.

- **Opći sud (*The General Court*)** - osnovan je kako bi Sudu pomogao u rješavanju velikog broja predmeta te kako bi se građanima ponudila bolja pravna zaštita. Nadležan je za (Sud EU, 2014b):
 - izravne tužbe koje podnose fizičke ili pravne osobe protiv akata institucija, tijela, ureda ili agencija Europske unije kao i protiv regulatornih akata, ili radi propusta postupanja navedenih institucija, tijela, ureda ili agencija;
 - tužbe koje podnose države članice protiv Komisije;
 - tužbe koje podnose države članice protiv Vijeća u vezi s aktima iz područja državnih potpora i mjera trgovinske zaštite („damping“) i s aktima kojima Vijeće izvršava svoje provedbene ovlasti;
 - tužbe radi naknade štete koje su prouzročile institucije, tijela, uredi ili agencije Europske unije ili njihovi djelatnici;
 - tužbe na temelju ugovorâ Europske unije kojima se izrijekom predviđa nadležnost Općeg suda;
 - tužbe koje se odnose na žig Zajednice;
 - žalbe koje se mogu odnositi samo na pravna pitanja, protiv odluka Službeničkog suda Europske unije;
 - tužbe protiv odluka Ureda Zajednice za biljnu raznolikost kao i odluka Europske agencije za kemikalije.

Na odluke Općeg suda može se podnijeti žalba Sudu, samo za pravna pitanja, u roku od dva mjeseca.

- **Službenički sud (*The Civil Service Tribunal*)** - specijaliziran je za sporove iz područja javne službe Europske unije. Nadležan je za rješavanje sporova u prvom stupnju između Europske unije i njenih djelatnika. Ti se sporovi ne odnose samo na pitanja iz radnih odnosa u užem smislu (na plaću, napredovanje u karijeri, zapošljavanje, stegovne mjere itd.), nego i na sustav socijalnog osiguranja (zdravstveno, mirovinsko, invalidsko, osiguranje za slučaj nesreće na radu, obiteljske naknade itd.).

Od osnivanja do danas, sva tri suda zajedno donijela su više od 15.000 presuda. Sud EU-a predstavlja sudbenu vlast Unije a u suradnji sa ostalim sudovima država članica osigurava

jedinstvenu primjenu i tumačenje prava Unije¹⁴. Osim toga, Sud EU rješava i pravne sporove između vlada država članica i institucija EU-a. Privatne osobe, poduzeća ili organizacije mogu se također obratiti Sudu ako smatraju da je neka od institucija EU-a prekršila njihova prava.

2.1.2. Institucije fizičke infrastrukture

Pravna osnova europske politike za razvoj poduzetništva proizlazi iz Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Glava XVII, kojim se predviđaju aktivnosti ubrzanja strukturnih prilagodbi u industriji, razvoj okruženja povoljnog za pokretanje novih inicijativa i poslovnih pothvata s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo, unaprjeđenje praktične primjene najnovijih istraživačkih i tehnoloških dostignuća, te poticanje suradnje među poduzetnicima (Maletić, I. i sur., 2014: 4).

Malo i srednje poduzetništvo (MSP) Europske unije sastoji se od 98% poduzeća i 67% radnih mjesta što ga čini ključnim pokretačem gospodarskog rasta, inovacija, zapošljavanja i socijalne integracije (EU, 2015e). Slijedom toga Europska komisija je čvrsto odlučila promicati uspješno poduzetništvo kao i kontinuirano poboljšavati poslovno okruženje MSP-a. Pa je tako u lipnju 2008. godine donesen *Akt o malom poduzetništvu* koji zapravo predstavlja politiku Unije namijenjenu MSP-u ali i njihov značaj za gospodarstvo Unije. Ovaj Akt predstavlja najobuhvatniju i najpopularniju inicijativu o MSP-u te se njime po prvi puta uspostavlja sveobuhvatan politički okvir za MSP u Uniji i zemljama članicama. Cilj Akta je poboljšati opći pristup poduzetništvu, a njegovo glavno načelo glasi „počnimo od malih“, kojim se MSP stavlja u prvi plan pri stvaranju politika i osigurava ga se od dodatnih nepotrebnih zakonodavnih opterećenja. Akt je fokusiran na aktivnosti u pet područja poduzetničke politike: poduzetništvo, poticaji za poduzetnike, konkurentnost i rast, pristup financiranju te smanjenje administrativnih postupaka i birokracije.

Za novo financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine Komisija je predložila novi *Akcijski plan za razvoj poduzetništva 2020*. Predloženi Akcijski plan prati smjernice dane u Aktu o

¹⁴ S obzirom na to da svaka država članica ima svoj jezik i poseban pravni sustav, Sud Europske unije je višejezična institucija. Njegova pravila o jeziku jedinstvena su u odnosu na druge sudove u svijetu, jer svaki od 24 službenih jezika Unije može biti jezik postupka. Sud naime mora u cijelosti poštovati višejezičnost zbog potrebe komunikacije sa strankama na jeziku postupka i osiguravanja širenja sudske prakse u svim državama članicama (Sud EU, 2014a).

malom poduzetništvu, te postavlja obnovljenu viziju i brojne aktivnosti koje podržavaju poduzetništvo u Europi. Temelji se na tri stupa:

- razvijanje poduzetničkog obrazovanja i osposobljavanja;
- stvaranje poduzetničke klime; te
- promicanje poduzetništva u određenim ciljanim skupinama.

Osim spomenutog Akta, aktualni strateški dokument u funkciji poticanja i razvoja poduzetništva u EU je strategija *Europa 2020 – za pametan, održiv i uključiv rast* u kojoj poduzetništvo ima ključno mjesto. Ovom strategijom nastoji se potaknuti rast koji je pametan – kroz učinkovitije ulaganje u obrazovanje, istraživanje i inovacije, održiv - odlučnim zaokretom ka niskougljičnom gospodarstvu, i uključiv - stavljanjem naglaska na stvaranje radnih mjesta i smanjenje siromaštva.

Strategijom se predlaže sedam inicijativa od kojih je četiri koje imaju posebnu pažnju posvećenu poboljšanju okvirnih uvjeta i poslovnog okruženja za razvoj MSP-a, a to su (EU Politike i fondovi 2014-2020, Plavi partner 2013, navedeno u Maletić, I. i sur., 2014: 5):

- Inovativna Unija – unaprjeđenje okvira i pristupa izvorima financiranja istraživanja i inovacija te osiguravanje pretvaranja inovativnih ideja u proizvod ili uslugu koja kreira rast i zapošljavanje.
- Digitalno vrijeme za Europu – ubrzavanje uvođenja brzog interneta i ostvarivanje jedinstvenog digitalnog tržišta za stanovništvo i gospodarstvo.
- Industrijska politika za vrijeme globalizacije – poboljšanje poslovnog okruženja posebno za male i srednje poduzetnike te poticanje razvoja snažne industrijske osnove koja će biti konkurentna na svjetskom tržištu.
- Vrijeme za nove vještine i zapošljavanje – modernizacija i stvaranje ravnoteže ponude i potražnje na tržištu rada kroz cjeloživotno obrazovanje i veću mobilnost.

Strategija Europa 2020 ima pet ambicioznih ciljeva koje treba postići do 2020. godine, a oni su vezani za klimu i energetiku, zaposlenost, inovacije, obrazovanje te socijalnu uključenost. Glavni cilj ove Strategije je učiniti Uniju najkonkurentnijim gospodarstvom na svijetu, koje će prije svega biti temeljeno na znanju.

Europska unija posvećuje posebnu pažnju potrebama poduzetništva, pa je 2011. godine uspostavljena mreža izaslanika država članica za MSP čija je svrha osigurati pogodnost politika za MSP na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Premda su politike Unije usredotočene na poticanje poduzetništva, trenutačno je samo 10% europskih građana

poduzetnika, a 45% ih želi biti vlastiti šef (EU, 2015e). Stoga je Komisija, kako bi oslobodila taj golemi potencijal radnih mjesta i rasta, pokrenula niz inicijativa kao što su:

- Klasteri - skupine specijaliziranih poduzeća i pratećih sadržaja na određenom mjestu koji usko surađuju, kao na primjer organizacije, regionalne inicijative i druge poslovne mreže. Europska unija uključena je u nekoliko aktivnosti sa svrhom podizanja standarda i otvorenost klastera, posebice putem Europske platforme za suradnju među klasterima, Europske inicijative za izvrsnost klastera i Europskog centra za inovacije.
- Obrazovanje za poduzetništvo - sve se više promiče u većini europskih država. U svrhu daljnjeg promicanja Europska komisija je pokrenula Europski tjedan malog i srednjeg poduzetništva. Riječ je o akciji kojom se promiče poduzetništvo diljem Europe te kojom se poduzetnici obavješćuju o potpori koja im je na raspolaganju. Druga konkretna inicijativa obrazovanja za poduzetništvo je „Erasmus za mlade poduzetnike“. Točnije ovo je program razmijene koji pruža mladim poduzetnicima početnicima priliku da uče od iskusnih vlasnika poduzeća iz ostalih zemalja članica Unije.
- Poticanje ženskog poduzetništva - u Europskoj uniji općenito nema dovoljno poduzetnika, a udio žena u poduzetništvu je još manji u odnosu na muški spol¹⁵. Kako bi potaknula poduzetništvo među ženama, Komisija je uspostavila Europsku mrežu ambasadorica ženskog poduzetništva, čija je zadaća biti uzor ostalim ženama da postanu poduzetnice.

Što se tiče pružanja pomoći i potpore MSP-ima, na razini Unije postoje brojne inicijative, mreže i udruženja koje pružaju opće usluge podrške ali i potporu za inovacije i istraživanja. Pa tako opće usluge podrške MSP-u pružaju:

1. **Europska poduzetnička mreža (engl. *Enterprise Europe Network* – EEN)** glavni je instrument Europske strategije za povećanje gospodarskog rasta i zaposlenosti. Pokrenula ju je Opća uprava za poduzetništvo i industriju Europske komisije u okviru programa za konkurentnost i inovacije (CIP), ujedinjujući tako prethodne dvije mreže Europski informativni centar i Centar za prijenos inovacija (HAMAG BICRO, 2014a). EEN je najveća europska mreža za potporu poduzećima. Olakšavanjem poslovanja s inozemstvom, inovacije te pristupanje sredstvima i financiranju iz Europske unije, značajno pridonosi konkurentnosti MSP-a. Čini ju oko 600 partnerskih organizacija i

¹⁵ U 2012. godini samo 30% od svih poduzetnika u Uniji bile su žene (EU, 2015e).

institucija iz 54 zemlje¹⁶ kao što su gospodarske komore, tehnološki centri, sveučilišta, istraživački instituti i razvojne agencije koji se bave podrškom poduzetništvu. Navedene organizacije međusobno su povezane moćnim bazama podataka, putem kojih s drugim članovima mreže dijele svoje znanje te informacije o tehnologijama i poslovnim partnerima. EEN je ujedno i jedan od malobrojnih načina da MSP-i sudjeluju u stvaranju europskih politika. Mreža savjetuje poduzeća o europskim zakonima koji će uskoro biti usvojeni, te prikuplja njihova mišljenja o postojećim propisima. Korištenjem mehanizama Mreže te prikupljanjem mnogobrojnih stručnih mišljenja, unaprijeđen je zakonodavni proces u Europskoj uniji. Značajna povezanost s Europskom komisijom, omogućava joj stalnu usklađenost s razvojem politika Unije ali i prijenos stavova malih poduzeća k Uniji. Sa preko 4.000 svojih stručnjaka s područja poduzetništva, inovacija i transfera tehnologije, EEN pomaže poduzetnicima u ostvarenju maksimuma od poslovnih prilika na jedinstvenom Europskom tržištu. EEN svojim korisnicima pruža usluge pomoći pri internacionalizaciji poslovanja, transferu tehnologije, pristupima financiranja, financiranju istraživanja, savjetovanju o pravima i standardima, zaštiti intelektualnog vlasništva i patenata, te povezivanja s Europskom komisijom (HAMAG BICRO, 2014b). EEN Hrvatske čini konzorcij od šest partnera zaduženih za pojedina područja poslovanja: HGK je glavni koordinator konzorcija, HAMAG INVEST je glavni partner za pitanja transfera tehnologije, inovacija i financiranja istraživanja, dok su regionalni partneri Ured za transfer tehnologije Sveučilišta u Splitu (UTT), Znanstveno-tehnološki park Rijeka (STeP Ri), Tehnološki park Varaždin (TPVZ), te Tehnološko-razvojni centar u Osijeku – Tera Tehnopolis (TERA). Iako su usluge EEN-a specifično kreirane za MSP-e, one su dostupne i poslovnim institucijama, istraživačkim centrima te sveučilištima u cijeloj Europi. Sve usluge mreže su u potpunosti besplatne za sve korisnike.

2. **SOLVIT** je online mreža usluga koje pružaju tijela državne uprave u svim državama članicama EU-a te u Lihtenštajnu, Norveškoj i na Islandu. Mreža SOLVIT predstavlja alternativni mehanizam rješavanja problema koji je puno brži od formalne žalbe, sudskog postupka. Zamišljena je prvenstveno kao usluga na mreži iako u svakoj državi postoji centar mreže SOLVIT. Međutim, ipak je najbolje stupiti u kontakt s mrežom, odnosno prijaviti problem, putem njihove web stranice www.solovit.eu. Mreža SOLVIT može pomoći u dva slučaja. Prvi slučaj je kad tijela javne vlasti u drugoj državi članici Unije prekrše prava građanina EU-a ili poduzeća u EU, a drugi slučaj je kad prvi slučaj još

¹⁶ EU 28, Norveška, Švicarska, zemlje kandidatkinje (Albanija, Makedonija, Crna Gora, Island, Srbija i Turska), zemlja potencijalni kandidat – BiH, te treće zemlje - više na: een.ec.europa.eu/about/branches (23.10.2014).

uvijek nije prijavljen sudu, iako mreža SOLVIT može pomoći i ako je podnesena samo upravna žalba. Uobičajena područja u kojima SOLVIT može pomoći su priznavanje stručnih kvalifikacija, prava na vizu i boravak, trgovina i usluge (poduzeća), vozila i vozačke dozvole, obiteljske naknade, mirovinska prava, rad u inozemstvu, naknade za nezaposlenost, zdravstveno osiguranje, pristup obrazovanju, prekogranično kretanje kapitala ili isplata, te povrat PDV-a. S druge strane SOLVIT ne može pomoći u situacijama rješavanja problema između dva poduzeća, rješavanja problema u pogledu potrošačkih prava, kod traženja nadoknade štete, te kod rješavanja slučaja sudskim postupkom¹⁷ (SOLVIT, 2014). Cilj SOLVIT-a je pronaći rješenja u roku od 10 tjedana, počevši od dana kad centar mreže SOLVIT u državi u kojoj se dogodio problem prihvati predmet. Usluge mreže su potpuno besplatne, a odgovore na bilo koje pitanje vezano za EU mreža daje na svim jezicima zemalja članica. SOLVIT stoji na raspolaganju svakom poduzetniku i građaninu Europske unije za pomoć pri rješavanju problema na unutarnjem tržištu EU-a. Mreža pomaže konkretnim pravnim savjetima, kontaktima i korisnim informacijama.

3. **Tvoja Europa – poslovni portal (engl. *The Your Europe - Business portal*)** prvi je specijalizirani internetski portal nastao 2009. godine, a uspostavljen je od strane Europske komisije, točnije Opće uprave za poduzetništvo i industriju, u bliskoj suradnji sa zemljama članicama u sklopu primjene Akta o malim poduzećima (engl. *Small Business Act – SBA*). Ovaj je portal jedinstven vodič za poduzetnike iz svih zemalja EU-a, a namijenjen je tvrtkama koje su zainteresirane za pokretanje poslovanja u drugim zemljama članicama Unije. Portal daje odgovore poduzetnicima na pitanja poput: kako registrirati tvrtku u drugoj zemlji, gdje platiti PDV, kako zaposliti strance, gdje pronaći izvore financiranja, kako zaštititi intelektualno vlasništvo, itd. (EU, 2014c). Osim toga, portal također nudi i jednostavan pristup elektroničnim obrascima za obavljanje administrativnih obveza od kuće kao što su i usluge e-vlade (npr. postupak povrata poreza na dodanu vrijednost), služi kao poveznica na lokalne organizacije (npr. Europska poduzetnička mreža) koje pružaju poslovnu podršku i savjete te razne ostale administrativne procedure svih 28 zemalja članica EU-a. Glavni cilj ovog portala je pomoći MSP-u da iskoristi prednosti za trgovinu i ponudu svojih usluga na jedinstvenom europskom tržištu. Portal se nalazi na web stranici <http://europa.eu/youreurope/business/>,

¹⁷ Zbog svoje neslužbene prirode mreža SOLVIT ne može djelovati ako su u tijeku službeni ili sudski postupci.

a sve sadržane informacije su dostupne na svih 28 službenih jezika država članica EU-a, te na norveškom jeziku.

4. Eurochambers je udruženje gospodarskih komora zemalja članica Unije, sa sjedištem u Bruxellesu, a predstavlja više od 20 milijuna poduzeća sa 45 članova i mrežom od 1700 regionalnih i lokalnih europskih komora. Većina tih poduzeća su male i srednje veličine. Temeljni zadatak udruženja je artikuliranje interesa poslovnog sektora pri institucijama Unije. HGK članica je Eurochambersa od listopada 2000. godine, a putem ureda u Bruxellesu sudjeluje u radu udruženja te zastupa i izražava interese svih sektora hrvatskog gospodarstva. Sudjelovanjem u radu europskih krovnih udruga, mreža i inicijativa, HGK aktivno zastupa interese hrvatskih poduzeća ispred europskih institucija. Aktivnim sudjelovanjem u radu Eurochambersa omogućena joj je razmjena informacija i najboljih praksi s drugim europskim komorama te sudjelovanje na zajedničkim projektima. Redovito sudjelovanje predstavnika Komore na sastancima tematskih odbora Eurochambersa, omogućuje Komori pravodobnu informiranost o politikama, instrumentima i novim prijedlozima zakonodavstva koje je inicirala Europska komisija. Istovremeno, hrvatski gospodarski subjekti djelovanjem unutar svojih strukovnih udruženja pri HGK, imaju mogućnost formiranja vlastitog stajališta o određenoj gospodarskoj legislativi te aktivno sudjelovanje u kreiranju mišljenja i stavova Eurochambersa, a putem kojih se naposljetku lobira za zaštitu interesa gospodarskih subjekata u europskim institucijama u Bruxellesu.

5. MSP i okoliš (engl. *SMEs and the environment*) – u odnosu na velika poduzeća, MSP-u je teže uskladiti se s propisima o zaštiti okoliša. MSP-i često nisu svjesni svojih obaveza u pogledu zaštite okoliša, no još su manje svjesni prednosti biti „zelena“, odnosno ekološki prihvatljiva i održiva, što im ustvari otvara nove tržišne prilike te stvara dugoročne troškovne uštede. Kako bi im olakšala, EK je predložila MSP-ima Program pomoći za usklađenost s okolišem (engl. *Environmental Compliance Assistance Programme* - ECAP), kako bi se što lakše uskladili sa svojim obvezama i poboljšali svoj odnos prema okolišu. Područja obuhvaćena ovim Programom su minimiziranje administrativnog opterećenja poduzeća; pomoć MSP-ima pri integraciji brige za okoliš u njihovo poslovanje; podrška nacionalnim i regionalnim mrežama; stvaranje lokalnog kow-how-a (znanja i iskustva); poboljšanje komunikacije; te pružanje financiranja (EK, 2015a). Komisija pruža brojne izvore financiranja kao pomoć poduzećima pri usklađivanju s propisima Unije o zaštiti okoliša. S nekim izvorima financiranja Komisija

upravlja direktno, dok se većina dodjeljuje od strane nacionalnih i lokalnih vlasti. Izvori financiranja kojima se dodjeljuju bespovratna sredstva za financiranje spomenutog usklađivanja su LIFE (program Unije za okoliš i klimatske promijene), regionalna politika EU (kohezijski i strukturni fondovi), COSME (program Unije za konkurentnost poduzeća i MSP-a) i Horizon 2020 (program Unije za istraživanje i inovacije). Ostale izvore financiranja pružaju Europska investicijska banka (zajmove za MSP) i JEREMIE EIF – zajednička europska sredstva za mikro, mala i srednja poduzeća (razvijena u suradnji Europske komisije i Europskog investicijskog fonda).

Potpore za inovacije i istraživanje malog i srednjeg poduzetništva na razini Unije pružaju:

1. **IPR Helpdesk** je inicijativa EU-a svrha koje je pružanje besplatnih, profesionalnih te osnovnih savjeta i informacija o intelektualnom vlasništvu i pravima intelektualnog vlasništva. Usluga je namijenjena istraživačima te MSP-ima koji sudjeluju u suradničkim istraživačkim projektima financiranim od strane EU-a. Osim njima, inicijativa pomaže i MSP-ima koja sudjeluju u procesima međunarodnog transfera tehnologije. Europski IPR Helpdesk ima za cilj podizanje svijesti o intelektualnom vlasništvu i pravima intelektualnog vlasništva kroz pružanje usluga, davanje direktnih savjeta i treninga o pitanjima intelektualnog vlasništva i prava intelektualnog vlasništva sadašnjim i potencijalnim sudionicima projekta financiranih od Unije, a vezanih uz istraživanje i razvoj te Program za konkurentnost i inovacije (CIP). Također, Europski IPR Helpdesk pruža potporu intelektualnog vlasništva MSP-ima koji pregovaraju ili zaključuju transnacionalne ugovore o partnerstvu, naročito kroz Europsku poduzetničku mrežu.

Usluge koje pruža IPR Helpdeska su:

- Helpline - individualizirani savjeti o pitanjima iz područja intelektualnog vlasništva i prava intelektualnog vlasništva, te procjena i proučavanje odredbi o intelektualnom vlasništvu u različitim ugovorima kao što su ugovori o licenci, ugovori o razdiobi intelektualnog vlasništva ili konzorcijski ugovori;
- Podizanja svijesti i treninzi – sudjelovanje na posredničkim događanjima i konferencijama s ciljem informiranja o uslugama, te organizacija pojedinačnih treninga širom Europe o pravima intelektualnog vlasništva (istovremeno kao trening na određenom mjestu ili kao seminar putem interneta, kojem se zainteresirani sudionici mogu jednostavno priključiti preko svojih računala);

- Publikacije i informativni materijali – različite publikacije kao što su vodiči, kontrolne liste ili studije slučaja¹⁸, kojima se pružaju korisne i praktične informacije o tome kako se postaviti u odnosu na pitanja intelektualnog vlasništva u poslovanju ili tijekom sudjelovanja u suradničkim istraživačko-razvojnim projektima financiranim od EU-a.

Europski IPR Helpdesk nalazi se na internetskoj stranici www.iprhelpdesk.eu. Njegovi partneri još su i China, Asean te Mercosur IPR SME Helpdesk-ovi, koji pružaju besplatne i praktične poslovne savjete MSP-ima iz EU-a kako bi zaštitili i primijenili svoja prava intelektualnog vlasništva u Kini, u zemljama članicama Asean¹⁹-a te u zemljama članicama Mercosur²⁰-a. IPR Helpdesk-ovi sufinancirani su od strane Opće uprave za poduzetništvo i industriju Europske komisije.

2. **SME Techweb** internetski portal za tehničku pomoć MSP-ima, koji imaju želju sudjelovati u istraživanjima EU-a. Ovaj portal nudi niz informacija namijenjenih tvrtkama orijentiranim prema visokim tehnologijama te usmjerenim k inovacijama i internacionalizaciji poslovanja. Nudeći brojne konkretne primjere projekata od osobite je vrijednosti za ona poduzeća koji se prijavljuju za financiranje istraživanja. Portal se nalazi na web stranici: ec.europa.eu/research/sme-techweb.

3. **Europska mreža poslovno-inovacijskih centara** (engl. *European Business Network* – EBN) osnovana je kao zajednička inicijativa Europske komisije, vodećih europskih industrijskih poduzeća i predvodnika poslovno-inovacijskih centara. Danas je jedna od vodećih nevladinih paneuropskih mreža koja spaja više od 200 poslovno-inovacijskih centara (engl. *Business & Innovation Centres* - BIC) i sl. organizacija kao što su inkubatorski, inovacijski i poduzetnički centri diljem Europe. Poslovno inovacijski centri su organizacije koje promoviraju inovacije i poduzetništvo, te pomažu poduzećima u stvaranju inovacija i njihovom daljnjem razvoju. Pružanjem podrške za inovacije, inkubaciju i internacionalizaciju potiču osnivanje novih poduzeća (start-upova), što znači otvaranje novih radnih mjesta čime utječu i na cjelokupni ekonomski razvoj. Europska mreža poslovno-inovacijskih centara je krovna organizacije koja udružuje oko 200 poslovno inovacijskih centara, inkubatora, akceleratora i ostalih potpornih organizacija

¹⁸ Svi se dokumenti mogu pronaći u internetskoj knjižici koja se nalazi na mrežnim stranicama IPR Helpdeska. Osim toga, pretplatom na redovni bilten koji stiže putem elektronske pošte kao i kvartalni bilten, pretplatnik se pravovremeno osigurava i uvijek je u toku s posljednjim informacijama iz područja intelektualnog vlasništva i prava intelektualnog vlasništva. Također, tim IPR Helpdeska na zahtjev daje informativne materijale koji mogu biti distribuirani na događanjima ili tijekom dnevnog poslovanja.

¹⁹ Bruneji, Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur, Tajland, Vijetnam, Laos, Mijanmar i Kambodža.

²⁰ Argentina, Brazil, Čile, Paragvaj, Urugvaj i Venecuela.

diljem Europe. Služi im kao sučelje prema drugim organizacijama (kao npr. Europskoj komisiji), daje im na raspolaganje svoju stručnost u brojnim područjima, uključujući financiranje, te potiče međusobno dijeljenje najboljih praksi.

4. Inicijativa Gate2Growth točnije mreža europskih investitora i pružatelja poslovnih usluga, omogućuje poduzetnicima pristup svoj mogućoj potpori koja im je potrebna. Neke vrste potpora koja ova inicijativa pruža su stručni savjeti investicijskih stručnjaka, pan-europska baza podataka o mogućnostima ulaganja i financiranja, podrška lokalnih udruženja, alati za pripremu poslovnih planova, pregled nacrtu poslovnih planova, traženje investitora, diskusijski forumi, radionice, itd. Glavni ciljevi ove mreže su pružanje potpore poduzetnicima inovatorima; pomoć stručnjacima za inovacije pri unapređivanju sposobnosti za potporu poduzetnicima kroz poticanje umrežavanja i razmjene iskustava dobre prakse na europskoj razini; te naučiti poduzetnike kako ispuniti zahtjeve pri povlačenju EU sredstava, kao što je novi inovacijski program „Horizon 2020“ (G2G, 2014a). Ova inicijativa pomaže inovativnim europskim poduzećima u procesima komercijalizacije, internacionalizacije i financiranju (G2G, 2014b):

- kao partner u komercijalizaciji i modeliranju lanca vrijednosti;
- savjetovanjem i pregovaranjem pri sklapanju sporazuma;
- povećanjem kapitala pri visoko tehnološkim ulaganjima i javno privatnim partnerstvima;
- pronalaženjem strateških partnerstava za spin-off-ove u sveučilišnim i istraživačkim institucijama; te
- provođenjem stručnih usavršavanja na temu 'Kako privući ulagače', 'HORIZON 2020 - SME Instrument' te 'Obuka predavača na temu kako privući investitore'.

Inicijativa Gate2Growth je posebno specijalizirana za pripremu investitora MSP-a za projekte Europske unije i time povezane ostale poslovne usluge.

5. Europski inovacijski portal CORDIS (engl. *Community Research and Development Information Service*) je glavni web portal Unije za istraživanje i razvoj. Kao interaktivna informacijska platforma omogućava brz i jednostavan pristup najnovijim informacijama, programima i projektima istraživanja i razvoja. Na ovom se portalu mogu na jednom mjestu pronaći besplatne informacije o pristupima programima Europske unije za istraživanje i razvoj, kao i informacije o potencijalnim partnerima, a stranica je namijenjena istraživačima, poduzetnicima, poslovnim stručnjacima, vladinima agencijama, predstavnicima javnog sektora te neprofitnim organizacijama. CORDIS

također pruža određene usluge koje su fokusirane na rotirajuće predsjedavanje Europskom unijom. Naime, on prezentira aktivnosti i prioritete predsjedavajućih zemalja vezanih za istraživanje i razvoj, budući da se isti mijenjaju promjenom zemlje koja predsjedava. Kako bi projekt bio što uspješniji CORDIS usmjerava prijavitelja kako bi dobio svu potrebnu pomoć, pruža mu pristup NCP (national contact points) mreži²¹ te omogućava pregled informacija o nacionalnim politikama i okvirima za istraživanje diljem Unije, zemalja kandidatkinja ili zemalja sa sporazumima o suradnji na području znanosti i tehnologije.

6. SME National Contact Points (NCP) je mreža nacionalnih kontaktnih točaka čija je glavna zadaća pružiti praktične informacije, smjernice i pomoć MSP-ima koja sudjeluju u programu Unije Horizon 2020. NCP-i su u mogućnosti ponuditi MSP-ima personaliziranu podršku. Osnovani su i financirane od strane vlada zemalja članica Unije ali i mnogih ostalih zemalja izvan Unije. Stoga, kvaliteta i vrsta njihove usluge može varirati od zemlje do zemlje: od visoko centraliziranih do decentraliziranih mreža, te prema rasponu uključenih sudionika: od ministarstava do sveučilišta, istraživačkih centara i specijalnih agencija do privatnih konzultantskih tvrtki. Ipak, osnovne usluge ove mreže su standardizirane i dostupne u skladu s NCP temeljnim načelima u svim zemljama (EK, 2015b):

- smjernice za odabir relevantnih tema i vrste aktivnosti u Horizonu 2020;
- savjeti o upravnim postupcima i ugovornim pitanjima;
- obuka i pomoć pri pisanju projektnih prijedloga;
- distribucija dokumentacije (obraci, upute, priručnici, itd.); te
- pomoć u traženju partnera za projekt.

Nacionalnu kontaktnu točku zaduženu za MSP-ove u Hrvatskoj predstavlja Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG BICRO).

7. InnovAcess - Europska mreža nacionalnih ureda intelektualnog vlasništva, inicijativa je Europske komisije kojom upravljaju Europska agencija za malo i srednje poduzetništvo (EASME) i Opća uprava Komisije za poduzetništvo i industriju. Mreža trenutno okuplja i povezuje nacionalne urede intelektualnog vlasništva iz 30 europskih zemalja. Cilj i svrha mreže je pojednostaviti usluge intelektualnog vlasništva MSP-ima na nacionalnoj i europskoj razini, te unaprijediti i intenzivirati daljnju međusobnu suradnju MSP-a, ali i suradnju sa općim organizacijama poslovne podrške. Europska MSP-a

²¹ Kontakti na nacionalnim ili lokalnim razinama.

prepoznaju važnost intelektualnog vlasništva u omogućavanju upravljanja i čuvanje vlastite intelektualne imovine što je ključ za osiguravanje inovacija i konkurentnosti u Europi. Iako su smatrani glavnom pokretačkom snagom za gospodarski rast i razvoj, mnogi MSP-i i dalje imaju neiskorišten inovativni potencijal zbog ograničenih sredstava ili nedostatka razumijevanja o pravilnom čuvanju i upravljanju vlastitim intelektualnim vlasništvom. U takvim okolnostima nacionalni uredi za intelektualno vlasništvo imaju važnu ulogu u pružanju podrške MSP-ima kako na nacionalnoj tako i na europskoj razini udruživanjem opsežne stručnosti intelektualnog vlasništva sa svojim klijentima i nacionalnim specifičnostima. Ciljevi nacionalnih ureda su koordinacija i izgradnja sinergije ostalih prava o intelektualnom vlasništvu s vezanim partnerima i projektima kako bi se poboljšala konkurentnost MSP-a, potičući ih na implementaciju prava intelektualnog vlasništva u poslovne strategije te poboljšanje njihove sposobnosti pri izvršenju.

2.1.3. Institucije financijske infrastrukture

U institucije financijske infrastrukture Europske unije ubrajaju se:

1. Europska središnja banka,
2. Europska investicijska banka,
3. Europski investicijski fond,
4. Europska banka za obnovu i razvoj, te
5. Revizijski sud.

Europska središnja banka - ESB (engl. *European central bank* – ECB) osnovana je 1998. godine prema Ugovoru o Europskoj uniji, kako bi se uveo euro te kako bi se njime upravljalo provodeći devizne operacije i osiguravajući lako funkcioniranje platnih sustava. ESB je odgovorna za oblikovanje i provedbu ekonomske i monetarne politike Unije. Sjedište ESB-a je u Frankfurtu (Njemačka), a s radom je počela 1. siječnja 1999. godine. Provodeći svoju ulogu ESB usko surađuje s Europskim sustavom središnjih banaka (engl. *European System of Central Banks* - ESCB) koji uključuje središnje banke svih zemalja članica Unije. ESB također provodi blisku suradnju između središnjih banaka u eurozoni, koja se sastoji od 19 država članica koje su uvele euro. Ova skupina banaka čini „Eurosustav“. Glavna svrha ESB-a je održavanje stabilnosti cijena i održavanje stabilnosti financijskog sustava, dok su joj zadaće (EU, 2015f):

- određivanje ključne kamatne stope za eurozonu i nadzor količine novca u opticaju;
- upravljanje deviznim rezervama eurozone te kupnja i prodaja deviza u trenucima kada je potrebno osigurati stabilnost tečaja;
- pomoć nacionalnim tijelima u uspostavljanju odgovarajućeg nadzora nad financijskim tržištima i institucijama te omogućuje neometano funkcioniranje platnih sustava;
- daje središnjim bankama u državama članicama eurozone odobrenje za izdavanje novčanica eura; te
- nadzire kretanje cijena i procjenjuje rizik za njihovu stabilnost.

ESB djeluje potpuno nezavisno što znači da ni ESB, ni nacionalne središnje banke u Eurosustavu, ni članovi tijela s pravom odlučivanja²² ne smiju tražiti ni prihvatiti upute od drugih tijela. Sve institucije Unije i vlade zemalja članica također moraju poštivati ovo načelo.

Europska investicijska banka (engl. *European Investment Bank* - EIB) odgovorna je za financiranje i investiranje u projekte koji promiču uravnotežen razvoj Europske unije, uključujući projekte koji promiču razvoj manje razvijenih regija, modernizaciju ili reorganizaciju poduzeća ili stvaranje novih radnih mjesta i projekte od zajedničkog interesa za nekoliko država članica. EIB je u vlasništvu zemalja članica Unije. EIB-a podržava projekte u zemljama članicama Unije ali istodobno ulaže u buduće države članice i zemlje partnere Unije. Umjesto korištenja sredstva iz proračuna Unije, EIB novac posuđuje na tržištu kapitala, kojeg potom po povoljnim uvjetima i uz niske kamate posuđuje projektima usklađenim s ciljevima politika Unije za poboljšanje infrastrukture, opskrbe energijom ili ekoloških standarda. EIB djeluje kao neprofitna organizacija te odobrava kredite uz kamatu koja je tek neznatno viša od troška posuđivanja. Usluge EIB-a su sljedeće (EU, 2015g):

- krediti – odobravaju se za prihvatljive programe ili projekte kapitalne potrošnje u javnome i privatnom sektoru. Korisnici kredita mogu biti u rasponu od velikih korporacija do općina i malih poduzeća;
- tehnička pomoć – pruža ju tim stručnjaka ekonomista, inženjera i specijalista kao dopunu EIB-ovim financijskim uslugama;
- jamstva – dostupna su širokoj lepezi ustanova kao što su banke, poduzeća za leasing, jamstvene institucije, uzajamni jamstveni fondovi, vozilima za posebne namjene i drugima;

²² ESB ima sljedeća tijela s pravom odlučivanja koja ujedno čine njezin unutarnji ustroj: Izvršni odbor, Upravno vijeće i Opće vijeće.

- poduzetnički kapital – zahtjeve za poduzetnički kapital treba uputiti izravno posredniku.

EIB otprilike 90% kredita odobrava za programe i projekte unutar Unije. Ima šest prioriternih ciljeva za odobravanje kredita, koji su navedeni u poslovnom planu Banke, a to su kohezija i konvergencija, podrška za MSP, ekološka održivost, provedba inicijative Innovation 2020, razvoj transeuropskih prometnih i energetske mreže, te održiva, konkurentna i sigurna energija. Također EIB podržava Unijine politike razvoja i suradnje u zemljama partnerima. Aktualnim politikama obuhvaćena su područja južne i istočne Europe, susjedska politika (sredozemno partnerstvo, te Rusija i istočne susjedne zemlje), zemlje koje sudjeluju u programima razvoja i suradnje (afričke, karipske i pacifičke zemlje kao i prekomorske zemlje i područja, zatim južna Afrika, te Azija i Latinska Amerika.

Europski investicijski fond (engl. *European Investment Fund* - EIF) osnovan je 1994. godine, sa sjedištem u Luksemburgu kao sredstvo pomoći malim poduzećima. Europski fond je u vlasništvu Europske investicijske banke i Europske zajednice putem Europske komisije, a značajan dio dioničara su banke i druge financijske institucije. Njegov većinski dioničar je Europska investicijska banka s kojom čini „Grupu EIB“. Fond osigurava poduzetnički kapital za MSP, osobito novo osnovanim i usmjerenim na tehnologiju. Također EIF pruža jamstva financijskim institucijama, na primjer bankama kao pokriće za kredite koje odobravaju malim poduzećima. EIF nije kreditna institucija, ne odobrava kredite ni subvencije poduzećima niti ne ulaže direktno u poduzeća. Fond posluje putem banaka i drugih financijskih posrednika. Koristi vlastita sredstva koja mu je povjerila Europska investicijska banka ili Europska unija. Djeluje u državama članicama Unije, Turskoj te trima zemljama EFTA-e: Islandu, Lihtenštajnu i Norveškoj.

Europska banka za obnovu i razvoj - EBOR (engl. *European Bank for Reconstruction and Development* – EBRD) osnovana je 1990. godine u vrijeme urušavanja komunizma u srednjoj i istočnoj Europi, kad su zemlje iz tog područja trebale potporu da bi razvile novi privatni sektor u demokratskom okruženju. Osnovale ju je 39 država i dvije institucije (Europska investicijska banka i Europska unija). Danas EBOR broji 66 članica, no samo 34 njih su korisnice njenih sredstava. Sjedište EBOR-a je u Londonu (MINFIN, 2015). Organi EBOR-a su Odbor guvernera, Odbor direktora i predsjednik uz jednog ili više potpredsjednika. Najviše tijelo EBOR-a je Odbor guvernera koji se sastoji od predstavnika svih zemalja članica (uglavnom ministri financija), koji je većinu svojih ovlasti delegirao na odbor direktora koji se sastoji od 23 člana koji predstavljaju sve zemlje članice. Mandat EBOR-a navodi da ova banka može djelovati samo u zemljama koje poštuju demokratska

načela. Pravilan odnos prema okolišu dio je upravljanja koje je vezano za sve investicije EBOR-a.

Hrvatska je postala punopravnom članicom EBOR-a 15. travnja 1993. godine. Upisani kapital Republike Hrvatske iznosi 109,42 milijuna eura, od čega je uplaćeni kapital 22,82 milijuna eura, a kapital na poziv 86,6 milijuna eura. Sukladno tome Republika Hrvatska posjeduje 10.942 dionice EBOR-a, 10.942 glasa odnosno 0,37% glasačke snage (MINFIN, 2015). Danas EBOR koristi investicijska sredstva za pomoć u izgradnji tržišnih gospodarstava i demokracija u zemljama od srednje Europe do srednje Azije. EBOR se bavi i kupovinom i prodajom vrijednosnih papira, te investiranjem svojih sredstava u obveznice. Kada kreditira određene projekte, Banka posuđuje sredstva u suradnji s ostalim međunarodnim institucijama i komercijalnim bankama. Pomoć banke ostvaruje se na više načina, a naročito izravnim ulaganjima u privatna ili državna poduzeća i banke ili sufinanciranjem ulaganja u poduzeća. Pored toga banka prikuplja domaći i strani kapital dok iskusni menadžment vrši ulaganja u određena prema ocjeni Banke konkurentna poduzeća. Uz kamatu Banka naplaćuje proviziju na odobrene zajmove i garancije. EBRD djeluje i na području financijskog savjetovanja. Putem svojih investicija EBOR promiče strukturne i sektorske reforme; konkurenciju, privatizaciju i poduzetništvo; jačanje financijskih institucija i zakonski sustav; te infrastrukturni razvoj koji je potreban za podupiranje privatnog sektora.

Revizijski sud (engl. *Court of Revision*) osnovan je 1975. godine sa sjedištem u Luksemburgu, a tek je Ugovorom iz Maastrichta dobio status institucije Unije. Sud provodi reviziju financija Unije, odnosno kontrolira primaju li se prihodi Unije na zakonit i propisan način, te upravlja li se proračunom Unije ispravno. Glavna uloga Suda je unaprjeđenje upravljanja financijama Unije i izvještavanje o korištenju javnih fondova, čime pomaže jamčiti učinkovitost i otvorenost sustava Unije. Kako bi se zajamčilo najbolje moguće korištenje sredstava poreznih obveznika, Sud ima pravo provjeriti svaku osobu ili organizaciju koja koristi fondove Unije. Ovakve provjere Sud često provodi na licu mjesta, a rezultati se u obliku pisanih izvješća podnose Komisiji i nacionalnim vlastima Unije. Revizorski sud nema zakonske ovlasti, te u slučaju otkrivanja prijevara ili nepravilnosti, revizori Suda obavještavaju o tome OLAF – Europski ured za borbu protiv prijevara²³. Jedna od važnijih zadaća Revizorskog suda je podnošenje godišnjeg izvješća o protekloj

²³ OLAF je u početku bio osnovan kao jedinica unutar Europske komisije za borbu protiv prijevara u provedbi programa i politika Unije. Danas radi kao samostalni ured, čiji glavni cilj je suradnja s nacionalnim protuprijevarnim i protukorupcijskim agencijama, obzirom da velikim dijelom proračuna Unije upravljaju državne agencije. Više o OLAF-u na ec.europa.eu/anti_fraud/about-us/mission/index_hr.htm (14.03.2014).

financijskoj godini Europskom parlamentu. Prije nego što odluči hoće li odobriti Komisijino upravljanje proračunom, Parlament temeljito pregledava izvješće Revizorskog suda. Osim toga, jedna od zadaća ovog Suda je i davanje mišljenja o financijskim propisima Unije kao i o najboljim načinima borbe protiv prijevara. Revizori često provode inspekcije u institucijama Unije, državama članicama i državama koje primaju pomoć Unije. Dok se Revizorski sud uglavnom bavi novcem za koji je Komisija odgovorna, s većinom prihoda i rashoda u stvarnosti upravljaju nacionalna tijela. Sud ima po jednog člana iz svake od zemlja članice Unije (28 sudaca), a imenuje ih Vijeće na mandat od šest godina, koji se može obnoviti. Članovi međusobno biraju Predsjednika Suda na razdoblje od tri godine. Kako bi se jamčila njegova legitimnost važno je da Revizorski sud ostane neovisan o ostalim institucijama Unije. Isto tako važno je da u isto vrijeme održava bliske odnose s ostalim institucijama, kako bi pratio njihov rad.

2.1.4. Institucije obrazovno-savjetodavne infrastrukture

Osiguravanje cjeloživotnog učenja i mobilnosti, povećavanje kvalitete i učinkovitosti obrazovanja i osposobljavanja, promicanje jednakosti, društvene kohezije, aktivnog i odgovornog ponašanja u društvu, te jačanje kreativnosti i inovacije uključujući poduzetništvo na svim razinama obrazovanja i osposobljavanja, dugoročni su ciljevi Europske unije za obrazovanje i osposobljavanje. Države članice Unije odgovorne su za vlastite sustave obrazovanja i osposobljavanja, dok je ključna uloga Unije u potpori i dopunjavanju napora pri poboljšanju i modernizaciji njihovih obrazovnih sustava. Ciljevi, instrumenti i uvjeti zajedničkog rada na razini Unije utvrđeni su strateškim okvirom za suradnju u području obrazovanja i stručnog osposobljavanja²⁴, kojim su utvrđena sljedeća europska mjerila (EP, 2015b):

- barem 95% djece u dobi od četiri godine do početka obaveznog osnovnog obrazovanja mora sudjelovati u predškolskom obrazovanju;
- udio petnaestogodišnjaka s nezadovoljavajućom sposobnošću čitanja, poznavanja matematike i znanosti mora biti manji od 15%;
- udio osoba koje rano napuste obrazovanje i osposobljavanje mora biti manji od 10%;
- udio osoba u dobi od 30 do 34 godine s visokom stručnom spremom mora biti barem 40%;

²⁴ Engl. *Strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020')*.

- u prosijeku barem 15% odraslih (u dobi između 25 i 64 godina) trebalo bi sudjelovati u procesu cjeloživotnog učenja;
- barem 20% osoba sa završenim visokim obrazovanjem i 6% osoba između 18 i 34 godina s početnom strukovnom kvalifikacijom trebalo bi provesti više vremena obrazujući ili osposobljavajući se u inozemstvu; te
- postotak zaposlenih osoba koje su diplomirale prije 1 do 3 godine (u dobi od 20 do 34 godine s uspješno završenim višim srednjim ili fakultetskim obrazovanjem) trebao bi iznositi barem 82%.

U skladu sa Unijinom strategijom rasta, područje obrazovanja, osposobljavanja i sporta ključni je pokretač za prevladavanje društveno-gospodarske krize koja pogađa europske države, poticanje rasta i stvaranja radnih mjesta te socijalne ravnoteže i uključenosti u nadolazećim desetljeću. U tom kontekstu Erasmus+ je program Unije za područje obrazovanja, osposobljavanja, mladih i sporta za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Program se nadovezuje na prethodne inicijative Unije, koje promiču razmjenu i razvoj sustava obrazovanja i osposobljavanja te rad s mladima. Erasmus+ osmišljen je za potporu nastojanjima država da učinkovito koriste potencijal europskog ljudskog i društvenog kapitala te pritom potvrde načelo cjeloživotnog učenja dajući potporu formalnom, neformalnom i informalnom učenju u području obrazovanja, osposobljavanja i mladih. Posebnim se ciljevima koji se u području obrazovanja i osposobljavanja postižu programom Erasmus+ nastoji postići sljedeće (EP, 2015b):

- povećati razina ključnih kompetencija i vještina, posebno uzimajući u obzir njihovu važnost na tržištu rada i njihov doprinos povezanom društvu;
- potaknuti poboljšanje kvalitete, izvrsnost u inovacijama i internacionalizacija razine ustanova za obrazovanje i osposobljavanje;
- promicati stvaranje i podizanje svijesti o europskom prostoru cjeloživotnog učenja koje nadopunjuje reforme politika na nacionalnoj razini te poduprijeti modernizaciju sustava obrazovanja i osposobljavanja;
- unaprijediti međunarodnu dimenziju obrazovanja i osposobljavanja; te
- poboljšati podučavanje i učenje stranih jezika te promicati široku jezičnu raznolikost i međukulturalnu osviještenost u Uniji.

Navedeni ciljevi nastojat će se postići sljedećim Erasmus+ programima: Comenius – školsko obrazovanje; Erasmus – visoko obrazovanje; Erasmus Mundus – združeni diplomski studij; Leonardo da Vinci – strukovno obrazovanje i osposobljavanje; Grundvig – obrazovanje

odraslih; te programom Mladi na dijelu, koji je namijenjen za neformalno i informalno učenje mladih, kao npr. volontiranje. Ambiciozan cilj novog programa Erasmus+ je promicanje sinergije i uzajamno obogaćivanje različitih područja obrazovanja, osposobljavanja i područja koja se tiče mladih, uklanjajući pritom umjetne prepreke između različitih oblika aktivnosti i projekata, potičući nove ideje, privlačeći nove subjekte iz poslovnog svijeta i civilnog društva te razvijajući nove oblike suradnje.

Institucije Unije sa obrazovno-savjetodavnom ulogom su:

1. Europski gospodarski i socijalni odbor;
2. Odbor regija; te
3. Agencije Europske unije sa obrazovno-savjetodavnom ulogom.

Europski gospodarski i socijalni odbor (engl. *European Economic and Social Committee*)

je savjetodavna institucija Unije, koja davanjem savjeta Parlamentu, Vijeću i Komisiji pruža pomoć u nastojanju da europska politika i zakonodavstvo bolje odražavaju gospodarsku, socijalnu i građansku stvarnost. Zadatak mu je promicati razvoj Unije uz što veće uključivanje raznih dionika kako bi Uniju što više približio građanima. Odbor je sastavni dio procesa donošenja odluka, konzultira se prije donošenja odluka ekonomske i socijalne politike (Kersan-Škabić, I., 2012: 78). Članove Odbora čine predstavnici različitih ekonomskih i socijalnih djelatnosti, koji svoje dužnosti obavljaju neovisno o uputama svojih vlada ili organizacija kojima pripadaju, odnosno, obavljaju ih u općem interesu Unije. Članovi EGSO-a moraju predstavljati ekonomsku i socijalnu stvarnost zemalja članica Unije, a dijele se na tri skupine:

- Skupina I – zastupa poslodavce, odnosno javni i privatni sektor (malo gospodarstvo, bankarstvo, i dr.);
- Skupina II – zastupa zaposlenike na svim razinama, od radnika do članova uprave te sindikate;
- Skupina III – predstavlja razne interesne skupine, kao npr. potrošače, nevladine udruge, udruženja poljoprivrednika, razna strukovna udruženja i sl.

Broj članova iz svake države ovisi o njezinu broju stanovnika, pa tako najveći broj članova u odboru, njih 24, imaju Njemačka, Italija, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Hrvatska ima 9 članova, po tri u svakoj skupini²⁵. U okviru EGSO-a predstavnici europskih poslodavaca, radnika i drugih interesnih skupina mogu izraziti svoje stavove o pitanjima vezanim uz EU. EGSO ima savjetodavnu ulogu u zakonodavnom postupku koji završava donošenjem odluka

²⁵ Popis članova EGSO-a dostupan na: memberspage.eesc.europa.eu (15.03.2014).

u određenim područjima nadležnosti EU-a. Parlament, Vijeće i Komisija EU-a imaju zakonsku obavezu konzultirati EGSO o mnogim pitanjima. EGSO svoja mišljenja ne daje samo o tim obveznim savjetovanjima, već i na vlastitu inicijativu o bilo kojoj temi vezanoj za politiku EU-a za koju smatra da je to potrebno. Također, EGSO daje i tzv. „istraživačka mišljenja“, kad Komisija, Parlament ili Vijeće EU-a zatraže od njega da razmotri i da prijedloge u područjima od naročitog značenja za organizirano civilno društvo.

EGSO raspravlja i donosi mišljenja o sljedećim temama: poljoprivreda i okoliš; civilno društvo; potrošači; ekonomija i kohezija; energija i transport; poduzetništvo i industrija; strategija Europa 2020; vanjski odnosi – proširenje²⁶; vanjski odnosi – suradnja sa državama ostalih kontinenata; informacijsko društvo; institucionalne reforme; te socijalna pitanja (EGSO, 2014a). Ove se teme nadalje dijele na više podtema.

Obzirom da MSP čini okosnicu gospodarstva u EU s oko 21 milijun malih tvrtki, koje čine 98% ukupnih europskih poduzeća, te koja zapošljavaju 87 milijuna ljudi, EGSO je uvidio koliki je značaj MSP-a za EU (EGSO, 2014b). Stoga, EGSO aktivno potiče institucije EU-a i država članica na veću podršku MSP-u, kao izuzetno potencijalnom i inovativnom sektoru za doprinos daljnjem ekonomskom razvoju cjelokupne Unije. EGSO je donio niz mišljenja o MSP-u, a neka od najznačajnijih u posljednje vrijeme vezana su uz: socijalno poduzetništvo, SBA review („Small Business Act“ – Osvrt na Akt o malim poduzećima), pristup financiranju MSP-a, COSME program za konkurentnost poduzeća, MSP i globalne prilike, te pametno reguliranje poslovanja MSP-a.

Odbor regija (engl. *Committee of the Regions*) je savjetodavno tijelo koje predstavlja lokalne i regionalne vlasti u Europskoj uniji. Osnovan je iz dva glavna razloga. Prvi razlog je što se oko tri četvrtine zakonodavstva Europske unije provodi na lokalnoj ili regionalnoj razini, pa je razumljivo da lokalni i regionalni predstavnici sudjeluju u izradi novih zakona Unije. Drugi razlog je bio strah da javnost ne zaostaje u odnosu na Uniju, koja velikim koracima napreduje, a uključivanje one razine vlasti koja je najbliža građanima bio je jedan od načina premošćivanja tog jaza. Odbor je institucionaliziran u skladu s načelom supsidijarnosti, koje je temeljno načelo u procesu donošenja odluka u Europskoj uniji. Kroz Ugovore Unije Odbor regija predstavlja sastavni dio procesa donošenja odluka u Uniji.

²⁶ EGSO sudjeluje i u postupku proširenja EU osnivanjem zajedničkih savjetodavnih odbora. Oni nadopunjuju institucionalni okvir EU koji se odnosi na svaki Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisan i ratificiran između EU i zemlje kandidatkinje. Time se organizacijama civilnog društva iz EU i pojedine države omogućuje da prate put te zemlje prema EU nakon početka pregovora o pristupanju. To je platforma za dijalog predstavnika civilnog društva u svrhu rasprave o pitanjima od zajedničkog interesa.

Posljedica je da su i Komisija i Vijeće obvezni savjetovati se s Odborom kad god se donose novi prijedlozi u područjima koja imaju posljedica na lokalnu i regionalnu razinu.

Svaka država članica Unije svoje članove u ovom Odboru izabire na vlastiti način, ali sastav izaslanstva mora odražavati političku, geografsku i regionalnu/lokalnu ravnotežu u toj zemlji. Članovi Odbora biraju se između općinskih i regionalnih političara na nacionalnoj razini i predstavljaju cijeli niz aktivnosti lokalnih i regionalnih vlasti u Europskoj uniji. Oni mogu biti regionalni predsjednici, parlamentarci, gradski vijećnici, gradonačelnici velikih gradova, itd. Vijeće na temelju prijedloga država članica, imenuje članove i njihove zamjenike na petogodišnji mandat. Članovi Odbora su u potpunosti politički neovisni od svojih vlada. Prema Ugovoru iz Nice moraju imati mandat od tijela vlasti koje predstavljaju ili im moraju politički biti odgovorni. Odbor regija svake godine održi pet plenarnih sjednica, tijekom kojih se definira njegova opća politika i donose se, odnosno, usvajaju se njegova mišljenja. Kako bi se pripremila plenarna zasjedanja, postoji sustav specijalističkih komisija. Postoji šest komisija koje razmatraju različita područja politika i pripremaju mišljenja o kojima će se raspravljati na plenarnim sjednicama (EU, 2015d):

1. Teritorijalna kohezija;
2. Ekonomska i socijalna politika;
3. Obrazovanje, mladi i istraživanje;
4. Okoliš, klimatske promijene i energija;
5. Građanstvo, upravljanje institucionalna i vanjska politika; te
6. Prirodni resursi.

Glavna uloga odbora je iznošenje lokalnih i regionalnih stajališta o zakonodavstvu Unije objavljivanjem izvješća tzv. mišljenja o Komisijinim prijedlozima. No prije donošenja odluka na razini Unije vezanih za lokalnu i regionalnu upravu, Europski parlament, Komisija i Vijeće moraju se savjetovati sa Odborom regija. Osim toga, Odbor donosi i rezolucije o aktualnim političkim pitanjima, zbog čega su u Odboru zastupljene četiri političke skupine koje predstavljaju glavne europske političke grupacije a to su Europska pučka stranaka (EPP), Stranka europskih socijalista (PES), Stranka saveza liberala i demokrata za Europu (ALDE) te Zajednica za Europu nacija – Europski savez (UEN-EA). Važno je spomenuti kako je uloga Odbora regija ojačana Lisabonskim ugovorom prema kojem se Europska komisija obvezuje na savjetovanje sa lokalnim i regionalnim vlastima te njihovim udrugama na području Unije, i to u fazi koja prethodi donošenju propisa. Slijedom toga, Odbor regija kao predstavnik lokalnih i regionalnih vlasti aktivno sudjeluje u tom postupku. Nakon što sastavi zakonodavni

prijedlog Komisija se još jednom mora savjetovati s Odborom ako se prijedlog odnosi na jedno od brojnih područja politika koje imaju izravan učinak na lokalne i regionalne vlasti.

Agencije Europske unije su tijela koja se razlikuju od institucija Unije. One su zasebna pravna tijela koja se osnivaju za obavljanje posebnih poslova u okviru zakonodavstva Unije. Stvorene su da bi se bavile vrlo specifičnim tehničkim, znanstvenim ili upravljačkim zadacima. Postoji više od 40 agencija koje se dijele u četiri skupine: decentralizirane²⁷, izvršne²⁸, agencije EUROATOM-a²⁹ te Europski institut za inovacije i tehnologiju.

U nastavku slijede agencije sa obrazovno-savjetodavnom ulogom:

1. Izvršna agencija za mala i srednja poduzeća (engl. *Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises* - EASME) osnovala ju je Europska komisija kako bi u njezino ime upravljala s nekoliko programa Unije. Cilj postojanja EASME-a je pomoć u stvaranju konkurentnijeg i resursno učinkovitijeg europskog gospodarstva utemeljenog na znanju i inovacijama. Istovremeno, agencija pruža kvalitetnu podršku svojim korisnicima provodeći politike Europske unije u djelo. Također, agencija vodi brigu da projekti financirani sredstvima iz programa za koje je zadužena budu učinkoviti i da daju očekivane rezultate, zbog čega je zadužena dostavljati Europskoj komisiji vrijedne podatke za kreiranje daljnjih politika. EASME trenutno upravlja sljedećim dijelovima programa Europske komisije (EU, 2014b):

- Horizon 2020: Istraživanje (industrijsko vodstvo, društvene izazove i SME instrument);
- COSME: Konkurentnost poduzeća te malih i srednjih poduzeća (MSP-ova) – uključujući Europsku poduzetničku mrežu i poslovanje mladih u Europi;
- LIFE: zaštita okoliša i klimatska politika;
- EMFF: Fond za pomorstvo i ribarstvo;
- Inteligentna energija – Europa;
- Inicijativa u području ekoloških inovacija.

²⁷ Decentralizirane agencije obavljaju tehničke znanstvene ili upravljačke poslove kojima institucijama Unije pomažu pri oblikovanju provedbi politika. Osim toga podupiru suranju Unije i nacionalnih vlasti udruživanjem tehničkih i stručnih znanja institucija Unije i nacionalnih tijela. Decentralizirane agencije osnivaju se na neodređeno razdoblje, te su smještene diljem Europe.

²⁸ Izvršne agencije pomažu Europskoj komisiji pri upravljanju programima Unije. Osnivaju se na određeno razdoblje, sjedište im mora biti na istoj lokaciji sjedišta Komisije, a to znači ili u Bruxellesu ili u Luksemburgu.

²⁹ Te se agencije i tijela osnivaju radi podrške pri ostvarivanju ciljeva utvrđenih Ugovorom o Europskoj zajednici za atomsku energiju (EURATOM).

Od 1. siječnja 2014. godine EASME je zamijenila EACI, bivšu Izvršnu agenciju za konkurentnost i inovacije, koja je upravljala Europskom poduzetničkom mrežom (EEN), Inteligentnom energijom u Europi (IEE), Eko inovacijama i programom Marco Polo.

2. Europski centar za razvoj strukovne izobrazbe (Cedefop) - decentralizirana agencija Unije, koja usko surađuje sa Europskom komisijom, nacionalnim vladama, predstavnicima poslodavaca i sindikata, istraživačima i profesionalcima pružajući im najnovije informacije o trendovima razvoja na području strukovnog obrazovanja i izobrazbe te stvaranjem uvjeta za rasprave o politikama. Dodatnu vrijednost Cedefop-a čine visoka kvaliteta njegovih usporednih analiza te stručno znanje prikupljeno tijekom istraživanja i umrežavanjem koji se koriste za tehničko savjetovanje i predlaganje politika, popunjavanje praznina u znanju i prepoznavanju trendova i izazova, podizanje svijesti o važnosti strukovnog obrazovanja i izobrazbe, povezivanje kreatora politika, socijalnih partnera, istraživača i profesionalaca radi utvrđivanja načina za poboljšanje politika, te potporu zajedničkim europskim pristupima, načelima i alatima u svrhu poboljšanja strukovnog obrazovanja i izobrazbe. Cedefop pridaje veliku potporu strukovnom obrazovanju i izobrazbi, zbog činjenice da jedan od tri europljana ima male ili nikakve obrazovne kvalifikacije, zbog čega su im izgledi da će biti nezaposleni tri puta veći od izgleda onih s višim kvalifikacijama. Dok s druge strane, polovina europljana svoje prve profesionalne vještine stječe strukovnim obrazovanjem i izobrazbom. Mnogi od njih nastavljaju razvijati te vještine i stječu nove izobrazbom ili iskustvom na radnom mjestu. Prema tome, misija Cedefop-a je potpora razvoju i provedbi europskih politika u području strukovnog obrazovanja i izobrazbe, a strateški ciljevi su mu ojačati europsku suradnju te pomoć u osmišljavanju i provedbi politika u području strukovnog obrazovanja i izobrazbe kojima se promiče izvrsnost i socijalna uključenost. Srednjoročni prioriteti za razdoblje od 2012. do 2014. godine su potpora modernizaciji sustava strukovnog obrazovanja i izobrazbe, promicanje stalne izobrazbe, učenje odraslih i učenje uz rad, te analiza budućih potreba za kvalifikacijama.

3. Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu (engl. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency - EACEA) smještena je u Bruxellesu, a zadatak joj je provedba različitih sastavnih dijelova više od 15 programa i akcija Zajednice u području obrazovanja i izobrazbe, aktivnog građanstva, mladih, audiovizualnih djelatnosti i kulture. Spajanje tih programa omogućuje koordinaciju upravljanja i pružanje sveobuhvatne usluge korisnicima programa. EACEA je samostalna pravna osoba, ali odgovara za svoj rad trima glavnim upravama Komisije: Glavnoj upravi

za obrazovanje i kulturu (EAC), Glavnoj upravi za komunikaciju (COMM) i Uredu za suradnju EuropeAid, koji su nadležni za planiranje, ocjenu i izradu politika. Agencija je preuzela veći dio upravljanja programima, uključujući sastavljanje poziva za podnošenje prijedloga, biranje projekata i potpisivanje sporazuma o njima, financijsko upravljanje, praćenje projekata (privremena izvješća, završna izvješća), komunikaciju s korisnicima i provjeru na licu mjesta. Svi sastavni dijelovi programa kojima Agencija upravlja su centralizirani i podržavaju tehničke projekte koji ne podrazumijevaju političko odlučivanje.

4. Europski institut za inovacije i tehnologiju (engl. *European Institute of Innovation and Technology* - EIT) osnovan je na inicijativu Europske komisije kao samostalno i neovisno tijelo Unije koje promovira inovacije svjetske klase, održiv rast i povećanje konkurentnosti kroz integraciju Europskog inovacijskog područja. Administrativno središte Instituta je u Budimpešti, dok na 17 lokacijskih centara diljem Europe rade skupine stručnjaka iz različitih područja, provodeći posebne projekte, obrazovne programe i programe za financiranje. Djelovanje Instituta po tzv. konceptu zajednica znanja i inovacija (*Knowledge and Innovation Community* – KIC) temelji se na obrazovanju, istraživanju i inovativnom poduzetništvu (engl. *knowledge triangle*), okupljajući izvrsne visokoškolske institucije, istraživačke centre i tvrtke s ciljem razvijanja pionirskog koncepta prekograničnog javno-privatnog partnerstva. Zajednice znanja i inovacija usredotočene su na glavne društvene izazove, a institut djeluje kao katalizator za usvajanje i eksploataciju novih tehnologija i istraživanja.

Do sada su osnovane tri zajednice znanja i inovacija s naglaskom na održivu energiju (KIC Inno Energy), klimatske promjene (Climate KIC) i informacijsko-komunikacijsko društvo (EIT ICT Labs). Sva su tri KIC-a u relativno kratkom vremenskom roku pokazala svoj učinak i vrijednost: osnovano je 6 start-up kompanija, a još 50-ak ih je u pripremnj fazi. Također, u KIC-ovim se obrazovnim programima trenutačno dovršava više od 800 magistarskih i doktorskih radova. Ukupno u sva tri KIC-a je uključeno 280 partnera iz obrazovnog, istraživačkog i poslovnog sektora. Za razdoblje 2014. - 2020. Komisija je predložila Strateški inovacijski plan (*Strategic Innovation Agenda*) koji definira prioritete Instituta u konsolidiranju postojećih KIC-ova, osnivanje šest novih KIC-ova i jačanje uloge Instituta kao europskog instituta (Obzor 2020, 2014). Cilj EIT-a je stvoriti prikladne uvijete za razvoj poduzetništva poticanjem novog načina razmišljanja o poduzetništvu i preuzimanju rizika, te podržavanjem poduzetništva aktivnostima kao što

su EIT-ov okrugli stol za poduzetnike i EIT-ova nagrada. U sklopu obrazovne komponente EIT-a razvijaju se magistarski i doktorski programi sa zajednicama znanja i inovacija te njihovim partnerima. Cilj je stvoriti vlastitu oznaku izvrsnosti među europskim ustanovama za visoko obrazovanje koja će obilježiti EIT-ove kolegije kao vrhunske zbog njihove kvalitete i inovativnih rezultata.

2.1.5. Institucionalna podrška poduzetništvu u turizmu EU

Turizam u Europskoj uniji obuhvaća oko 1,8 milijuna poduzeća i oko 5,2% ukupne radne snage, što je otprilike oko 9,7 milijuna radnih mjesta, te tako izravno ostvaruje više od 5% BDP-a Unije. Zajedno s povezanim sektorima turizam indirektno ostvaruje oko 12% zaposlenosti (EU, 2015e). Navedeno potvrđuje značaj turizma za gospodarstvo Unije. No unatoč tome Unija ne poznaje samostalno područje za turizam u svom institucionalnom ustrojstvu. Vjerojatan razlog tome je što turizam ne spada pod isključivu nadležnost Unije.

Još od Ugovora iz Maastrichta turizam postaje djelom aktivnosti Unije kao instrument drugih politika. Međutim, budući da nije stekao status ugovora na koji se primjenjuje zajednička politika, turizam je u Parlamentu ostao u nadležnosti Odbora za promet i turizam, a u Komisiji u nadležnosti Odjela za turizam unutar Opće uprave za poduzetništvo i industriju. Također, turizam je još zastupljen i u ostalim institucijama Unije koje su direktno ili indirektno povezane s turizmom kao što je Odboru regija – koji se konzultira pri donošenju odluka Komisije i Vijeća kada se radi o područjima koja imaju reperkusije na regionalnu ili lokalnu razinu, te u Eurostatu – instituciji koja pruža usluge kvalitetnih statističkih informacija i usporedbe istih na razini regija i država članica Unije.

Od navedenih institucija, vrlo važnu ulogu u području turizma, svakako ima Europska komisija, točnije njena Opća uprava za poduzetništvo i industriju³⁰, unutar koje je ustrojen Odjel za turizam. Odjel za turizam je osnovan s ciljem da osigura interes za turistički sektor, pruža informacije o sektoru turizma te da potiče prekograničnu suradnju. Odjel ne daje potporu za provedbu politika vezanih uz turizam, već je usredotočen na stvaranje turističkih politika te nije izravno uključen u turističke aktivnosti.

³⁰ Novi naziv Opće uprave u Junckeovoj Komijisi je Opća uprava za unutarnje tržište, industriju, poduzetništvo te male i srednje poduzetnike (GROW).

Rad Odjela za turizam koncentrira se na važnost turizma u kontekstu rasta, prosperiteta i zapošljavanja, a zasniva se na zadacima poboljšanja kvalitete, konkurentnosti i održivosti europskog turizma i turističkih poduzeća te prati trendove turističkih interesa. Ovaj pristup osigurava optimalan doprinos turizma osnovnim ciljevima Europske zajednice (Jelinčić, 2006: 26). Odjel blisko surađuje sa europskim institucijama, ali i sa Komisijinim Savjetodavnim odborom za turizam, kojeg čine predstavnici zemalja članica, a čija je uloga olakšavanje razmijene informacija, konzultacija i suradnje u području turizma. Također, Odjel blisko surađuje s reprezentativnim organizacijama turističke industrije, osobito kada se bavi specifičnim pitanjima. Jedna od glavnih zadaća Odjela je koordinacijska uloga unutar Komisije kako bi se osiguralo da se interesi turizma u potpunosti uzimaju u obzir u pripremi zakonodavstva te pri provedbi programa i politika koje same po sebi nisu koncipirane u terminima turističkih ciljeva. No u praksi mnogi programi i politike uključuju turističku dimenziju ili imaju značajan utjecaj na aktivnosti vezane uz turizam, što ima važan utjecaj na razvoj turizma i interese turista. Financiranje se izvršava preko drugih instrumenata Unije kao što su programi Unije, te strukturni i kohezijski fondovi.

2.1.5.1. Poduzetnička politika Europske unije i turizam

Cilj Europske unije je zadržati položaj Europe među najpopularnijim svjetskim turističkim odredištima promicanjem diversifikacije i kvalitete. Kako bi to ostvarila ključne su inovacije i održivost, posebice za MSP. Upravo je poduzetnička politika Europske unije važna za poticanje inovacija, poduzetništva i konkurentnosti u proizvodnji i pružanju usluga. Cilj joj je osigurati svim poslovnim subjektima mogućnost tržišnog natjecanja i trgovine pod poštenim i jednakim uvjetima, a posebnu pozornost pridaje se specifičnim potrebama i obilježjima pojedinih sektora, pa tako i turizmu. Poduzetnička politika Unije ima za cilj poticati osnivanje novih poduzeća, poticati razvojne i inovacijske sposobnosti poduzeća kroz stvaranje dinamičnog poduzetničkog okruženja te osigurati poduzećima mogućnost pristupa na tržišta članica Unije, ali i izvan EU. Kako bi se ti ciljevi što uspješnije ostvarili, osobito se potiče stvaranje poduzetničkog duha i inovativnog poslovnog okruženja, maksimalno korištenje prednosti unutarnjeg tržišta, nove metode koordinacije aktivnosti (benchmarking, monitoring, razmjena najboljih praksi) te korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Poduzetnička politika financira se iz različitih izvora koji uključuju višegodišnji program za poduzeća i poduzetništvo, strukovne fondove i Europsku investicijsku banku.

Aktivnosti poduzetničke politike na području turizma prvenstveno su usmjerene na MSP. U MSP ubrajaju se ona s manje od 25 zaposlenih, kojih u Europskoj uniji prema statistikama ima 99%, a 96% od toga čine mikro poduzeća, koji imaju do 9 zaposlenih. MSP imaju veliku ulogu u gospodarstvu, posebno turizmu, jer su izuzetno fleksibilna i prilagodljiva glede sezonskih oscilacija prometa, troškova, radne snage i dr., a to znači veći manevarski prostor pri nastanku raznih kriza i djelovanja vanjskih čimbenika koji utječu na turističke tokove. Osim toga, turisti ih uvelike preferiraju, zbog njihovog intimnog ugođaja i prisnosti s domaćinima, pa su ona kao takva važan činitelj podizanja kvalitete usluga i zaštite potrošača (Alkier-Radnić, 2014:94). Europska unija je prepoznala MSP kao jedan od najvažnijih čimbenika za uspješnost razvoja turizma. Prije svega stavlja ih u funkciju regionalnog razvoja, oživljavanja zaostalih područja, zadržavanja stanovništva na selu te u pasivnim planinskim područjima.

2.1.5.2. Podrška Europske komisije poduzetništvu u turizmu

Kako bi se održala pozicija Europe kao vodeće turističke destinacije, kvaliteta usluga u turizmu mora se neprestano unaprjeđivati i poboljšavati. Zato je Europska komisija pokrenula niz inicijativa čija je misija poboljšanje vještina i mobilnosti radnika, posebice putem globalnih digitalnih mreža ali i pružanjem pomoći pri upravljanju poduzećima u turizmu. Obzirom na utjecaj kojeg imaju digitalne tehnologije na poslovanje u turizmu, prioritarno područje Komisije je podrška pristupu i korištenju alata informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT). Osim toga, Komisija provodi i aktivnosti s ciljem povećanja razine obrazovanja i osposobljavanja za potrebe tržišta rada, te pomaže poduzetnicima steći potrebne vještine za upravljanje vlastitim poduzećima.

Turistički poslovni portal (engl. *Tourism Business Portal*) novi je alat koji je pokrenula Europska komisija s ciljem jačanja konkurentnosti MSP-a u turizmu. Ovaj portal pomaže turističkim poduzećima od njihovog osnivanja, upravljanja i promocije do proširenja poslovanja diljem Europe kao i na ostala međunarodna tržišta. Europska komisija je razvila ovaj portal kao jedan od elemenata inicijative ICT-a u turizmu, koji teži poboljšanju inovacija i porastu potencijala kreiranja novih poslova u turističkom sektoru. Najvažnija dodatna vrijednost portala je u pružanju najnovijih informacija, digitalnih alata i e-učenja o temama od interesa za poslovanje u turizmu, kao i poveznica na informacije o mogućnostima financiranja i zapošljavanja. Portal pokriva široki raspon pitanja koja se odnose na strateško upravljanje

turističkim tvrtkama, i to u rasponu od smjernica o izradi poslovnog plana i učinkovitosti kadra do on-line marketinga i internacionalizacije te energetske učinkovitosti. Na portalu se može pronaći više od 350 referentnih poveznica i primjera dobre prakse te više od 40 praktičnih primjera.

Akcije za digitalizaciju poslovanja u turizmu - Europska komisija provodi nekoliko akcija kako bi potakla konkurentnost malih poduzeća u turizmu Unije, kao npr. integracijom malih poduzeća u globalni digitalni lanac vrijednosti, te poboljšanjem njihove sposobnosti za stvaranje novih radnih mjesta. Ciljevi akcija za digitalizaciju poslovanja poduzeća u turizmu su (EK, 2015c):

- jačanje vještina MSP-a u turizmu, čiji je potencijal rasta često neiskorišten zbog ograničenog pristupa cjeloživotnom učenju i nedovoljnoj svijesti o prednostima korištenja pametnih tehnologija;
- uključivanje malih poduzeća u digitalni lanac vrijednosti pružanjem:
 - pomoći pri dizajniranju prilagođenih digitalnih rješenja za turizam;
 - prilika digitalnog tržišta kako bi se povećala konkurentnost;
 - pristupa novim poslovnim mogućnostima i novim tržištima s ciljem povećanja „vidljivosti“ i prihoda;
- potaknuti korištenje ICT inovacijskog potencijala od strane MSP-a u turizmu, te ih ohrabriti u on-line poslovanju.

Neki od projekata Akcije za digitalizaciju poslovanja u turizmu su:

- *Webinari za mala i srednja poduzeća u turizmu* – organizira ih Europska komisija kako bi se dale smjernice, podrška i uvid o digitalnim pitanjima za MSP poduzeća u turizmu, kao i praktične savjete za svakodnevno poslovanje. Predvođeni stručnjacima koji su ih dizajnirali kako bi se zadovoljile potrebe MSP-a u turizmu, ovi webinar i će ispitati najnovije trendove u korištenju tehnologije od strane turista za otkrivanje, planiranje i dijeljenje iskustava s putovanja. Ovaj niz webinar a započeo je u siječnju 2015. godine, održavaju se uživo on-line, a teme su digitalna marketing strategija, on-line ugled i korištenje društvenih medija, te m-turizam (korištenje pametnih telefona tijekom cijelog iskustva kupaca). Svaki će webinar držati stručnjak u području jedne od tema.
- *TOURISMLink* - projekt Europske unije, pokrenut i financiran od strane Opće uprave za poduzetništvo i industriju Europske komisije. Usmjeren je na poboljšanje konkurentnosti u turizmu kroz bolje umrežavanje turističkih djelatnosti. Projekt se realizira kroz korištenje svih mogućih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT) trenutno

prisutnih na tržištu. Projekt je pokrenut s ciljem moderniziranja turističkog lanca vrijednosti u turizmu te poduzetnicima u turizmu nudi bolju opciju na globalnom turističkom tržištu. Cilj je olakšati digitalnu vezu između manjih lokalnih pružatelja usluga s putničkim agencijama, turoperatorima i distributerima, što će turističkim poduzećima omogućiti povećanje konkurentnosti, te brže i bolje odgovore na nove potrebe tržišta i posebno kreirane personalizirane turističke proizvode. Takva umreženost olakšati će komunikaciju između turističkih djelatnosti te će sadržavati CRS (centralni rezervacijski sustav), PMS (sustav upravljanja imovinom) i kanal za upravljanje podacima koji će omogućiti laganu i brzu integraciju podataka u bazu. Centralni rezervacijski sustav omogućit će MSP-ima bolju umreženost i samim time bolju iskoristivost svojih kapaciteta. Sustav upravljanja imovinom predstavlja veliku priliku za MSP-ove olakšavajući im upravljanje imovinom (npr. upravljanje rizicima i održavanje imovine) i povećavajući iskoristivost imovine. Dizajn platforme prilagođen je krajnjim korisnicima kroz sam izgled grafičkog sučelja radi lakšeg korištenja i snalaženja. Platforma će također nuditi on-line pomoć, izvještavanje o korištenju te mogućnost slanja povratnih informacija radi poboljšanja same platforme. Projekt TOURISMLink primjenjivat će se diljem Europe i time omogućiti bolju povezanost između različitih zemalja i njihovih turističkih usluga, što će stvoriti kvalitetnu i veliku bazu podataka o klijentima, proizvođačima i ponudi unutar europskog turističkog tržišta. Projekt se izvodi uz sudjelovanje turističkih zajednica i drugih organizacija u turizmu radi bolje prilagodbe programa praktičnim potrebama industrije, a posebno je namijenjen MSP-ima kako bi osigurao potpunu iskoristivost svih mogućnosti digitalnog tržišta. Ovakva inicijativa trebala bi poboljšati konkurentnost poduzeća u turizmu te omogućiti im bolju integraciju u globalni sustav bez potrebe priključivanja većim organizacijama. Projekt je financiran od strane Europske unije, te je u početnim fazama bio potpuno besplatan, a od 2014. godine nadalje naplaćuju se minimalni troškovi održavanja platforme.

- *Virtualni opservatorij za turizam* – portal koji je razvila Europska komisija, sa zadaćom prikupljanja informacija te analizom uspješnosti i trendova u turizmu. Opservatorij omogućuje kreatorima politika i ostalim sudionicima u sektoru turizma razvoj boljih strategija.

Profesionalne sposobnosti turističkih djelatnika – prilagođavanje turizma globalizacijskim trendovima i novim potrebama tržišta podrazumijeva rad na neprestanom podizanju kvalitete pruženih usluga što zahtjeva stalno usavršavanje i unaprjeđenje profesionalnih sposobnosti

djelatnika u turizmu. Radna snaga se mora prilagođavati novim radnim procesima i tehnologijama te uvijek biti spremna zadovoljiti zahtjeve turista. S druge strane potrebno je kontinuirano raditi i na olakšavanju procesa zapošljavanja turističkih djelatnika, što je Komisija prepoznala i gdje već ulaže znatne napore. U tu svrhu Komisija je uvela Europsku putovnicu ugostiteljskih vještina i razvila Klasifikacije turističkih vještina i kvalifikacija.

Europska putovnica ugostiteljskih vještina – uvela ju je Komisija 2014. godine na vlastitu inicijativu u suradnji s udrugom HOTREC³¹ i Europskom federacijom sindikata zaposlenih u prehrambenom, poljoprivrednom i turističkom sektoru (EFFAT). Cilj uvođenja bio je olakšavanje procesa regrutacije i zapošljavanja potrebne radne snage poduzetnicima u turizmu, posebno onima iz ugostiteljstva. Osim poslodavcima u području turizma, Europska putovnica ugostiteljskih vještina je namijenjena i radnicima koji traže posao u ugostiteljstvu i hotelijerstvu. Putovnica vještina prvenstveno služi radnicima i poslodavcima za prevladavanje jezičnih barijera te usporedbu vještina zaposlenih u uslužnim djelatnostima, čime se pojednostavljuje postupak zapošljavanja. Dostupna je u okviru Europskog portala za radnu mobilnost (EURES) na svim službenim jezicima Unije. Radnici u putovnicu vještina mogu u pristupnom formatu upisivati sve svoje vještine i kompetencije stečene tijekom obrazovanja i osposobljavanja te praktično radno iskustvo. Putovnica služi kao dopuna klasičnom životopisu i omogućuje poslodavcima da brzo prevladaju jezičnu barijeru te pronađu kvalificirane radnike za nepopunjena radna mjesta. Njome se postiže bolja usklađenost ponude i potražnje zanimanja u uslužnom sektoru. Europska putovnica ugostiteljskih vještina prva je u nizu putovnica namijenjenih sektorima europskog gospodarstva koje odlikuje velika mobilnost. Komisija podržava mobilnost na europskom tržištu rada kao način za povećanje zaposlenosti, te najavljuje nastavak suradnje s partnerima na proširenju primjene alata europske putovnice vještina na ostale sektore velike mobilnosti.

Klasifikacija turističkih vještina i kvalifikacija - u suradnji s turističkim sektorom i akademskom zajednicom, Komisija razvija Europsku klasifikaciju vještina/kompetencija, kvalifikacija i zanimanja³² posebno posvećenu vještinama potrebnim u djelatnostima usko povezanim s turizmom. Osim toga, Komisija nadzire i postojeće programe Unije koji imaju za cilj poboljšanje profesionalnih vještina u turističkom sektoru. Ti programi su:

- Integracija specifičnih programa Unije vezanih uz obuku za rad u turizmu, kao što su 'Erasmus+' i 'Erasmus za mlade poduzetnike', te sudjelovanje u njihovoj promociji;

³¹ Krovna udruga koja predstavlja hotele, restorane, kafiće i ostale ugostiteljske objekte u Europi.

³² Engl. *European Classification of Skills/Competences, Qualifications and Occupations* (ESCO).

- Nadzor razvoja pojedinih sektora u zajedničkim Europskim okvirima, kao što je Europski kvalifikacijski okvir (engl. *European Qualifications Framework* - EQF) i Europski sustav kreditnih bodova za strukovno obrazovanje i osposobljavanje (engl. *European Credit System for Vocational Education and Training* - ECVET); te
- Namjenski projekti financirani od strane Udruženja sektorskih vještina (engl. *Sector Skills Alliances*) gdje je ugostiteljstvo jedno od pilot industrija.

Europska poduzetnička mreža (engl. *European Entrepreneurship Network* - EEN) - ključna je inicijativa Europske komisije koja pomaže malim tvrtkama što bolje iskoristiti poslovne mogućnosti u Uniji. Jedna od njezinih 17 sektorska grupa, turizam i kulturna baština, zadužena je za organiziranje posredničkih događanja u svrhu pomoći pri transferu tehnologije ili ugovaranja suradnje s ostalim poduzećima u vlastitom sektoru, kao što su: povezivanje poslovnih partnera s ciljem povećanja poslovne suradnje, promicanje korištenja novih tehnologija u poslovanju, savjetovanje o izvorima financiranja i pomoć pri prijavi za bespovratna sredstva Unije, promicanje i provedba multidisciplinarnih istraživačkih projekata vezanih za turizam i kulturnu baštinu, pružanje informacija o međunarodnim konferencijama i radionicama, pružanje smjernica o pokretanju poslovanja u turizmu; te komuniciranje s kreatorima politika Unije o poslovnim interesima i poteškoćama.

2.1.6. Kritički osvrt na organizacijsku strukturu institucija poduzetničke infrastrukture u EU

Europska unija predstavlja jedinstvenu gospodarsku i političku uniju za čiji su uspjeh zaslužne njezine institucije koje uspješno provode i ostvaruju zadane ciljeve na razini Unije uz istodobno poštivanje zasebnih identiteta država članica. Unija ima specifično institucionalno ustrojstvo gdje o prioritetima odlučuje Europsko vijeće, dok političko-zakonodavnu funkciju obnašaju Europska komisija, Parlament i Vijeće.

Iako se na razini Unije za turizam ne provodi zajednička politika, on je zastupljen u nekim institucijama Unije kao što je Odbor za promet i turizam EP-a, te Odjel za turizam unutar EK-e, te u još nekoliko ostalih institucija koje su direktno ili indirektno povezane s turizmom kao što je Odboru regija.

Dvije institucije u kojima je turizam najviše zastupljen su Parlament i Komisija. Unutar Parlamenta točnije u Odboru za promet i turizam, pitanja i interese turizma zastupaju

zastupnici koji predlažu i daju prijedloge o uključivanju turizma u zakonodavne akte Unije, kojima se uređuje i olakšava pravednije poslovanje u području turizma Unije, sve s ciljem povećanja njegove konkurentnosti. Druga institucija u kojoj je zastupljen turizam je Europska komisija, unutar koje je ustrojen Odjel za turizam čija je zadaća poboljšanje kvalitete, konkurentnosti i održivosti europskog turizma i poduzetništva u turizmu, te praćenje trendova turističke potražnje. Odjel također koordinira u procesu pripreme zakonodavstva te pri provedbi programa i politika Unije koje uključuju ili imaju značajan utjecaj na turizam.

Obzirom da je Komisija institucija koja predlaže zakonodavne propise Parlamentu i Vijeću, provodi politike na razini Unije te upravlja i raspodjeljuje sredstva europskih fondova njena uloga pri poticanju i razvijanju potpore za poslovanje u području turizma je od velikog značaja. Također, Komisija je svjesna značaja turizma za europsko gospodarstvo, a obzirom da turizam ne spada pod zajedničke politike, ona ulaže znatne napore u pružanje potpore i olakšavanje poslovanja na području turizma. Navedeno se posebno ogleda u brojnim aktivnostima, inicijativama i alatima pokrenutih i upravljanih od strane Komisije svrha kojih je pružanje pomoći i podrške za olakšavanje poslovanja i upravljanja poduzećima u turizmu.

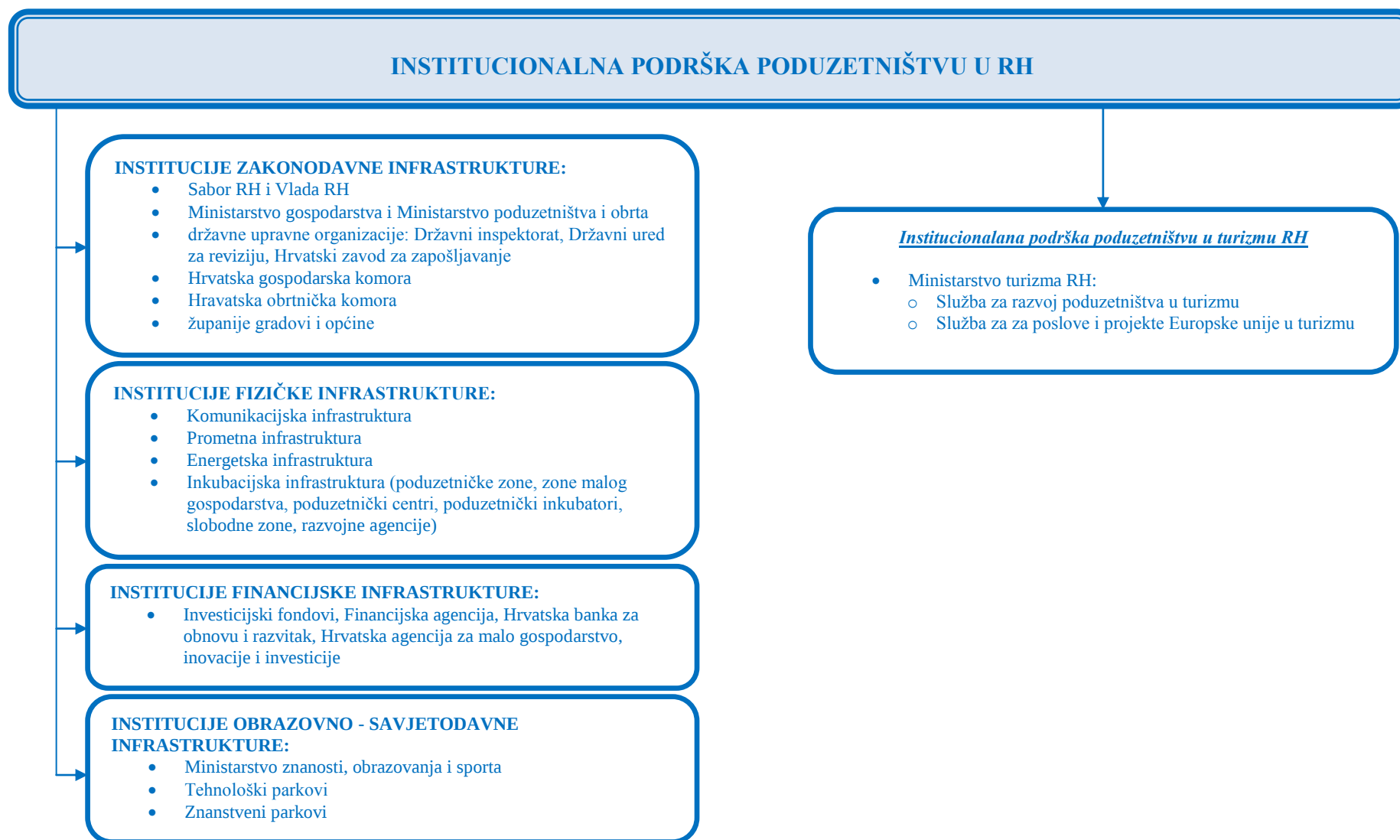
Možemo zaključiti kako je Komisija glavna institucija na razini Unije koja poduzetništvu u turizmu pruža potporu u svim aspektima: zakonodavnom, fizičkom, financijskom te u obrazovno-savjetodavnom. Moguće je očekivati kako će se u budućnosti na razini Unije, posebno od strane Komisije, sve više razvijati alati i inicijative za olakšanje poslovanja poduzeća u turizmu ali i povećati mogućnosti za financiranje projekata iz područja turizma sredstvima EU fondova. Također, važnu ulogu mogao bi imati i Parlament, odnosno njegovi zastupnici, koji bi mogli značajno utjecati na stvaranje posebnog Unijinog programa koji bi bio namijenjen financiranju razvoja poslovanja u području turizma. Iako je vjerojatnost da će turizam u budućnosti postati zajednička politika Unije vrlo mala, neupitno je kako će mu se uvijek pridavati posebna pozornost unutar institucija, a posebno unutar Komisije.

2.2. Institucije poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj

O mnoštvu čimbenika, unutar neke regije ili lokalnog područja, ovisi stupanj razvijenosti infrastrukture. Prvenstveno se misli na bogatstvo, razinu BDP-a, razvijenost svijesti o važnosti poduzetništva i sposobnost vodstva zajednice pri odabiru projekata prioriternih za razvoj, kako se sredstva ne bi uzaludno utrošila u nepotrebne svrhe. Infrastruktura je skup grana i djelatnosti s pripadajućim objektima i opremom koje omogućuju nesmetan razvoj primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartalnog sektora te aktivnosti od općeg društvenog interesa, odnosno javnih poslova. Ona čini podršku koja je poduzetnicima potrebna u ostvarenju njihovih primarnih i sekundarnih ciljeva (Škrtić, 2006: 60). Primarni ciljevi se odnose na temeljne zadaće poslovanja, ostvarenje zacrtane vizije razvitka, planiranje poslovnih ciljeva te odabir strategija za njihovo ostvarenje. Sekundarni ciljevi podrazumijevaju zadovoljenje potreba okoline, ali isto tako i vlastitih kroz suradnju i komunikaciju s okolinom.

Svaka vrsta poduzetničke infrastrukture na svoj način pomaže u realizaciji i ostvarivanju ciljeva poduzeća, pa i gospodarstva, čiji rast i razvoj ovisi o raspoloživosti i kvaliteti infrastrukture. Razlikujemo nekoliko vrsta poduzetničke infrastrukture: zakonodavna, fizička, financijska, te obrazovno – savjetodavna. Infrastruktura se nadalje grana na podskupove osnovnih skupina. U nastavku rada slijedi detaljna razrada institucija poduzetničke infrastrukture po vrstama u Hrvatskoj s posebnim naglaskom na institucije koje pružaju potporu poduzetništvu u turizmu (cf. Shema 2.).

Shema 2. Institucije poduzetničke infrastrukture u Republici Hrvatskoj

Izvor: Izrada autorice

Iz prikazane Sheme 2. jasno je vidljivo koje institucije u Hrvatskoj čine pojedinu vrstu poduzetničke infrastrukture. Što se tiče institucionalne podrške poduzetništvu u turizmu ključna uloga pripada Ministarstvu turizma. U nastavku rada slijedi detaljna razrada i pojašnjenje svih institucija poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj.

2.2.1. Institucije zakonodavne infrastrukture

U svakoj zemlji postoji pravni okvir koji osigurava sigurnost i nalaže striktna pravila poduzetničke utakmice. U Hrvatskoj zakone donosi isključivo Sabor, a predlaže ih Vlada te klubovi zastupnika. Najviši zakonodavni akt je Ustav RH, kojim je propisana poduzetnička i tržišna sloboda na temelju gospodarskog ustroja. Svaki građanin zemlje mora djelovati u svrhu gospodarskog napretka, razvoja gospodarstva te općeg socijalnog blagostanja. Osim Ustava, postoje brojne odredbe koje Vlada donosi, a iste se propisuju poslovníkom ili u vidu zakona. Zakonodavnu infrastrukturu u Republici Hrvatskoj čine Sabor RH, Vlada RH, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo poduzetništva i obrta, državne upravne organizacije (Državni inspektorat, Državni ured za reviziju, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje), Hrvatska gospodarska Komora, Hrvatska obrtnička komora, te županije, gradovi i općine. U nastavku rada slijedi opis onih zakonodavnih institucija koje se isključivo odnose na poduzetništvo.

Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (MINGO) - obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na razvoj i unaprjeđenje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, instrumente i mjere gospodarske politike; industrijsku politiku i politiku promjene inovacija i novih tehnologija; upravljanje jamstvenim fondom za unaprjeđenje industrije; poslove vezane uz primjenu i korištenje prava intelektualnog i industrijskog vlasništva i poticanje stvaralaštva u industriji i trgovini u cilju razvoja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva; energetska politiku Republike Hrvatske; rudarstvo; te strategiju olakšavanja i poticanja ulaganja i izvoza. Također, Ministarstvo obavlja poslove koji se odnose na sudjelovanje Republike Hrvatske u radu tijela Europske unije u područjima iz njegove nadležnosti. Ministarstvo obavlja i druge poslove koji su mu stavljeni u nadležnost posebnim zakonom.

U cilju jačanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, MINGO identificiralo je osnovne mjere koje će potaknuti razvoj i povećati konkurentnost Republike Hrvatske, a to su: izrada strateškog i zakonodavnog okvira za jačanje konkurentnosti gospodarstva, sektorska

specijalizacija Republike Hrvatske, poboljšanje poslovne klime i razvoj poslovne infrastrukture, promidžba i brendiranje prioriternih sektora, promicanje Republike Hrvatske kao poželjne investicijske destinacije uz pro-aktivni pristup investicijama, podrška razvoju i primjeni novih financijskih mehanizama za podršku gospodarstvu, te jačanje izvrsnosti industrije i poticanje suradnje javnog, privatnog i znanstveno-istraživačkog sektora za razvoj i primjenu inovacija i novih tehnologija (MINGO, 2015).

U okviru izrade strateškog okvira za jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva krenulo se sa izradom niza strateških dokumenata koji uzimaju u obzir nacionalne interese RH ali i strateške smjernice Unije iskazane u strategiji Europa 2020. Ministarstvo gospodarstva je nadležno i za izradu Strategije pametne specijalizacije RH, koja je ujedno preduvjet za povlačenje sredstava iz fondova Unije, a koja će sadržavati ciljeve i prioritete aktivnosti vezanih za istraživanje, razvoj i komercijalizaciju inovacija te utvrditi ciljne niše unutar prioriternih sektora. Investiranje u istraživanje i inovacije je pokretač produktivnosti i stvaranje radnih mjesta, stoga postoji potreba praćenja inovativnosti i potreba zajedničkog ulaganja u istraživanje i razvoj, posebno kroz klastere.

Ministarstvo poduzetništva i obrta (MINPO) - obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na MSP, obrtništvo, zadrugarstvo, poticanje izvoza i stranih ulaganja, te unapređenja konkurentnosti u području MSP-a. Ministarstvo vodi računa o ravnomjernom regionalnom razvoju poduzetništva, te o djelovanju instrumenata gospodarskog sustava i mjera gospodarske politike na razvoj obrtništva, zadrugarstva, MSP-a te poslovanje obrtnika i poduzetnika.

Zadaća Ministarstva je poticanje primjene inovacija, novih tehnologija te osnivanje i poslovanja slobodnih i poduzetničkih zona u području MSP-a, zatim sustavno poticanje poduzetništva, djelovanje instrumenata gospodarskog sustava i mjera gospodarske politike na razvoj obrtništva, zadrugarstva, MSP-a, te poslovanje obrtnika i poduzetnika. Također, Ministarstvo potiče sudjelovanje MSP-a u poslovima javne nabave i javno-privatnog partnerstva, u ostvarivanju međunarodne suradnje u području obrtništva i MSP-a, u pripremi i provedbi strateških i operativnih dokumenata i programa za korištenje sredstava fondova Europske unije ali i ostalih međunarodnih izvora financiranja namijenjenih unapređenju konkurentnosti obrtništva, zadrugarstva, MSP-a, kao i pripremi i provedbi posebnih programa Vlade RH u području ekonomskog razvoja i konkurentnosti obrtništva, zadrugarstva, te MSP-a. Ministarstvo obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na sudjelovanje u radu tijela EU-a na područjima iz nadležnosti ministarstva.

Unutar Ministarstva poduzetništva i obrta ustrojene su sljedeće tri uprave:

1. *Uprava za međunarodnu suradnju, investicije i inovacije* – koordinira i vodi poslove koji se odnose na bilateralnu i multilateralnu međunarodnu suradnju u poduzetništvu i obrtu; koordinira sve aktivnosti vezane za poticanje ulaganja i investicija u poduzetništva, ravnomjerni regionalni razvoj i zapošljavanje kao i jačanje inovacija i novih tehnologija u MSP-u, te predlaže mjere za otklanjanje prepreka ulaganjima i izvozu. Obavlja poslove vezanih uz inovacije i poticanje stvaralaštva intelektualnog vlasništva i novih tehnologija, uključujući njihovu primjenu u MSP-u. Izrađuje i predlaže zakonske propise vezane uz prijenos znanja iz visokoškolskih i razvojnih centara u poduzetništvo; predlaže na temelju analiza aktivnosti postojećih institucija (R&D institucija, tehnoloških parkova, inovacijskih centara i centara za transfer tehnologije) način povezivanja postojeće infrastrukture i razvoja mreža institucija – za poduzetništvo, na makroekonomskoj razini i na razini Europske unije; te predlaže edukacijske programe o načinima eksploatacije intelektualnog vlasništva. Sudjeluje u radu europskih i međunarodnih institucija. Provodi poslove vezane uz analizu, razvoj i primjenu hrvatskog inovacijskog sustava u poduzetništvu; izrađuje i provodi programe i koordinacije poslova za rad s domaćim financijskim institucijama; potiče i sudjeluje u ostvarivanju razvojnih projekata, investicijskih programa, novih tehnologija i izvoznih programa MSP-a i obrta; te pruža pomoć u financiranju drugih programa koji su značajni za razvoj jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.
2. *Uprava za poduzetništvo i obrt* – prati stanje u području MSP-a, obrta, zadrugarstva i klastera s ciljem prepoznavanja i otklanjanja prepreka za njihov brži razvoj. Predlaže politiku mjera za sustavni razvoj kroz promidžbu, izobrazbu, informiranje, stručnu pomoć, formiranje i dodjelu poticajnih sredstava, te nadzire namjensko trošenje sredstava potpora, izgradnju institucionalne podrške, primjenu inovacija i usklađivanje pravnih propisa. Između ostalog potiče međusobno povezivanje subjekata malog gospodarstva te njihovo povezivanje s velikim gospodarskim subjektima; prati djelovanje i predlaže unaprjeđenje instrumenata gospodarskog sustava; osmišljava mjere gospodarske politike za MSP, obrt, zadrugarstvo i klastere; predlaže i organizira stručno usavršavanje poduzetnika. Obavlja stručne poslove koji se odnose na prilagodbu propisa propisima Europske unije; surađuje s drugim tijelima državne uprave, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, stručnim i znanstvenim institucijama, te sudjeluje u pripremi programa i projekata. Također, provodi projekte iz Programa i pretpristupnih programa Europske unije kao i ostalih oblika međunarodne pomoći.

3. *Uprava za EU programe i projekte* – obavlja stručne, administrativne i upravno pravne poslove koji se odnose na pripremu, planiranje, provedbu, financiranje, praćenje i vrednovanje strateških planova i programskih dokumenata za korištenje sredstava iz pretpristupnih programa, strukturnih i Kohezijskog fonda EU-a. Također nadležna je i za provedbu Unijinog Akta za malo gospodarstvo, provedbu osmog prioritnog područja Europske strategije za dunavsku regiju koje se odnosi na „Podršku razvoju konkurentnosti uključujući i razvoj klastera“, pripremu i provedbu projekata financijskog instrumenata Western Balkans Investment Framework za financiranje infrastrukturnih projekata, te koordinaciju provedbe Programa za poduzetništvo i inovacije (EIP) u sklopu Okvirnog programa za konkurentnost i inovacije (CIP). Prati međunarodne propise iz svoga djelokruga, organizira seminare i edukacije potrebne za provedbu programa i projekata, te obavlja i druge poslove iz svoga djelokruga.

Hrvatska gospodarska komora (HGK) – je neprofitna, nevladina, stručno poslovna gospodarska institucija, koja predstavlja sve gospodarske subjekte u Republici Hrvatskoj, u kojoj svi imaju jednaka prava na usluge i pristup informacijama čime se zadržava pravedan princip međusobne potpore i solidarnosti. Osnovna zadaća HGK-a je promicanje hrvatskog gospodarstva u zemlji i inozemstvu, zastupanje interesa gospodarstva prema kreatorima gospodarske politike te poduzimanje aktivnosti za unaprjeđenje rada i poslovanja tvrtki. HGK promovira nacionalne gospodarske interese u područjima gdje to ne mogu činiti opća politika kao ni udruge koje zastupaju samo određeni segment gospodarstva ili manji broj gospodarskih subjekata³³. Sadašnje financiranje Komore obavlja se tako da sredstva za rad kroz zakonsku obveznost u najvećoj mjeri osiguravaju gospodarski subjekti registrirani u RH ovisno o vlastitoj ekonomskoj mogućnosti, a Skupština Komore ima potpunu slobodu u definiranju i odlučivanju o visinama iznosa članarina i doprinosa. Sva raspoloživa sredstva usmjeravaju se u provedbu ključnih projekata i aktivnosti Komore čime se većina ukupnih prihoda Komore izravno vrata gospodarstvu.

Obzirom da su glavna tržišta s kojima Hrvatska ostvaruje glavninu vanjskotrgovinske razmijene upravo tržišta zemalja članica EU-a, HGK je 2000. godine otvorila svoje predstavništvo u Bruxellesu s ciljem pružanja potpore hrvatskom gospodarstvu i tvrtkama u procesu prilagodbe poslovanja zakonodavstvu jedinstvenog europskog tržišta. Pravodobno informiranje tvrtki, odnosno uključenost u raspravu o gospodarskim pitanjima na europskoj

³³ Putem akcija „Kupujmo hrvatsko“, „BeCroative“, „Drvo je prvo“, „Vrijedne ruke“, te dodjelom znakova „Hrvatska kvaliteta“ i „Izvorno hrvatsko“.

razini, uvjetima i pravilima tržišta EU-a, od ključne je važnosti za hrvatske tvrtke, a posebice za izvoz njihovih proizvoda u države Unije. Osim toga kako bi osigurala što bolju suradnju s institucijama Unije, pri HGK-u ustrojen je Odjel za Europsku uniju unutar Sektora za međunarodne poslove. Zadatak Odjela je osiguranje praćenja i aktivno sudjelovanje u kreiranju politika EU, sagledavanje njihovog utjecaja na hrvatsko gospodarstvo, zastupanje interesa hrvatskih tvrtki u tijelima Unije koristeći infrastrukturu nacionalnih i europskih udruženja čiji je HGK član, kao i pružanje pomoći gospodarstvenicima u korištenju strukturnih i kohezijskog fonda Unije.

Poduzetništvo je u organizacijskom ustrojstvu HGK zastupljen unutar Sektora za industriju, točnije u Odjelu za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj. Aktivnosti i usluge Odjela usmjeren su pružanje pravodobne i točne informacije te pomoći i podrške svakom poduzetniku. Cilj Odjela je ostvarivanje sinergije između poduzetnika, HGK i Vlade RH kako bi se stvorila što povoljnija poduzetnička klima, poticao razvoj gospodarstva i poduzetništva, novog zapošljavanja te oživljavanja područja posebne državne skrbi. Nastojanje Odjela je da u okviru svog rada, samostalno ili u suradnji sa drugim odjelima i sektorima unutar HGK, te vanjskim partnerima, radi na aktivnostima usmjerenim ka unaprjeđenju rada i poslovanja tvrtki kao što su definiranje mjera kojima bi se unaprijedila poduzetnička klima RH; praćenje i analiza rezultata poslovanja MSP-a; zastupanje interesa i pružanje stručne pomoći članicama pri financiranju poduzetničkim projekata; savjetovanje oko apliciranja na programe potpora MSP-u; suradnja s nadležnim ministarstvima³⁴; suradnja s obrazovnim i drugim institucijama u organiziranju odgovarajuće edukacije za poduzetnike; savjetodavna pomoć u pristupanju odgovarajućim Unijim programima zainteresiranim poduzetnicima; te povezivanje akademske zajednice i poduzetništva u suradnji s BICRO-m i Zajednicom za inventivni rad.

U organizacijskom ustrojstvu HGK turizam je zastupljen u samostalnom Sektoru za turizam, unutar kojeg djeluju udruženja s pripadajućim grupacijama, te zajednice s pripadajućim sekcijama³⁵. Cilj udruživanja gospodarskih subjekata u turizmu u pripadajuće institucionalne oblike pri HGK je strukovno povezivanje članica za potrebe rješavanja aktualne problematike, prezentiranja i zastupanja usuglašenih stavova prema resornim ministarstvima i institucijama, kao i promidžbenih aktivnosti pri pružanju i unaprjeđenju kvalitete usluga u turizmu na nacionalnom nivou. Djelatnosti sektora za turizam pri HGK-u su povezivanje turističkih

³⁴ Posebice na implementaciji 10 principa Small Business Act-a Europske unije, pripremi nacionalne konferencije o gospodarstvu i poduzetništvu, te sudejlovanju u projektima pokrenutim od strane Ministarstva nadležnog za malo i srednje poduzetništvo.

³⁵ Popis svih strukovnih udruženja, zajednica, grupacija, sekcija te vijeća iz područja turizma koje djeluju unutar Sektora za turizam pri HGK dostupan je na: www.hgk.hr/category/djelatnost/gosp_turizamugostiteljstvo.

gospodarskih subjekata unutar postojećih i kroz osnivanje novih udruženja, grupacija, zajednica i sekcija na nivou Hrvatske; praćenje rada, poticanje razvoja i pružanje stručne pomoći turističkim gospodarskim subjektima u rješavanju aktualne problematike, te ostalih zajedničkih gospodarskih interesa članica Sektora za turizam u suradnji s resornim ministarstvima i institucijama; organiziranje i aktivno pripremanje sjednica udruženja, grupacija, zajednica i sekcija na nivou Hrvatske, te rad na provedbi i realizaciji svih donesenih zaključaka; organizacija i suorganizacija za potrebe provođenja zajedničkog promidžbenog nastupa članica Sektora za turizam na turističkim sajmovima na inozemnom i domaćem turističkom tržištu, u organizaciji HTZ-a i HGK-a; organizacija i suorganizacija gospodarskih izložbi, radionica i edukacija za potrebe članica Sektora za turizam u organizaciji HTZ-a i HGK-a; sudjelovanje pri davanju inicijativa, izradi prijedloga i mišljenja na postojeće i nove pravne propise, kroz izradu prijedloga za izmjenu i dopunu postojećih i novih pravnih propisa, kroz kontakte, transfer informacija, te pružanje stručne pomoći članicama i zastupanje interesa istih prema državnim organima i nevladinim udrugama; ažuriranje i obrada različitih podataka za potrebe članica Sektora za turizam; te izrada brošura i ostalih informativnih materijala sa osnovnim podacima o članicama Sektora za turizam i turističkoj ponudi Hrvatske u organizaciji HTZ-a i HGK-a.

Hrvatska obrtnička komora (HOK) – je samostalna, stručno poslovna organizacija obrtnika koja je osnovana radi promicanja, usklađivanja i zastupanja zajedničkih interesa obrtništva. HOK je pravna osoba koja obavlja javne ovlasti. Članovi su joj obrtnici koji obavljaju obrt na području RH, a članarina u HOK-u im je obavezna. HOK ima brojne zadaće kojima promiče obrt i obrtništvo; zastupa interese obrtništva; predlaže zakone, te njihove izmjene i dopune; vodi knjige obrtnika i evidencije ugovora o naukovanju; osniva povjerenstva za polaganje majstorskih i pomoćničkih ispita, te arbitražno vijeće; kontrolira djelovanje obrtnika; te daje savjete i stručnu pomoć obrtnicima. Sastoji se od dvadeset područnih obrtničkih komora na razini županija i 116 udruženja obrtnika koja djeluju u svim većim gradovima i mjestima u Hrvatskoj. Radi usklađivanja i rješavanja stručnih pitanja gospodarske grane kojoj obrtnik pripada, obrtnici organiziraju svoj strukovni rad po sekcijama i cehovima na razini udruženja obrtnika, područne obrtničke komore i HOK-a. Organiziranost obrtnika u sekcije i cehove je dragovoljna, a kroz oblike strukovnog rada promiču se i unaprjeđuju djelatnosti te usklađuju interesi članova Komore, koji obavljaju istu ili sličnu djelatnost. Cehovi HOK-a okupljaju istorodne cehove županijskih obrtničkih komora, koje potom okupljaju sekcije, dok udruženja obrtnika okupljaju sekcije istorodne struke. Među devet ustrojenih cehova ustrojen je i Ceh

ugostitelja i turističkih djelatnika sa devet članova. Tijela HOK-a su Skupština, Upravni odbor, Nadzorni odbor i Predsjednik. Upravi odbor osniva stalne odbore radi što kvalitetnijeg stručnog rada tijela Komore. Svaki odbor ima predsjednika, potpredsjednika i članove. U odborima se raspravlja o prijedlozima i poticajima za razvoj obrtništva. Trenutno HOK ima 11 ustrojenih odbora, među kojima valja posebno spomenuti Odbor EU sa trenutno 7 članova koji je nadležan za suradnju s institucijama Unije, te Odbor za gospodarstvo koji trenutno ima 7 članova i nadležan je za razvoj obrtništva i malog poduzetništva.

2.2.2. Institucije fizičke infrastrukture

Za razvoj poduzetništva potrebne su institucije čija je glavna funkcija olakšanje i potpora poduzetnicima u što lakšem obavljanju njihovog poslovanja. Zadaća tih institucija je omogućavanje poduzetnicima što brži protok roba od mjesta proizvodnje do mjesta potrošnje, adekvatna komunikacija sa poslovnim partnerima i zahtjevima tržišta, te inkubacijska potpora poduzetnicima početnicima.

Temeljne sastavnice fizičke infrastrukture u Hrvatskoj su:

- *komunikacijska infrastruktura* – čine ju tvrtke koje pružaju komunikacijske usluge³⁶ i podršku (Hrvatska pošta, City Express, Hrvatski Telekom, Optima Telekom, Bnet Hrvatska, Iskon, Vipnet, Tele2, Carnet³⁷ i dr.);
- *prometna infrastruktura* – čine ju tvrtke koje pružaju usluge u vezi prijevoza putnika, pružanja pomoći na cestama te gradnje, održavanja i upravljanja prometnom infrastrukturom (Croatia Airlines, Jadrolinija, Hrvatske željeznice, Hrvatske ceste, Hrvatski autoklub, i dr.);
- *energetska infrastruktura* – čine ju tvrtke koje pružaju usluge odvodnje i opskrbe energijama³⁸, kao i one koje pomažu poduzetnicima pri odgovornom upravljanju energijama i potiču ih na korištenje obnovljivih izvora energije (Energetski institut Hrvoje Požar, Hrvatski vodovod, HEP, Plinacro i dr.); te
- *inkubacijska infrastruktura* – čine ju potporne poduzetničke institucije u koje spadaju:

³⁶ Poštanske, telekomunikacijske i internetske usluge.

³⁷ Hrvatska akademska i istraživačka mreža – osnovala ju je Vlada RH 1995. godine, a jedna od osnovnih djelatnosti joj je razvoj, izgradnja i održavanje mreže.

³⁸ Struja, voda, plin, nafta, itd.

- **Poduzetničke zone**³⁹ – su infrastrukturno opremljena područja koja odgovaraju zahtjevima poduzetnika, te su prostorno-planskom dokumentacijom određene za obavljanje određene vrste gospodarske djelatnosti. Karakterizira ih zajedničko korištenje organiziranog i opremljenog prostora, od strane sličnih poslovnih subjekata kojima se obzirom na potrebe boravka u poduzetničkim zonama otvara mogućnost suradnje i poslovnog povezivanja, racionalizacija u pojedinim segmentima poslovanja te korištenje pojedinih resursa zajedno s ostalim članovima u zoni. Poduzetničke zone mogu biti poslovne, gospodarske i industrijske. Nositelji osnivanja, izgradnje, širenja, rada i financiranja poduzetničkih zona na području Hrvatske su jedinice lokalne samouprave. Dinamika izgradnje zona ovisi o programu razvitka gospodarstva u lokalnim jedinicama, te o interesima poduzetnika za ulaganje u zonu. Prema urbanističkom planu, zone su smještene na teritoriju koji spada pod industrijsko područje grada ili općine. Gradovi i općine na čijem se području nalaze zone, svojim aktima uređuju gospodarske djelatnosti koje se mogu odvijati u toj zoni. Lokalna zajednica vrlo često ne raspolaže dovoljnim sredstvima za realizaciju svih planova ili željenih projekata, stoga se Vlada RH sa svojim tijelima i poslovne banke javljaju kao pomoć u pribavljanju sredstava. Poduzetničke zone ključni su element poduzetničke infrastrukture, kojim država, regije i lokalne zajednice žele stvoriti povoljno okruženje za razvoj gospodarstva, u prvom redu malog i srednjeg poduzetništva, stimulirajući na taj način prije svega domaću proizvodnju. Temeljni dugoročan cilj ulaganja u poduzetničke zone je rješavanje potreba poduzetnika za poslovnim prostorom i pružanje adekvatne infrastrukture na zajedničko korištenje poslovnim subjektima smještenih u poduzetničkim zonama. Prilikom ulaganja u poduzetničke zone, neposredno se stvaraju temelji i prostor za realizaciju brojnih ciljeva (RIC-REDAH, 2015):
 - rast i razvoj poduzetništva;
 - stvaranje novih poduzetnika;
 - otvaranje novih radnih mjesta;
 - mogućnosti za ulaganja i ostvarenja izravnih ulaganja;
 - razvoj novih tehnologija;
 - mogućnost preseljenja proizvodnih djelatnosti iz gradskih/naseljenih područja;

³⁹ Nazivaju ih još industrijske zone, male zone privrede, obrtničke zone, gospodarske zone ili radne zone.

- kreiranje povoljne poduzetničke klime u okruženju;
- poticanje malog i srednjeg poduzetništva;
- povećanje konkurentnosti gospodarstva i udjela proizvodnje; te
- razvoj lokalne zajednice, regije i gospodarstva u cjelini.

Za pravilan i strateški razvoj unaprijed bi trebalo utvrditi prioritete i uvjete za ulazak poslovnih subjekata u pojedinu zonu, definirajući tako i glavnu namjenu zone. Lokalna zajednica koja uspostavom zone teži ka ostvarenju ukupnog gospodarskog razvoja pruža pogodnosti za poduzetnike i poslovne subjekte koji djeluju na njezinom teritoriju (RIC-REDAH, 2015). Uvođenjem određenih prioriteta skupina, poticaji se usmjeravaju prema željenim djelatnostima koje stvaraju najveću dodanu vrijednost, dok se pod određenim uvjetima ulazak u zonu omogućuje i drugim djelatnostima.

- **Zone malog gospodarstva** – inačica su poduzetničkih zona, osnivaju se na slobodnim prostorima (neobrađivo zemljište, livade, obala, zaštićeni pojas i sl.) u vlasništvu jedinica lokalne i područne samouprave a zanimljive su za buduću poduzetničku aktivnost. Dugoročno rješavaju potrebe poduzetnika za poslovnim prostorima te im omogućuju zajedničku uporabu pripadajuće infrastrukture. Jedinice lokalne i područne samouprave dijele prostor, grade cjelovitu infrastrukturu te poduzetnicima putem javnog nadmetanja i utvrđenih kriterija daju dopusnice za gradnju objekata na parcelama za točno određene djelatnosti malog poduzetništva.
- **Poduzetnički centri** – sačinjavaju dio poduzetničke infrastrukture u okviru koje se zadovoljavaju stručne i savjetodavne potrebe poduzetnika. Ciljevi ovakve vrste infrastrukture su promocija poduzetnika, davanje informacija o mogućnostima ulaska u poduzetništvo i o poticajnim mjerama koje mogu koristiti poduzetnici, davanje savjeta za vođenje poslovanja, pomoć u pripremi poslovnih planova, pružanje konzultantske usluge, organiziranje seminara i drugih oblika dopunskog obrazovanja poduzetnika, upućivanje na ostale specijalizirane oblike pomoći, suradnja s lokalnom i područnom samoupravom, vođenje dijela stručnih poslova lokalne samouprave u provođenju razvojnih projekata, te ostale stručne i savjetodavne usluge, kao i povezivanje poduzetnika (OBŽ, 2015). Principi rada u centrima, temelji se na aktivnostima koje će poduzetnicima omogućiti da uz što manje troškove i na jednom mjestu pronađu sve informacije koje su im potrebne za početak i razvoj poslovanja.
- **Poduzetnički inkubatori** – predstavljaju lokacijsku zajednicu namijenjenu malim poduzetnicima početnicima. Malim se poduzetnicima uz tehničku i financijsku pomoć

osiguravaju beneficirani uvjeti za početak djelatnosti, sve do trenutka kada se osposobe za samostalno poslovanje. Pretežito se osnivaju u uništenim ili neiskorištenim poslovnim prostorima u vlasništvu jedinica lokalne i područne samouprave. Načelno, tijekom prve tri godine poduzetnika financira lokalna i područna samouprava, a osim toga poduzetnik početnik u inkubatoru dobiva potreban prostor i infrastrukturu za obavljanje djelatnosti, organizaciju cjelokupnoga poslovanja, potrebne poslovne usluge (cjelovit upravni servis) te usluge poslovnog savjetovanja i edukacije. Uz brojne pozitivne pogodnosti koje nude inkubatori, postoji i negativna strana cjelokupne priče, pogotovo u današnje vrijeme kad se maksimalno prakticira štednja. Naime, vrlo često u inkubatorima radi tek nekolicina osoba zaduženih za praćenje, savjetovanje i edukaciju novih poduzetnika. Nije rijetkost da jedna osoba obavlja više funkcija unutar inkubatora (npr. vrši dužnost upravitelja inkubatora i financijskog savjetnika), što nije poželjno jer može doći do sukoba interesa. Također, ta osoba u isto vrijeme može savjetovati mladog i neiskusnog poduzetnika da što manje utroši za usluge promocije i marketinga kako bi se manje sredstva moralo izdvojiti sa računa inkubatora za financiranje takve aktivnosti. Idealno rješenje, bilo bi zapošljavanje različitih osoba za obavljanje različitih funkcija, kako do takvih problema ne bi došlo. Za osnivanje i uspostavljanje rada inkubatora, potrebno je zadovoljiti neke uvjete (Buble i Kružić, 2006: 204):

- postojanje dovoljnog interesa poduzetnika za ulazak u inkubator;
- zainteresiranost poduzetnika za ovakav oblik potpore; te
- podrška lokalne samouprave i ostalih profitnih ili neprofitnih organizacija kojima je cilj podrška poduzetništvu.

Nakon razvoja u poduzetničkom inkubatoru, poduzetnicima se pruža mogućnost nastavka djelatnosti u najbližoj poslovnoj zoni za malo gospodarstvo.

- **Slobodne zone** – definiraju se kao dio teritorija Republike Hrvatske, posebno ograđene i označene, gdje se gospodarske djelatnosti obavljaju uz posebne uvjete, bez određenih administrativnih barijera, uz primjenu posebnih poreznih i carinskih olakšica. Zone se osnivaju na temelju koncesija na području morskih i zračnih luka, riječnog pristaništa, uz važnije prometnice, ali i na drugim područjima na kojima postoje uvjeti za rad slobodne zone. Korisnici zone mogu biti osnivači zone te druge domaće i strane pravne i fizičke osobe koje obavljaju gospodarsku djelatnost na temelju ugovora sklopljenog sa zonom. Poduzeća koja posluju u slobodnoj zoni dužna su voditi knjigovodstvo za poslovanje u zoni ili odvojeno knjigovodstvo za dio

poslovanja koje obavljaju u zoni. Najznačajnije djelatnosti slobodnih zona su proizvodnja, skladištenje i oplemenjivanje robe, te trgovina na veliko, dok obavljanje trgovine na malo nije dopušteno. Prema Zakonu o slobodnim zonama iz 2008. godine, poduzetnici ne smiju obavljati bankarske ni druge financijske poslove, kao ni poslove osiguranja i reosiguranja, što je do tada bilo dopušteno. Poduzetnici koji posluju u slobodnim zonama mogu imati niz prednosti kao što su plaćanje nižih poreza, ukoliko sudjeluju u izgradnji infrastrukturnih objekata u zoni, čak mogu na određeni period biti oslobođeni plaćanja poreza. Za robu smještenu, rabljenu ili potrošenu u slobodnoj zoni ne primjenjuju se neke mjere gospodarske politike (npr. ne plaća se carina i PDV). Slobodne zone su područja koje je država otvarala sa namjerom da se u njima poslovanje odvija po posebnim uvjetima s povlasticama prvenstveno iz carinskog i poreznog sustava, a sve u cilju povećanja izvoza i novog zapošljavanja. Zakon o slobodnim zonama morao se mijenjati zbog usklađivanja našeg zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije. Ulaskom Hrvatske u Uniju, a najkasnije do 31. prosinca 2016. godine, ukidaju se dosadašnje porezne i carinske povlastice korisnika slobodnih zona.

- **Razvojne agencije** – su institucije, odnosno organizacije koje se osnivaju kao operativno tijelo za provedbu razvojnih programa. Najčešće se osnivaju za pojedinu regiju radi omogućavanja cjelokupnog ekonomskog restrukturiranja i razvoja te stvaranja adekvatne implementacijske strukture za projekte. Zajedničko im je da su značajnije povezane s regionalnom i lokalnom vlasti u smislu menadžmenta, financiranja projekata i ostvarivanja zadataka.

Zadaca i sadržaj rada razvojnih agencija najčešće je:

- razvoj i potpora inovativnom poduzetništvu;
- poticanje tehnološkog poduzetništva, poslovne suradnje, tehnološkog transfera i komercijalizacije rezultata istraživanja;
- poduka konzultanata za upravljanje i financiranje novih tehnologija i projekata;
- stvaranje pozitivne klime za ulaganje; te
- stručno i cjeloživotno obrazovanje.

Popis razvojnih agencija na području Republike Hrvatske dostupan je na internetskoj stranici Ministarstva poduzetništva i obrta www.minpo.hr/default.aspx?id=84. Jedina razvojan agencija iz područja turizma u Hrvatskoj je IRTA (Istarska razvojna agencija) sa sjedištem u Poreču.

U procesu tranzicije i pridruživanja Europskoj uniji razvojne agencije imaju specifičnu zadaću uspostavljanja suradnje s međunarodnim stranim financijskim ustanovama za poticanje poduzetništva, te u vezi s tim i zadaću koordinacije i pomoći u pripremi projekata za Unijine fondove za pomoć u upravljanju projektima financiranim iz EU fondova, kao i privlačenje izravnih stranih investicija.

2.2.3. Institucije financijske infrastrukture

Financijska infrastruktura ima jednu od najvažnijih uloga u svijetu današnjeg poduzetništva. Bez potrebnih sredstava za realizaciju ideja, nemoguće je pokrenuti poduzetničku aktivnost. Poduzetnički pothvati ne bi bili mogući bez financijskih „injekcija“ od strane brojnih institucija koje daju potporu u vidu različitih kredita, jamstava, poticaja i sličnih pogodnosti. Osim što djeluju kao potpora, financijske institucije racionaliziraju cjelokupni transakcijski sustav ispitujući mogućnosti i sposobnosti poduzetnika te uzimajući u obzir rizike s kojima se sudionici takvih poslova susreću.

Najvažniju ulogu u tome procesu imaju financijske institucije koje se mogu podijeliti na više vrsta (Škrtić, 2006: 68):

- depozitne institucije – prikupljaju i deriviraju velike fondove s depozitnih računa koji su prodani javnosti (npr. komercijalne poslovne banke, štedionice, zadruge);
- ugovorne institucije – nude legalne ugovore za zaštitu od rizika (npr. umirovljenički fondovi, osiguravajuća društva);
- investicijske institucije – prodaju dionice, investiraju, sklone su riziku (npr. banke, investicijske kuće, novčani fondovi).

Financijska poduzetnička infrastruktura obuhvaća sve javne i privatne novčarske institucije kao što su banke (HNB i poslovne banke), štedionice i štedno-kreditne zadruge, mirovinski fond, investicijski fondovi, tržišta kapitala (Zagrebačka burza), te državne institucije poput Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA), Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD), Financijska agencija (FINA), Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR), Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO). U nastavku rada slijedi opis značajnijih institucija za financiranje poduzetništva u RH.

Investicijski fondovi – osnivaju se isključivo radi javnog prikupljanja novca i imovine javnom prodajom, odnosno izdavanjem dokumenata o udjelu u fondu ili dionica. Sredstva

fondova uz uvažavanje načela sigurnosti, profitabilnosti, likvidnosti i podjele rizika, ulažu se u prenosive vrijednosne papire i/ili nekretnine te u različite depozite. Investicijskim fondom upravlja društvo za upravljanje fondovima, a ono je trgovačko društvo osnovano u obliku dioničkog društva ili društva s ograničenom odgovornošću, kojemu je predmet poslovanja isključivo osnivanje investicijskih fondova i upravljanje tim fondovima. Investicijski se fond može osnovati u obliku otvorenog i u obliku zatvorenog fonda. U otvorenom obliku fond nema svojstvo pravne osobe i ulaganje novčanih sredstava je u vlastito ime i za zajednički račun vlasnika udjela fonda, dok u zatvorenom obliku fond je pravna osoba (dioničko društvo) i ulaganje novčanih sredstava je za račun dioničara. Temeljni akti fonda su statut – kojim se uređuju odnosi društva s vlasnicima, i prospekt – javna ponuda i poziv na kupnju dokumenata o udjelu/upisu dionica, koji mora sadržavati informacije i podatke na temelju kojih investitori mogu steći utemeljen sud o stanju fonda. Fondovi su pogodan oblik za ulaganje poduzetnika koji raspolažu slobodnim kapitalom i žele ga uz njihovu pomoć uvećati ostvarenjem dobiti na temelju posjedovanja udjela o otvorenom ili dionicama zatvorenom fondu. Kupnja i prodaja udjela i dionica fondova obavlja se na burzama i javnim tržištima, ako su tamo uvršteni.

Financijska agencija (FINA) – vodeća je hrvatska tvrtka na području financijskog posredovanja. Posluje isključivo na tržišnom principu, iako je u državnom vlasništvu. Obavlja sve vrste poslova, od jednostavnih financijskih transakcija do najsofisticiranijih poslova, u elektroničkom poslovanju. FINA ima poslovnu mrežu koja prati intenzitet gospodarske aktivnosti te mu se u potpunosti prilagođava, kako bi išli u korak sa stanjem na tržištu i na takav način omogućili korisnicima lagan i brz pristup podacima u čitavoj Hrvatskoj. Klijentima FINA-e nudi se pogodnost obavljanja transakcija i mogućnost korištenja elektroničkih servisa, informacija i usluga s dodatnom vrijednošću kakve ne pruža niti jedna druga tvrtka. Osim toga, klijenti mogu individualno potraživati administrativne i financijske usluge. Vrlo tražena usluga FINA-e je računovodstveni servis koji klijentima nudi potpuno prilagođenu računovodstvenu uslugu (FINA, 2015). Poslovanje FINA-e odlikuje mnoge vrijednosti kao što su znanje i sposobnost djelatnika, pouzdanost i transparentnost informacija, usmjerenost prema klijentu, poticanje inovativnosti, razvoja i edukacije djelatnika koji spremnošću i uslužnošću zadovoljavaju potrebe klijenata.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) – razvojna je i izvozna banka Republike Hrvatske čija je osnovna zadaća poticanje razvitka hrvatskog gospodarstva, ponajviše MSP-a. Osnovana je 1992. godine, donošenjem Zakona o Hrvatskoj kreditnoj banci za obnovu, u

stopostotnom vlasništvu Republike Hrvatske. HBOR ima ustrojenih pet Područnih ureda: Slavonija i Baranja, Dalmacija, Istra, Lika, te Primorje i Gorski kotar. Kreditiranjem, osiguranjem izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanjem garancija te poslovnim savjetovanjem, HBOR gradi mostove između poduzetničkih ideja i njihovih ostvarenja s ciljem osnaživanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva.

Djelatnosti HBOR-a su financiranje obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva; financiranje infrastrukture; poticanje izvoza; potpora razvitku MSP-a; poticanje zaštite okoliša; te osiguranje izvoza hrvatskih roba i usluga od netržišnih rizika (HBOR, 2015a). Kreditnu aktivnost HBOR provodi prvenstveno dugoročnim financiranjem razvojnih i izvoznih pothvata u cilju učinkovite financijske podrške cjelovitom i održivom razvitku hrvatskog gospodarstva. Kreditni programi se provode izravno ili putem poslovnih banaka s kojima HBOR ima zaključene ugovore o suradnji. U cilju što kvalitetnije podrške gospodarstvenicima, HBOR sustavno prati tržišna kretanja i potrebe gospodarstvenika te sukladno tome proširuje ili mijenja svoju ponudu kredita. Područja kreditiranja HBOR-a su mikrokreditiranje uz potporu EU, izvoz, turizam, poljoprivreda, veliki projekti u gospodarstvu, MSP, zaštita okoliša i održivi razvitak, infrastruktura, pronalasci, financijsko restrukturiranje, obrtna sredstva te darovnice.

Program mikrokreditiranja uz potporu EU je noviji program kreditiranja, kojim se kreditiraju mikro-poduzetnici ⁴⁰. Program je osmišljen i provodi se uz suradnju s Europskim investicijskim fondom i Europskom unijom u okviru programa za konkurentnost i inovacije (CIP program) – instrument Garancije za mikro-kredite za financiranje mikro poduzetnika (CIP garancija EIF-a). Cilj programa je financiranje mikro poduzetnika u svrhu samozapošljavanja; osnivanja obrta i trgovačkih društava; modernizacije i proširenja već postojećeg poslovanja; te povećanja broja novih radnih mjesta. Program je namijenjen financiranju osnovnih sredstava (osnivačka ulaganja, zemljište, građevinski objekt, oprema i uređaj, osnovno stado, podizanje dugogodišnjih nasada, razvoj proizvoda ili usluge, patent, licence, koncesije, autorska prava, franšize) i/ili obrtnih sredstava.

⁴⁰ Krajnji korisnici kredita mogu biti privatni mikro poduzetnici, fizičke i pravne osobe koje na dan podnošenja zahtjeva za kredit zadovoljavaju sljedeće kriterije: da imaju do 10 zaposlenih; godišnji poslovni prihod u iznosu protuvrijednosti do 2 mln eura, ili imaju ukupnu aktivu ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u iznosu u protuvrijednosti so 2 mln eura; te da je najviše 25% u vlasništvu društva koji po kriterijima EU-a ne spada u kategoriju malog i srednjeg poduzetništva. Fizičke osobe u ovom smislu su osobe koje ostvaruju dohodak od samostalne djelatnosti i osobe slobodnih zanimanja.

Kreditiranju malog i srednjeg poduzetništva HBOR je posvetio posebnu pažnju, obzirom da je ono glavni pokretač razvoja svakog modernog gospodarstva. Kroz povoljnije uvjete financiranja omogućava se rast i razvoj pravnih subjekata koji sukladno Zakonu o poticanju razvoja malog gospodarstva ulaze u kategoriju MSP-a, što znači da imaju manje od 250 zaposlenih, u poslovanju su neovisni, imaju ukupan godišnji promet do 216 milijuna kuna ili imaju ukupnu aktivu ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak do 108 milijuna kuna. Iz područja MSP-a HBOR ima četiri programa kreditiranja:

- *Žene poduzetnice* – cilj programa je poticanje osnivanja i razvoja malih i srednjih gospodarskih subjekata u većinskom vlasništvu žena.
- *Poduzetništvo mladih* – cilj programa je poticanje osnivanja i razvoja poslovanja malih i srednjih gospodarskih subjekata koji su u vlasništvu hrvatskih državljana u dobnoj skupini do 30 godina života, odnosno njihovo veće uključivanje u poduzetništvo, pružanje veće podrške razvoju poduzetništva mladih, te stvaranje uvjeta za uspješnije poslovanje mladih.
- *Početnici* – cilj programa je kreditiranje novih trgovačkih društava, obrta, te otvaranje novih radnih mjesta. Program se provodi u suradnji s DEG⁴¹-om iz Kölna. Uvjeti za korisnike kredita su da po prvi put osnivaju obrt ili trgovačko društvo, da poduzetnici nakon realizacije ulaganja u novoosnovanom trgovačkom društvu ili obrtu budu aktivni i stalno zaposleni na odgovornom radnom mjestu, da su mlađi od 55 godina, da nisu vlasnici nekog drugog trgovačkog društva ili obrta, te da nisu suvlasnici u drugom trgovačkom društvu ili obrtu sa udjelom većim od 30%.
- *Razvitak malog i srednjeg poduzetništva* – cilj programa je kreditiranje MSP-a u svrhu moderniziranja i proširenja poslovanja te povećanja broja radnih mjesta. Krajnji korisnici kredita mogu biti trgovačka društva, obrtnici, fizičke osobe koje samostalno obavljaju svoju djelatnost ili zadruge i ustanove, a koji posluju najmanje dvije godine. Također, krajnji korisnici kredita mogu biti i pravne i fizičke osobe koje posluju kraće od dvije godine ali uz uvjet prethodnog iskustva vlasnika i/ili osnivača.

HBOR posebnu pažnju posvećuje uspostavljanju i održavanju uspješnih odnosa s međunarodnim financijskim institucijama, razvojnim bankama, izvozno kreditnim agencijama te poslovnim bankama, kao što su OECD, WB, EIB, EBRD, te CEB⁴². S ciljem zaštite

⁴¹ Deutsche Investitions und Entwicklungsgesellschaft m.b.H (hr. *njemačka razvojna banka*).

⁴² OECD - Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj; WB - Svjetska banka; EIB - Europska investicijska banka; EBRD - Europska banka za obnovu i razvoj; CEB - Razvojna banka Vijeća Europe.

okoliša, očuvanju prirodnih resursa te održivog razvoja sudjeluje u provedbi Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNPD). Aktivno surađuje s HGK i ministarstvima nadležnim za područje bilateralne i multilateralne gospodarske suradnje RH. HBOR ima članstva u Praškom klubu, EAPB-u, EIF-u, ELTI-u, BACEE-u, te NEFI-u⁴³.

Ulaganjem u područje turizma, odnosno, ulaganjem u povećanje kapaciteta smještaja, povećanje kategorizacije objekata, podizanjem razine usluga a sve s ciljem produžetka turističke sezone, HBOR nastoji utjecati na razvoj kako malih i srednjih tako i velikih hotelsko turističkih društava. HBOR turističkim poduzećima nudi dugoročne i kratkoročne kredite koji imaju različite namjene. Dugoročni krediti su uglavnom namijenjeni za osnovna sredstva odnosno kupnju, izgradnju ili rekonstrukciju objekata, te opremanje istih, dok su kratkoročni krediti namijenjeni uglavnom za potrebe pripreme turističkih sezona odnosno ulaganja u obrtna sredstva za nabavu hrane, pića, sitnog inventara i tekuće održavanje.

U području turizma HBOR ima sljedeća tri programa kreditiranja:

- *Program kreditiranja turističkog sektora* – cilj programa je realizacija investicijskih projekata malih i srednjih te velikih poduzetnika u turističkoj djelatnosti, a kojima se stvaraju uvjeti za poticanje zapošljavanja, produženje turističke sezone te povećanje prihoda u turizmu s ciljem podizanja konkurentnosti turističkih destinacija. Sve navedeno uključuje: ulaganja za potrebe unaprjeđenja smještajne ponude (hoteli, aparthoteli, pansioni, hosteli, turistička naselja, kampovi i sl.)⁴⁴; povećanje flote malih obiteljskih „plovećih hotela“⁴⁵; zaštitu i očuvanje kulturne baštine u funkciji turizma; obogaćivanje raznovrsnosti novih usluga i sadržaja uz smještajne objekte – sportski, zdravstveni, nautički i sl.; te unaprjeđenje ostale destinacijske turističke ponude i sadržaja, kao npr. tematski parkovi, golf vježbališta, akvarij, muzejsko-izložbeni prostori, luke nautičkog turizma i ostali sadržaji za povećanje konkurentnosti destinacije.

⁴³ EAPB – The European Association of Public Banks; EIF – European Investment Fund (Europski investicijski fond); ELTI – European Association of Long-Term Investors (Europska udruga dugoročnih investitora); BACEE – Banking Association for Central and Eastern Europe; NEFI – Network of European Financial Institutions for SMEs.

⁴⁴ U smislu: povećanja hotelskih i sl. kapaciteta smještaja; razvoj difuznih hotela kao nove ponude smještaja; izgradnju ili uređenje energetski učinkovitih malih hotela tzv. „zeleni krediti“; izgradnja novih i obnova postojećih malih i tematiziranih kampova; povećanja kategorizacije smještajnih kapaciteta; podizanje razine i raznovrsnosti usluge kroz dodatne sadržaje koji proširuju ponudu smještajnih objekata, kao bazen, teniski teren, dječje igralište, wellness centar i sl.; te ostale vrste smještaja ukoliko se radi o objektima sagrađenim u skladu s izvornom tradicijskom i ambijentalnom arhitekturom (prema uvjetima konzervatorske struke).

⁴⁵ U smislu: poticanje izgradnje novih i rekonstrukcija postojećih manjih turističkih brodova (sa i/ili bez kabina); te poticanje tradicijskih obrta koji se bave gradnjom tradicijskih brodova (izgradnja, obnova i modernizacija funkcionalno opremljenih manjih brodova sa elementima tradicijske gradnje, u vlasništvu malih brodara, a namjenjenih cruisingu i izletima).

- *Priprema turističke sezone* – cilj programa je kreditiranje pripreme turističke sezone tekuće godine radi kvalitetnog pružanja usluga turistima. Programom kreditiranja omogućuje se povezivanje turističkog sektora sa sektorom proizvodnje i usluga u cilju poticanja konkurentnosti kako proizvođača i dobavljača, tako i turističkih subjekata. Ulaganja uključuju nabavu hrane, pića, sitnog inventara, troškove tekućeg održavanja, troškove plaća, režijske troškove i slično.
- *Turizam i izvoz – IBRD* – cilj programa je omogućiti korisnicima kredita, u razdoblju gospodarske i financijske krize, zadržavanje izvoza roba i usluga u postojećem obujmu, odnosno povećanje istog, kako bi se utjecalo na poboljšanje vanjskotrgovinske platne bilance, zaposlenosti i likvidnosti. Sredstva za kreditiranje osigurana su kreditnom linijom IBRD-a⁴⁶ u iznosu od 50 milijuna eura, te su i kriteriji Programa usklađeni s uvjetima IBRD-a (HBOR, 2015b). Program se provodi do iskorištenja sredstava kreditne linije IBRD-a., a sredstva su namijenjena za ulaganja u osnovna sredstva (osnivačka ulaganja, građevinski radovi i objekti te nabava isključivo nove opreme i uređaja) te ulaganja u trajna obrtna sredstva (iznos kredita može biti do 100% namijenjen ulaganjima u trajna obrtna sredstva)⁴⁷.

Od izuzetne je važnosti spomenuti i suradnju HBOR-a sa Europskom investicijskom bankom (EIB) koja je započela 2001. godine. Do danas je zahvaljujući toj suradnji financirano oko dvije tisuće projekata kojima je otvoreno nekoliko tisuća novih radnih mjesta. U ožujku 2014. godine EIB je odobrila HBOR-u zajam u iznosu od 800 milijuna eura koji predstavlja dosad najveći iznos zaduženja HBOR-a. Prva tranša zajma u iznosu od 400 milijuna eura zaključena je 24. ožujka 2014. godine. Dio sredstva u iznosu od 250 milijuna eura namijenjena su za financiranje MSP-a iz sektora industrije, usluga, turizma i drugih prihvatljivih izvora, dok je drugi dio sredstava u iznosu od 150 milijuna eura namijenjeno za financiranje projekata srednje kapitaliziranih poduzeća iz sektora industrije, usluga, turizma i drugih prihvatljivih sektora, kao i javnih te privatnih poduzeća koja ulažu u projekte bazirane na znanju, infrastrukturi i zaštiti okoliša (HBOR, 2015c). HBOR plasira kreditna sredstva EIB-a izravno

⁴⁶ IBRD – The International Bank for Reconstruction and Development (Međunarodna banka za obnovu i razvitak).

⁴⁷ Ovim Programom se ne kreditira: kupovina zemljišta, hotela, hostela i drugih objekata; kupovina, gradnja i opremanje apartmana, bez obzira je li riječ ulaganju fizičkih ili pravnih osoba, osim ulaganja u apartotele s restoranom; ugostiteljski objekti koji isključivo pružaju usluge točenja pića; kockarnice, kladionice i slične djelatnosti; izgradnja stambenih i poslovnih prostora radi prodaje; nabavka nekretnina i pokretnina od povezanih osoba; kupnja, izgradnja, rekonstrukcija i opremanje poslovnih prostora za trgovačke djelatnosti, osim na područjima od posebne državne skrbi, otocima i brdsko-planinskim područjima; trgovina divljim životinjama i proizvodima od divljih životinja zabranjenih konvencijom CITES; puštanje genetski izmijenjenih organizama u prirodni okoliš; proizvodnja, distribucija i prodaja zabranjenih pesticida i herbicida; puštanje mreža potegača u more; itd., više o tome na www.hbor.hr/turizam-ibrd01.

i u suradnji s poslovnim bankama kroz postojeće programe kreditiranja. O dodatnim kriterijima EIB-a može se pogledati na internetskoj stranici HABOR-a, na sljedećem linku: www.hbor.hr/art1287.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) – je neprofitna financijska institucija osnovana od strane Vlade RH, a koja se ustrajno zalaže za poticanje malog gospodarstva i razvoja poduzetništva u RH. Nastala je 2014. godine spajanjem HAMAG INVEST-a i BICRO-a⁴⁸. Svrha spajanja ovih dviju Agencija bila je stvaranje jedinstvenog sustava koji će poduzetnicima pružiti podršku kroz sve razvojne faze njihovog poslovanja – od istraživanja i razvoja ideje pa sve do komercijalizacije i plasmana na tržište. Djelatnost Agencije obuhvaća poticanje osnivanja i razvoja subjekata malog gospodarstva, poticanje ulaganja u malo gospodarstvo, financiranje poslovanja i razvoja subjekata malog gospodarstva kreditiranjem i davanjem jamstva subjektima malog gospodarstva za odobrene kredite od strane kreditora, kao i davanjem potpora za istraživanje, razvoj i primjenu suvremenih tehnologija. Agencija, osim toga, pruža i financijsku potporu inovativnim i tehnološkim usmjerenim tvrtkama u Hrvatskoj. Usmjerena je na razvijanje i koordiniranje mjera nacionalne politike vezane uz inovacije i potrebne financijske instrumente s krajnjim ciljem motiviranja prihvatnog i javnog sektora za ulaganje u istraživanje i razvoj. Djelatnosti HAMAG-BICRO-a u nadležnosti su Ministarstva poduzetništva i obrta.

Programi koje provodi HAMAG-BICRO su:

- *Jamstveni programi:*
 - „*EU početak*“⁴⁹ – u okviru ovog programa izdaju se jamstva za pokriće dijela glavnice kredita subjektima malog gospodarstva koji posluju do 24 mjeseca, te udovoljavaju Općim uvjetima za izdavanje jamstava HAMAG-BICRO-a i uvjetima ovog Jamstvenog programa. Ciljna grupa ovog programa su i žene poduzetnice.
 - „*Rastimo zajedno*“ – u okviru ovog programa izdaju se jamstva za pokriće dijela glavnice kredita subjektima malog gospodarstva koji uspješno posluju dulje od 24 mjeseca, te koji udovoljavaju Općim uvjetima za izdavanje jamstava HAMAG-BICRO-a i uvjetima ovog jamstvenog programa. Ciljna grupa ovog programa su i žene poduzetnice.

⁴⁸ Hrvatske agencije za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST) i Poslovno-inovacijske agencije Republike Hrvatske (BICRO).

⁴⁹ Ovo financiranje ima koristi od jamstva izdanog u okviru Okvirnog programa za konkurentnost i inovacije Europske unije.

- „*Poljoprivrednici*“ – ciljna grupa ovog jamstvenog programa su subjekti malog gospodarstva koji ulažu u djelatnost poljoprivrede i ribarstva, odnosno povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, povećanje zasađenih poljoprivrednih površina, ili ulaganje u svrhu restrukturiranja i dostizanja standarda Unije u okviru V. komponente instrumenta predpristupne pomoći.
- *Inovacijski programi* – kojima se želi motivirati privatni i javni sektor na ulaganje u istraživanje i razvoj. Također ovim se programima želi olakšati povlačenje sredstava iz Strukturnih fondova EU od strane sektora Istraživanja & Razvoja & Inovacija, posebno od strane privatnih poduzeća.
 - *Programi za privatni sektor*: „POC za poduzetnike“; „RAZUM“; „IRCRO“; „EUREKA“; te „EUROSTARS“.
 - *Programi za javni sektor*⁵⁰: „POC za znanstvenike“; „TEHCRO“; „TEST“; „UTT program“.

HAMAG-BICRO ulaže dodatni napor u promicanje vlastitih programa široj javnosti kako bi se povećao broj prijavljenih projekata, a time i povećala ukupna produktivnost istraživačkih i inovacijskih aktivnosti u Hrvatskoj.

- *Program poticanja ulaganja u vlasnički kapital inovativnih subjekata malog gospodarstva* – cilj je daljnji razvoj i/ili komercijalizacija inovativnog proizvoda ili usluge odobravanjem dodatnih sredstava u obliku bespovratne potpore.
- *Potpore* – Agencija ih provodi u sklopu programa poticanja poduzetništva i obrta „Poduzetnički impuls“:
 - *Jačanje konkurentnosti prerađivačke industrije* – prioritet ove mjere je povećanje zaposlenosti, jačanje konkurentnosti, te poticanje razvoja i rasta mikro i malih gospodarskih subjekata. Ciljevi mjere su povećanje učinkovitosti poslovanja i konkurentnosti mikro i malih gospodarskih subjekata; unaprjeđenje učinkovitosti proizvodnje i proizvodnih procesa putem jačanja i modernizacije tehnološke baze mikro i malih gospodarskih subjekata; jačanje pozicije mikro i malih gospodarskih subjekata na tržištu i omogućavanje širenja proizvodnje i proizvodnog asortimana; poticanje poduzetništva ciljnih skupina – žena poduzetnica, poduzetnika početnika, romske nacionalne manjine, osoba s invaliditetom i poduzetnika u potpomognutim područjima; te otvaranje novih radnih mjesta i zadržavanje postojećih.

⁵⁰ Za hrvatske istraživače i znanstvene institucije.

- *Jačanje konkurentnosti uslužnih djelatnosti* – prioriteti ove mjere su jačanje konkurentnosti mikro gospodarskih subjekata i poticanje njihovog rasta kroz ciljanu potporu razvojnim ulaganjima. Ciljevi ove mjere su povećanje učinkovitosti poslovanja mikro gospodarskih subjekata; jačanje tehnološke baze mikro gospodarskih subjekata; poboljšanje pružanja usluga kroz modernizaciju poslovnog procesa; poticanje razvoja mikro gospodarskih subjekata i njihov rast u male gospodarske subjekte; poticanje poduzetništva ciljnih skupina: žena poduzetnica, poduzetništvo početnika, romske nacionalne manjine, osobe s invaliditetom i poduzetnika u potpomognutim područjima; te otvaranje novih radnih mjesta i zadržavanje postojećih.
- *„Mikrokreditiranje – prvi korak u poduzetništvo“* – cilj ovog programa je odobravanje mikro kredita novim trgovačkim društvima, obrtima te subjektima malog gospodarstva koji posluju do 24 mjeseca. Krediti su namijenjeni za ulaganje u osnovna sredstva (minimalno 60% kredita) i obrtna sredstva (maksimalno 40% kredita), dok je dopušteni udio kratkotrajne imovine u kreditu maksimalno 40% od iznosa kredita. Nije potrebno vlastito učešće poduzetnika u kreditu.
- *Sufinanciranje konzultantskih usluga* – čime se želi potaknuti i olakšati osnivanje novih poduzeća; povećati konkurentnost subjekata malog gospodarstva; poboljšati rezultate poduzeća na tržištu, te potaknuti regionalni razvoj.

2.2.4. Institucije obrazovno-savjetodavne infrastrukture

U današnje vrijeme, kad se zahtjevi okoline i gospodarstva mijenjaju iz dana u dan, potrebno je držati korak s vremenom. Resurs koji napreduje i čini takve okolnosti je znanje. Upravo je ono glavni pokretač novih tehnologija, promjena u načinima proizvodnje, inovacijskih aktivnosti, ali i svijesti čovjeka za potrebom intelektualnog napredovanja.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta – djeluje kao koordinator obrazovnog sustava u RH, te obavlja mnoštvo aktivnosti direktno povezanih sa funkcioniranjem obrazovnih institucija. Uz to, stvara uvjete za brzu transformaciju istraživačkih rezultata i tehnoloških inovacija u konkurentne proizvode na domaćem i svjetskom tržištu. Time se potiče međunarodni tehnološki transfer i razvoj tehnološki utemeljenih MSP-a. Uprava za informatiku i tehnologiju, unutar Ministarstva, radi na programima uspostave nacionalne mreže institucija usmjerenu na razvoj tehnologija i inovacija te razvoj sustava Vladinih mjera potpore inovativnom poduzetništvu. Ministarstvo obavlja mnoštvo upravnih i drugih poslova,

između kojih je potrebno istaknuti: sustav predškolskog odgoja, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u zemlji i inozemstvu; razvoj visokog obrazovanja; ostvarivanje nacionalnih strategija i programa za visoko obrazovanje; upravljanje bazama podataka o visokom obrazovanju; poticanje cjeloživotnog učenja i visokoga obrazovanja odraslih; razvitak znanstvene i tehnologijske djelatnosti; razvitak znanosti i primjena znanstvenih dostignuća u pojedinim područjima; usklađivanje financiranja programa i projekata znanstveno-istraživačke djelatnosti; industrijsko i intelektualno vlasništvo; planiranje i usklađivanje tehnologijskog razvitka u RH; praćenje, evidentiranje i ostvarivanje znanstvene, tehničke i tehnologijske suradnje sa stranim zemljama i međunarodnim organizacijama u skladu s međunarodnim ugovorima; upućivanje naših stručnjaka u inozemstvo i uključivanje stranih stručnjaka u RH. Ministarstvo obavlja poslove koji se odnose na sudjelovanje RH u radu tijela Unije i drugih međunarodnih tijela u područjima iz njegove nadležnosti. Također, Ministarstvo sudjeluje u pripremi programa i projekata te provedbi projekata iz programa Europske unije⁵¹ i ostalih oblika međunarodne pomoći. Ciljevi tih programa jesu uključivanje hrvatskog sustava znanosti u Europski istraživački i inovacijski prostor⁵², uključivanje hrvatskog visokoškolskog sustava u Europski sustav visokog obrazovanja⁵³, potpora reformi sustava strukovnog obrazovanja u skladu s ciljevima Kopenhaške deklaracije, te poticanje mobilnosti na svim razinama obrazovanja.

Tehnološki park – jedna je od vrsta inkubatora u kojoj je najviše naglašeno pružanje tehničke i tehnološke pomoći poduzetnicima. Najčešće ih osnivaju gospodarske komore ili velike tvrtke. U tehnološkim parkovima postoje uvjeti razvoja i vrlo složenih tehničkih aktivnosti koje su vezane uz najnovija znanstvena dostignuća pa su toliko skupe da ih samostalni poduzetnici ne bi mogli financirati pojedinačnim naporima. Njihove udružene snage predvođene jakim investitorima (bankama ili velikim poduzećima), imaju bolje tržišne izgleda i zato su tehnološki parkovi vrlo učinkoviti za poticanje gospodarskog razvoja. Parkovi su specifični centri, samostalno organizirani i infrastrukturno zaokruženi sa namjenom da razvijaju inovacije do razine poduzetničke primjene, da primaju i transferiraju tehnologije iz inozemstva u Hrvatsku i obratno, te da razvijaju primjenu visoke tehnologije u gospodarstvu. Tehnološki park je mjesto na kojem se povezuju stručnjaci i poduzetnici koji

⁵¹ Glavnina suradnje Ministarstva obuhvaća sljedeće programe i aktivnosti: Nacionalni program za pristupanje EU; Sedmi okvirni program EU-a; EUREKA; COST; Zajednički istraživački centar Europske komisije (Joint Research Centre); CARDS/PHARE/IPA (instrumenti predpristupne pomoći); TEMPUS; ERASMUS MUNDUS; te Program za cjeloživotno učenje (Lifelong Learning Programme).

⁵² Engl. *European Research and Innovation Area*.

⁵³ Engl. *European Higher Education Area*.

žele ostvariti svoje gospodarsko djelovanje temeljeno na novim tehnologijama. Predstavljaju svojevrstan inkubator u kojem se osigurava koncentracija znanja, visoke tehnologije, obrazovanja i povezanosti s obrazovnim institucijama. Takva mjesta daju izričit naglasak na razvojne i znanstveno-istraživačke aktivnosti. Parkove koriste studenti, akademsko osoblje, kreativci, izumitelji, inovatori, donori, poduzetnici te ljudi s dobrim poduzetničkim idejama. Tehnološki parkovi igraju značajnu ulogu u razvoju gospodarstva jer stvaraju pogodnosti za razvoj novih poduzetničkih aktivnosti sljedećim vrlo zanimljivim mjerama potencijalnim poduzetnicima:

- osiguravaju prostor;
- stavljaju na raspolaganje stručnjake, infrastrukturu i savjetodavne usluge;
- nude moderne inkubacijske programe temeljene na novim tehnologijama;
- pomažu u ostvarenju marketinške promocije poduzetnika; te
- omogućuju povezivanje s financijskim institucijama i potencijalnim investitorima.

Iako svatko ima mogućnost ulaska u tehnološki park, zahtjeva se da inovatori, studenti ili neki drugi profil potencijalnih poduzetnika, prije ulaska posjeduje neke značajke kao što su dovoljna razina koncentriranog znanja, osiguran dotok novih znanja, dobru vezu s gospodarstvom, osnove za stvaranje patenata, posjedovanje proizvoda ili projekata za inkubacijski proces.

Znanstveni parkovi – predstavljaju radni prostor u kojem su smještene znanstvene i razvojne organizacije, obrazovne ustanove i određeni broj većih pokusnih industrijskih tvrtki. Takvi prostori se još nazivaju i znanstvenim gradovima, tehnopolisima, tehnološkim centrima i inkubatorima. Služe za uvođenje novih visokih tehnologijama u kojima sudjeluju razni profili stručnjaka, inženjeri, studenti, znanstvenici, poduzetnici, informatičari i sl. Manje tvrtke unutar parka usvajaju nove proizvode, izrađuju prototipove i pripremaju ih za komercijalizaciju. Ulaskom na tržište prati se uspješnost proizvoda. Ovisno o prihvaćenosti proizvoda od strane potrošača, pokusna tvrtka prerasta u samostalno organizirano poduzeće.

2.2.5. Institucionalna podrška poduzetništvu u turizmu Hrvatske

Najvažnije tijelo državne uprave u Republici Hrvatskoj zaduženo za turizam je Ministarstvo turizma. Ono obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na:

- turističku politiku RH, strategiju razvitka hrvatskog turizma;
- razvoj i investicije u turizmu;
- razvitak kongresnog, seoskog, lovnog, zdravstvenog, omladinskog i drugih selektivnih oblika turizma;
- unapređivanje i razvoj malog poduzetništva u turizmu i ugostiteljstvu;
- sanacijske programe u svezi s restrukturiranjem hotelsko-ugostiteljskih tvrtki, praćenje i sudjelovanje u procesu privatizacije;
- turističku informatiku, promicanje hrvatskog turizma u inozemstvu;
- sustav turističkih zajednica;
- turističku i ugostiteljsku statistiku;
- stanje i pojave na području turističkih i ugostiteljskih usluga;
- međunarodnu suradnju u svezi s turizmom;
- djelovanje instrumenata gospodarskog sustava i mjera gospodarske politike na razvoj ponude i pružanje turističkih i ugostiteljskih usluga i poslovanje turističkih i ugostiteljskih gospodarskih subjekata;
- uvjete obavljanja turističke i ugostiteljske djelatnosti, praćenje i analiziranje kvalitete turističke ponude, turističkih i ugostiteljskih usluga, uvođenje međunarodnih standarda kvalitete ponude smještaja i usluga;
- kategorizaciju turističkih i ugostiteljskih objekata; te
- unaprjeđivanje turističke i ugostiteljske djelatnosti.

Ministarstvo turizma obavlja i poslove koji se odnose na sudjelovanje RH u radu tijela Europske unije u područjima iz njegovih nadležnosti. Također, Ministarstvo obavlja i druge poslove koji su mu stavljeni u nadležnost posebnim zakonom.

Poduzetništvo u turizmu od posebnog je značaja za razvoj turizma Hrvatske, te je ono posebno zastupljeno u unutarnjem ustrojstvu Ministarstva turizma, u Službi za razvoj poduzetništva u turizmu koja se nalazi unutar Uprave za konkurentnost.

2.2.5.1. Služba Ministarstva turizma za razvoj poduzetništva u turizmu

Služba za razvoj poduzetništva u turizmu sudjeluje u provedbi strategije razvoja hrvatskog turizma, te u planiranju, izradi i provedbi razvojnih dokumenata, planova i programa vezanih za djelokrug Službe. Prati razvojne i druge dokumente i politiku ostalih gospodarskih djelatnosti koje utječu na poduzetništvo, prati stanje i trendove u razvoju MSP-a i obrtništva, s ciljem prepoznavanja i otklanjanja prepreka za brži razvoj poduzetništva u sektoru turizma, te razvija različite oblike potpore MSP-u i obrtništvu u turizmu i ugostiteljstvu na temelju strateških dokumenata, planova i provedbenih mjera Vlade RH o razvoju maloga gospodarstva.

U suradnji s Ministarstvom poduzetništva i obrta predlaže, provodi i nadzire konkretne programe razvoja MSP-a i obrtništva u turizmu i ugostiteljstvu, te potiče, usmjerava i olakšava razvoj malog obiteljskog hotelijerstva i ugostiteljstva kao i ostalih vrsta turističke ponude. Malim gospodarstvenicima i obrtnicima pruža stručnu pomoć i informacije vezane uz programe razvoja iz djelokruga Službe. Također, surađuje s nadležnim državnim i drugim institucijama u izradi i provedbi zajedničkih projekata i programa obnove, izgradnje i ulaganja u turizam, te na programima gospodarske integracije nerazvijenih područja. Služba prati rad i surađuje sa strukovnim udrugama u turističkom sektoru kao partnerima u kreiranju prijedloga poticajnih programa za razvoj poduzetništva ciljnih skupina (malo hotelijerstvo, kampovi, hosteli i dr.). Od izuzetne važnosti za razvoj poduzetništva u turizmu, surađuje s HBOR-om, HAMAG-BICRO-om i drugim institucijama u provedbi programa, kao i u kreiranju novih programa s povoljnim uvjetima za poduzetničke projekte u turizmu.

U suradnji s ostalim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva sudjeluje u pripremi i provedbi strateških dokumenata, operativnih programa i drugih aktivnosti vezanih za korištenje sredstava fondova Europske unije iz djelokruga Službe, sudjeluje u međuresornim tijelima za pripremu, provedbu i praćenje operativnih programa ESI fondova vezanih za poduzetništvo u turizmu, te u poslovima vezanima uz proces strateškog planiranja Ministarstva. Ustrojava i vodi odgovarajuću evidenciju programa iz svoga djelokruga, sustavno prati i analizira provedbu programa, provodi aktivnosti vezane uz nadzor provedbe programa, te analizira učinkovitost mjera iz programa u odnosu na postavljene ciljeve, te po potrebi predlaže odgovarajuće izmjene.

U okviru svoga djelokruga sudjeluje u pripremi mišljenja, primjedbi i prijedloga na nacрте prijedloga zakona, drugih propisa i akata iz djelokruga drugih tijela državne uprave; sudjeluje

u pripremi nacрта prijedloga akata iz svoga djelokruga za čije je donošenje nadležno Ministarstvo ili Vlada RH; te obavlja poslove vezane uz primjenu propisa o državnim potporama koji se odnose na programe iz djelokruga Službe. Sudjeluje u pripremi i prati izvršenje državnog proračuna u dijelu koji se odnosi na djelokrug Službe, te obavlja ostale poslove u okviru svoga djelokruga.

Za obavljanje poslova iz djelokruga Službe ustrojeni su Odjel za pripremu i provedbu planova i programa razvoja poduzetništva u turizmu i Odjel za financijsko praćenje, nadzor provedbe i analizu učinaka programa razvoja poduzetništva u turizmu. Ovi odjeli detaljnije obavljaju poslove Službe za razvoj poduzetništva u turizmu.

2.2.5.2. Služba Ministarstva turizma za poslove i projekte Europske unije u turizmu

Služba za poslove i projekte EU u turizmu je središnje mjesto kontakta i koordinacije za sve poslove s Europskom unijom, koja prati, analizira i sudjeluje u izradi materijala i provedbi aktivnosti vezanih za suradnju s institucijama i tijelima Europske unije i drugim europskim organizacijama i asocijacijama (kao npr. Vijeće Europe). Služba koordinira sve aktivnosti vezane uz poslove i cjelokupnu suradnju s Europskom unijom na razini Ministarstva, te dostavlja podatke o provedbi pojedinih mjera drugim tijelima državne uprave. Zaprima sve dokumente za rasprave u okviru raznih tijela Europske unije i prosljeđuje ih nadležnim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva na daljnje postupanje.

Usko surađuje s ostalim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva kao i ostalim predstavnicima javnog ali i privatnog sektora radi prikupljanja relevantnih mišljenja, analiza, izvješća koja se dostavljaju tijelima Europske unije; prati javne rasprave i donošenje direktiva na razini Europske unije s utjecajem na turizam; sudjeluje u pripremi i dostavi dokumenata Europskoj komisiji i pojedinim tijelima Europske unije, kao i u radu Savjetodavnog odbora za turizam Europske komisije, Europskog turističkog foruma, te ostalih stručnih skupova koji se organiziraju u Europskoj uniji na temu turizma. Služba koordinira aktivnosti vezane uz poslove i cjelokupnu suradnju s Europskom unijom na razini Ministarstva i dostavlja podatke o provedbi pojedinih mjera s drugim tijelima državne uprave, sudjeluje u aktivnostima vezano za praćenje, usporedbu i prilagodbu novih mjera Europske unije vezanih uz turizam, te prati politike i uvjete financiranja za područje turizma iz raznih međunarodnih izvora financiranja, uključujući i razne programe Europske unije. Predstavlja Ministarstvo u zajedničkim odborima za praćenje IPA programa; sudjeluje u pripremi strateških programskih dokumenata

za korištenje sredstava iz programa Europske unije, pretpristupnih, strukturnih i Kohezijskog fonda Europske unije u dijelu koji se odnosi na turizam. Također, obavlja sve poslove vezane uz pripremu, provedbu, praćenje korištenja i vrednovanje programa i projekata Europske unije namijenjenih turizmu sukladno strateškim dokumentima RH i Europske unije, Služba je mjesto kontakta i koordinacije sveukupnih aktivnosti Ministarstva vezanih uz fondove Europske unije.

Izvan Ministarstva kontaktira i surađuje s ministarstvima i drugim tijelima državne uprave, posebice s onima koji su nadležni za fondove Europske unije, partnerskim vijećima statističkih regija, tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, razvojnim agencijama, privatnim sektorom, organizacijama civilnog društva i drugim dionicima; te sudjeluje u izradi strateških dokumenata na temelju kojih se koriste sredstva fondova Europske unije, pripremi i provedbi javnih natječaja, ocjeni učinaka i svim drugim aktivnostima kojima koordiniraju ministarstva nadležna za fondove Europske unije, a s tim u svezi sudjeluje u radu međuresornih stručnih skupina. Unutar Ministarstva koordinira i surađuje sa svim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva po raznim pitanjima u svezi s korištenjem fondova Europske unije; u suradnji s drugim ustrojstvenim jedinicama utvrđuje i provodi politiku korištenja fondova Europske unije za potrebe unaprjeđenja konkurentnosti turističkog sektora imajući u vidu strateške ciljeve razvoja turizma, utvrđujući prije svega prioritete namjene korištenja sredstava Europske unije za sektor turizma; surađuje s drugim ustrojstvenim jedinicama u pripremi programa dodjele bespovratnih sredstava za sufinanciranje pripreme projekata, prije svega javne infrastrukture u turizmu kojih su nositelji/investitori gradovi i općine; te izgrađuje sustav informiranja i promicanja mogućnosti korištenja sredstava fondova Europske unije u turizmu za njihove potencijalne korisnike u javnom sektoru (jedinice lokalne samouprave) i privatnom sektoru (poduzetnike).

Daje stručne savjete potencijalnim korisnicima i surađuje s njihovim konzultantima; surađuje sa strukovnim udrugama po raznim pitanjima, a posebno kao partnerima u informiranju poduzetnika o mogućnostima korištenja sredstava fondova Europske unije; te sudjeluje u pripremi i provedbi plana stručnog usavršavanja službenika za korištenje fondova Europske unije.

Za potrebe Ministarstva turizma i Ministarstva Regionalnog razvoja i fondova EU ustrojava razne evidencije/baze podataka, a prije svega evidenciju svih dokumenata iz svoga djelokruga, te evidenciju projekata kojima su dodijeljena sredstva, sustavno prati i analizira provedbu operativnih programa, natječaja za podnošenje zahtjeva/aplikacije za korištenje

sredstava, analizira rezultate natječaja, učinke korištenja sredstava u odnosu na postavljene ciljeve i dr., te priprema interna periodična izvješća o korištenju sredstava fondova Europske unije u sektoru turizma.

Pružila stručnu pomoć i koordinira pripremu projektnih prijedloga u drugim ustrojstvenim jedinicama Ministarstva. Sudjeluje u pratećim aktivnostima na prijavi projektnih prijedloga Ministarstva na javne pozive za dodjelu sredstava iz međunarodnih izvora; kandidira projektne prijedloge Ministarstva na javne pozive za dodjelu sredstava iz stranih izvora; te sudjeluje u pripremanju stručnih podloga za pripremu nacionalnih dokumenata kao podloga za korištenje međunarodnih fondova i sudjelovanje u međunarodnim projektima. Sustavno komunicira s korisnicima međunarodnih izvora financiranja na svim razinama.

Ocjenjuje zahtjeve za partnerstvom i/ili podrškom projektima drugih domaćih i inozemnih subjekata, te za njih priprema mišljenja i pisma potpore; te aktivno sudjeluje u provedbi međunarodnih projekata te pri tome surađuje i s drugim tijelima državne uprave, partnerskim vijećima statističkih regija, tijelima javne vlasti na regionalnoj i lokalnoj razini, razvojnim agencijama, organizacijama civilnog društva, privatnim sektorom i drugim dionicima. Služba također, pribavlja svu potrebnu dokumentaciju za ocjenu zahtjeva za partnerstvom i/ili podrškom projektima od predlagatelja.

Redovito izvještava hrvatsku javnost o glavnim događanjima vezanim uz turizam (stručni skupovi, rasprave i sl.) i o glavnim događanjima u Europskoj uniji vezanim uz turizam, te o međunarodnim projektima i programima. Vodi baze podataka:

- europskih direktiva i smjernica s neposrednim ili posrednim obavezama za turizam, o promjenama u kojima se izvještavaju ostale/nadležne ustrojstvene jedinice Ministarstva, kao sve zainteresirane dionike u turizmu; te
- projekata s područja turizma, financiranih iz inozemnih izvora uključujući stanje kandidiranih i izvođenih projekata, načina financiranja i sufinanciranja.

Izrađuje upute, analize i izvještaje; te obavlja ostale poslove iz svoga djelokruga rada. Za obavljanje poslova iz djelokruga Službe ustrojena su sljedeća dva odjela: Odjel za strateško planiranje, komunikaciju i programiranje, te Odjel za provedbu i praćenje programa.

2.2.5.3. Programi i potpore Ministarstva turizma za financiranje poduzetništva u turizmu

Projekti i potpore Ministarstva turizma namijenjeni su raznolikim turističkim razvojnim idejama i inicijativama, a koji se provode samostalno od strane Ministarstva ili u suradnji s nekim od ostalih Ministarstava i institucija⁵⁴. Ministarstvo turizma je institucija koja direktno i najintenzivnije potiče i pruža potporu razvoju i jačanju poduzetništva u turizmu.

Već provedeni programi namijenjeni poticanju razvoja poduzetništva u turizmu od strane Ministarstva turizma su:

- **Program „Razvoj turizma na selu“** - iz 2007. godine koji se je provodio u suradnji sa HBOR-om. Radilo se o poticajnoj mjeri kreditiranja seoskog turizma na ruralnim područjima RH uz državnu subvenciju kamata. Pravo na korištenje ovog programa imale su fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstva, koje su osim toga morale biti registrirane za obavljanje ugostiteljske i turističke djelatnosti, odnosno morale su posjedovati odobrenje za pružanje ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu. Kreditna sredstva su bila namijenjena za:
 - *stvaranje smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta za seoski turizam* kroz obnovu tradicijskih kuća s pripadajućim gospodarskim objektima, kušaonicom, podrumima i sl.; izgradnju novih, te dogradnju, nadogradnju i adaptaciju postojećih objekata, koji neće narušiti vrijednost i nasljeđe hrvatske tradicijske arhitekture i života na selu; kupnju postojećih tradicijskih objekata i drugih nekretnina potrebnih za financiranje seoskog turizma; te za opremanje tih objekata;
 - *stvaranje uvjeta za dodatne sadržaje i atrakcije u seoskom turizmu* kroz izgradnju, obnovu i uređenje športsko-rekreativnih i gospodarskih sadržaja (štala, ribnjaka, pješačkih i biciklističkih staza, i dr.); obnovu, izgradnju i opremanje objekata i radionica tradicijskih obrta; uređenje pripadajućeg okoliša; te ostale sadržaje koji nadopunjuju ukupnu ponudu seoskog turizma.

Ciljevi ovog programa bili su poticanje razvoja seoskog turizma na ruralnim područjima RH kroz razvoj turističke ponude kao dopunske aktivnosti na poljoprivrednim gospodarstvima kojom se ostvaruje dodatni prihod; povećanje kvalitete života na ruralnim područjima i stvaranje uvjeta za ostanak na selu, poglavito mladih; očuvanje okoliša i primjenu ekoloških standarda; očuvanje i obnovu tradicijskih objekata (stambenih, gospodarskih i dr. objekata koji su sastavni dio OPG-a), kao i izgradnju novih

⁵⁴ Kao na primjer s Ministarstvom poduzetništva i obrta; HBOR-om; HAMAG-INVESTOM; itd.

koji neće narušiti ambijentalnost prostora; omogućavanje izravne prodaje poljoprivrednih proizvoda putem ugostiteljske ponude seoskog turizma; oživljavanje starih zanata i lokalnih običaja; razvoj seoskog turizma i eko turizma kao novog turističkog proizvoda; te profiliranje Hrvatske kao odredišta ruralnog turizma.

- **Program „Poticaj za uspjeh“** – počeo se provoditi 2002. godine kao poticajna mjera Vlade RH za kreditiranje malog obiteljskog poduzetništva u turizmu. Program se provodio do 2009. godine, od kada više nije u primjeni. Ciljevi ovog programa, koji je sadržavao poticajne mjere za samozapošljavanje i razvoj malog obiteljskog poduzetništva u turizmu, bili su rast zapošljavanja; razvoj malog obiteljskog poduzetništva; sprječavanje sive ekonomije; restrukturiranje smještajne ponude povećanjem kapaciteta s tri i više zvjezdica; izgradnja novih objekata u skladu sa zahtjevima suvremenog tržišta; unaprjeđenje kvalitete obnovom i modernizacijom postojećih objekata; unaprjeđenje kvalitete izgradnjom novih sadržaja; izgradnja stručno arhitektonski oblikovanih objekata koji su izgledom i veličinom u skladu s okolišem; produžetak turističke sezone; te povećanje prihoda.

Koordinator provedbe ovog programa bilo je tadašnje Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka. U provedbi kreditiranja malog obiteljskog poduzetništva sudjelovali su HAVOR, Fond za razvoj i zapošljavanje, HAMAG-INVEST i tadašnje Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva. Ova se poticajna mjera temeljila na kreditnim sredstvima banaka i sredstvima za subvencioniranje kamata tadašnjeg Ministarstva zaduženog za turizam.

Namjene kredita iz Programa „Poticaj za uspjeh“ bile su:

- Krediti za ulaganje u manje objekte za smještaj kao što su hotel, pension i kamp (sa min. 10 soba ili 20 kamp parcela i max. 40 soba i 100 kamp parcela);
- Krediti za obnovu starih kuća u skladu sa izvornom, tradicijskom i ambijentalnom arhitekturom, pod posebnim nazivom „Pod starim krovovima“, a koji će se koristiti kao smještajni objekti sljedećih vrsta: hoteli, pansioni, apartmani, turistički apartmani, sobe ili kao kuće za odmor, uz uvjet da se obnova obavlja u suradnji s nadležnim Konzervatorskim odjelom Ministarstva kulture;
- Refinanciranje postojećih kredita korištenih za ulaganje u manje objekte za smještaj, kao što su hoteli i pansioni – odnosilo se na jednokratnu otplatu postojećeg kredita novim kreditom.

U cjelokupnom razdoblju provođenja ovog programa od 2002. do 2009. godine sveukupno je odobreno 474 kredita, u iznosu od 1.930.727.877,17 kuna. Od toga prema

vrsti korisnika odobreno je 226 kredita obrtima, a ostatak od 248 kredita trgovačkim društvima i zadrugama. Prema lokaciji ulaganja najviše se je ulagalo u priobalju, gdje je odobreno 245 kredita, zatim na kontinentu gdje je odobreno 145 kredita, te na otocima gdje je odobreno 84 kredita. Prema namjeni ulaganja, najviše je odobrenih kredita za izgradnju i adaptaciju njih 207, zatim za mjeru „Pod stoljetnim krovovima“ 107 kredita, a za refinanciranje postojećih kredita odobreno je 160 kredita. Što se tiče kreditiranja smještajnih objekata, najviše je kreditirano hotela, pansiona, aparthotela njih 357, zatim slijede apartmani i sobe njih 79, te 34 kuća za odmor i 6 kampova. Što se tiče smještajnih jedinica u kreditiranim objektima, većinu čine sobe njih 5.854, dok ostatak čine apartmani, njih 1.097. Sveukupno je ovim kreditiranjima obuhvaćeno 15.150 ležajeva. Također, kao što je jedan od glavnih ciljeva ovog programa bio povećanje zaposlenosti, ovim se je programom u navedenom sedmogodišnjem razdoblju novom zaposlilo 3.687 osoba (MINTa).

- **Program unaprjeđenja ponude turističkog sektora u 2013. godini „1000 BAZENA za hrvatski turizam“** – pokrenut je u lipnju 2013. godine s ciljevima jačanja turizma kao pokretača ukupnog razvoja gospodarstva; povećanja konkurentnosti turističke ponude; stvaranja uvjeta za produženje turističke sezone i bolje popunjenosti smještajnih kapaciteta; motiviranja ciljne skupine iznajmljivača za uključivanje u poduzetništvo, odnosno, otvaranje obrta ili trgovačkog društva; te jačanja konkurentnosti subjekata malog gospodarstva koji svojim poslovanjem ostvaruju tržišnu uspješnost, povećavaju zaposlenost te se ubrzano razvijaju. Program je bio namijenjen subjektima malog gospodarstva kao što su trgovačka društva, obrti i zadruge, koji pružaju usluge smještaja i posjeduju važeće Rješenje o razvrstavanju i kategorizaciji ugostiteljskih objekata iz skupine hoteli, kampovi i marine⁵⁵, ali i privatnim iznajmljivačima, uz uvjet da se registriraju kao obrt ili trgovačko društvo u trenutku podnošenja zahtjeva. Ovaj program je Ministarstvo turizma provodilo u suradnji sa Ministarstvom poduzetništva i obrta i HAMAG-INVEST-om, pri čemu je Ministarstvo turizma osiguralo 6 milijuna kuna, a Ministarstvo poduzetništva i obrta zajedno sa HAMAG-INVEST-om 4 milijuna kuna. Maksimalan iznos sufinanciranja predloženih projekata bio je do 50% prihvatljivih troškova projektnog prijedloga, dok je maksimalni iznos koji je prijavitelj mogao zatražiti a davatelji odobriti 50.000 kuna. Sredstva ovog programa namijenjena su za ulaganja u

⁵⁵ Subjekt malog gospodarstva morao je imati registrirano minimalno: 3 sobe ili 2 apartmana ili 1 kuću za odmor. Podnositelji zahtjeva kao potencijalni korisnici potpore, moraju biti vlasnici ili imati pravo raspolaganja ili upravljanja nekretninom, područjem ili lokalitetom uz/na kojem se gradi bazen.

izgradnju i opremanje isključivo novih vanjskih i unutarnjih bazena, minimalne tlocrtne površine 30 m² za vanjske i minimalne tlocrtne površine 20 m² za unutarnje bazene, unutar čvrstih objekata.

Najnoviji i aktualni program poticanja razvoja poduzetništva u turizmu od strane Ministarstva turizma je program pod nazivom „**Konkurentnost turističkog gospodarstva**“, objavljen u veljači ove godine. Predmet ovog programa je dodjela bespovratnih sredstava za podizanje konkurentnosti turističkog gospodarstva kroz ciljanu potporu ulaganjima u diversifikaciji ponude, internacionalizacija poslovanja, održiv razvoj, inovativni i novi destinacijski turistički proizvodi, korištenje novih IT i komunikacijskih tehnologija i sl. Program je namijenjen očuvanju radnih mjesta, novom zapošljavanju, rastu i razvoju turističkog gospodarstva. Ciljevi programa usklađeni su s Akcijskim planovima Strategije razvoja turizma RH do 2020. godine za razvoj MSP-a, unaprjeđenje ponude malih obiteljskih hotela i obiteljskog smještaja, te podizanje konkurentnosti hrvatskog turizma, kroz razvoj ponude složenih, inovativnih i kreativnih turističkih proizvoda; povećanje razine zauzetosti smještajnih kapaciteta i produljenje sezone u destinacijama; povećanje prosječne potrošnje po danu boravka; povećanje razine zaposlenosti i samozapošljavanja; umrežavanje s drugim pružateljima turističkih usluga na destinacijskoj razini; te unaprjeđenje međunarodne prepoznatljivosti.

Program se sastoji od tri glavne mjere i četiri podmjere:

- **MJERA A** – povećanje standarda, kvalitete i dodatne ponude, diversifikacija poslovanja i održivi razvoj, korištenje novih tehnologija, te poboljšanje socijalne uključenosti sljedećih vrsta ugostiteljskih objekata:
 - **A1** – sve vrste objekata iz skupine „Hoteli“: hotel, aparthotel, turističko naselje, hotel baština (heritage), pansion, turistički apartmani, difuzni hotel, integrirani hotel;
 - **A2** – „Kampovi i druge vrste ugostiteljskih objekata za smještaj“: kamp, kamp naselje, kampiralište, kamp odmorište, hostel i druge vrste ugostiteljskih objekata za smještaj;
 - **A3** – Seljačko domaćinstvo (OPG koje pruža ugostiteljske i/ili turističke usluge i PG/trgovačko društvo, obrt, zadruga/za kušaonice);
 - **A4** – Objekti u domaćinstvu: soba, apartman, studio apartman, kuća za odmor, kamp u domaćinstvu.
- **MJERA B** – razvoj posebnih oblika turizma (subjekti registrirani za pružanje usluga u turizmu i ugostiteljstvu): ruralni i planinski turizam; obnova ili rekonstrukcija građevina industrijske i druge kulturne baštine za potrebe posebnih oblika turizma; cikloturizam;

pustolovni i sportsko-rekreativni turizam; zabavni i tematski parkovi; „Mali ploveći hoteli“; obnova i uređenje drvenih izletničkih brodova tradicijske gradnje; te kreiranje i provedba paket aranžmana novih turističkih proizvoda za tržište posebnih interesa.

- **MJERA C** – internacionalizacija poslovanja i međunarodna prepoznatljivost, što podrazumijeva članarine u prestižnim renomiranim međunarodnim asocijacijama smještajnih ugostiteljskih objekata za prve 3 godine članstva; te sufinanciranje međunarodnih skupova/foruma u RH vezanih za investicije u turizmu, uz uvjet sudjelovanja minimalno 200 gospodarskih subjekata.

Za dodjelu bespovratnih potpora temeljem ovog programa Ministarstvo turizma osiguralo je 24 milijuna kuna. Korisnici ovog programa mogu biti subjekti malog gospodarstva (trgovačka društva izvan javnog sektora, obrti i zadruge), seljačka domaćinstva (OPG-i koji pružaju ugostiteljske i/ili turističke usluge), fizičke sobe - privatni iznajmljivači.

2.2.6. Kritički osvrt na organizacijsku strukturu institucija poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj

Organizacijsku strukturu institucija koje pružaju podršku poduzetništvu u Hrvatskoj čine brojne institucije, među kojima glavnu ulogu u pružanju potpore, poticanju razvoja i financiranju poduzetništva ima Ministarstvo poduzetništva i obrta. MINPO uz MINGO, HGK i HOK čini najznačajnije zakonodavne institucije poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj. Fizičke institucije poduzetničke infrastrukture čine brojne tvrtke i organizacije koje pružaju poduzetnicima komunikacijske, prometne, energetske i inkubacijsko-potporne usluge, koje su im prijeko potrebne za nesmetano obavljanje poslovanja. Uz ostale financijske institucije, dvije najznačajnije institucije koje pružaju financijsku podršku poduzetnicima i koje posebno potiču razvoj poduzetništva u Hrvatskoj su HBOR i HAMAG BICRO. Obrazovno-savjetodavnu podršku poduzetništvu u Hrvatskoj pružaju Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, te tehnološki i znanstveni parkovi.

Ključna institucija koja pruža institucionalnu podršku poduzetništvu u turizmu RH je Ministarstvo turizma, koje u svojoj organizacijskoj strukturi ima ustrojenu posebnu Službu za razvoj poduzetništva u turizmu. Zadaća ove službe je da u suradnji s MINPO-om predlaže, provodi i nadzire konkretne programe razvoja MSP-a i obrtništva u turizmu i ugostiteljstvu, te potiče, usmjerava i olakšava razvoj malog obiteljskog hotelijerstva i ugostiteljstva kao i

ostalih vrsta turističke ponude. Unutar Ministarstva turizma ustrojena je još jedna Služba za poslove i projekte EU u turizmu, čija je zadaća koordinacija svih poslova s EU-om. Ova služba prati donošenje direktiva na razini EU-a s utjecajem na turizam, zatim prati politike i uvjete financiranja za područje turizma iz raznih međunarodnih izvora financiranja, uključujući i programe EU-a. Također, služba sudjeluje u pripremi strateških programskih dokumenata za korištenje sredstava iz programa i fondova EU-a u dijelu koji se odnosi na turizam. Služba obavlja sve poslove vezane uz pripremu, provedbu, praćenje korištenja i vrednovanje programa i projekata EU-a namijenjenih turizmu sukladno ciljevima strateških dokumenata RH i EU-a.

Što se tiče financiranja poduzetništva u turizmu na nacionalnoj razini, Ministarstvo turizma provodi nekoliko programa u suradnji s MINPO-a, HBOR-om i HAMAG-BICRO-om s ciljem poticanja razvoja i podizanja konkurentnosti turističkog gospodarstva u RH. Uglavnom je riječ o programima kojima je cilj povećanje samozapošljavanja u turizmu te financiranje smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta, stvaranje dodatnih sadržaja i turističkih atrakcija a sve s ciljem produženja glavne turističke sezone.

Ono što bi se trebalo u budućnosti više poticati svakako je jačanje inkubacijske infrastrukture namijenjene poduzetništvu u turizmu. Posebno postoji potreba za potpornim poduzetničkim institucijama poput poduzetničkih centara, inkubatora i razvojnih agencija, čija je zadaća promocija poduzetništva, suradnja s javnim sektorom, pružanje potrebne stručne pomoći i podrške pri pokretanju poslovanja poduzetnicima u turizmu, a posebno početnicima. Također, treba naglasiti važnost razvojnih agencija pri suradnji s međunarodnim institucijama za poticanje poduzetništva, gdje im je jedna od zadaća koordinacija i pomoć u pripremi i upravljanju projektima financiranih sredstvima iz EU fondova, kao i privlačenje izravnih stranih investicija.

Osim spomenutog postoji i potreba za poticanjem i promicanjem stvaranja klusterskih povezivanja u turizmu, ponajprije radi jačanja konkurentnosti hrvatskog turizma. Povezivanje malih i srednje velikih gospodarskih subjekata u klastere doprinijelo bi boljoj tržišnoj prepoznatljivosti i jačanju tržišne vidljivosti, te boljem tržišnom plasmanu proizvoda. No udruživanje u klastere nije rezervirano samo za MSP-e, već se u klastere mogu uključiti i velika poduzeća, kako bi zajedno što spremnije dočekali sve oštriju tržišnu borbu te osigurali svoj opstanak. Prednosti udruživanja u klastere su mnogobrojne od kojih se neke ogledaju u pomoći poduzetnicima pri restrukturiranju i inoviranju, te pozicioniranju poduzeća na spremnost za globalno europsko tržište ali i internacionalizaciju poslovanja. Također,

udruživanje u klastere karakterizira vertikalno i horizontalno povezivanje, što za svrhu ima postizanje boljih zajedničkih interesa zbog raspodjele rada između članova te stvaranja zajedničkih projektnih i institucionalnih inicijativa i infrastrukture, usuglašavajući programe i smanjujući troškove čime se osigurava lakše financiranje istraživanja i razvitka poduzeća, odnosno, cjelokupnog poslovanja. Glavna pokretačka snaga klastera je obrazovanje i jačanje konkurentnosti, zbog čega ih se smatra pokretačima rasta i inovativnosti, a što je upravo potrebno hrvatskom turizmu.

3. MOGUĆNOSTI FINANCIRANJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU IZ FONDOVA EUROPSKE UNIJE

Nakon što su u prethodnom poglavlju obrađene institucije poduzetničke infrastrukture koje pružaju potporu poduzetnicima u EU i RH, u ovom se poglavlju istražuju mogućnosti financiranja projekata poduzetništva u turizmu sredstvima iz fondova EU-a. U nastavku ovog poglavlja pojašnjen je institucionalni okvir za provedbu EU fondova u RH, te objašnjen proces određivanja područja koja se mogu financirati sredstvima iz europskih fondova. Naposljetku, navedeni su programi i fondovi Unije kojima se mogu financirati projekti iz područja poduzetništva u turizmu.

3.1. Institucionalni okvir za provedbu EU fondova u RH

Ulaskom u Europsku uniju Hrvatska ima pravo korištenja sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI). Prvi korak za korištenje tih sredstava je dužnost Hrvatske kao države članice ispregovarati sa Europskom komisijom što će se financirati iz ESI fondova, kojim mjerama, te u konačnici odrediti potrebna tijela koja će sudjelovati i upravljati procesom raspodjele i korištenja sredstava iz ESI fondova. Stoga je Hrvatski sabor u srpnju 2014. godine u svrhu provedbe Uredbe (EU) br. 1303/2013 Europskog parlamenta i Vijeća donio Zakon o uspostavi institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u financijskom razdoblju 2014.-2020. Prema tom su Zakonu uspostavljene sljedeće institucije za provedbu ESI fondova u Hrvatskoj:

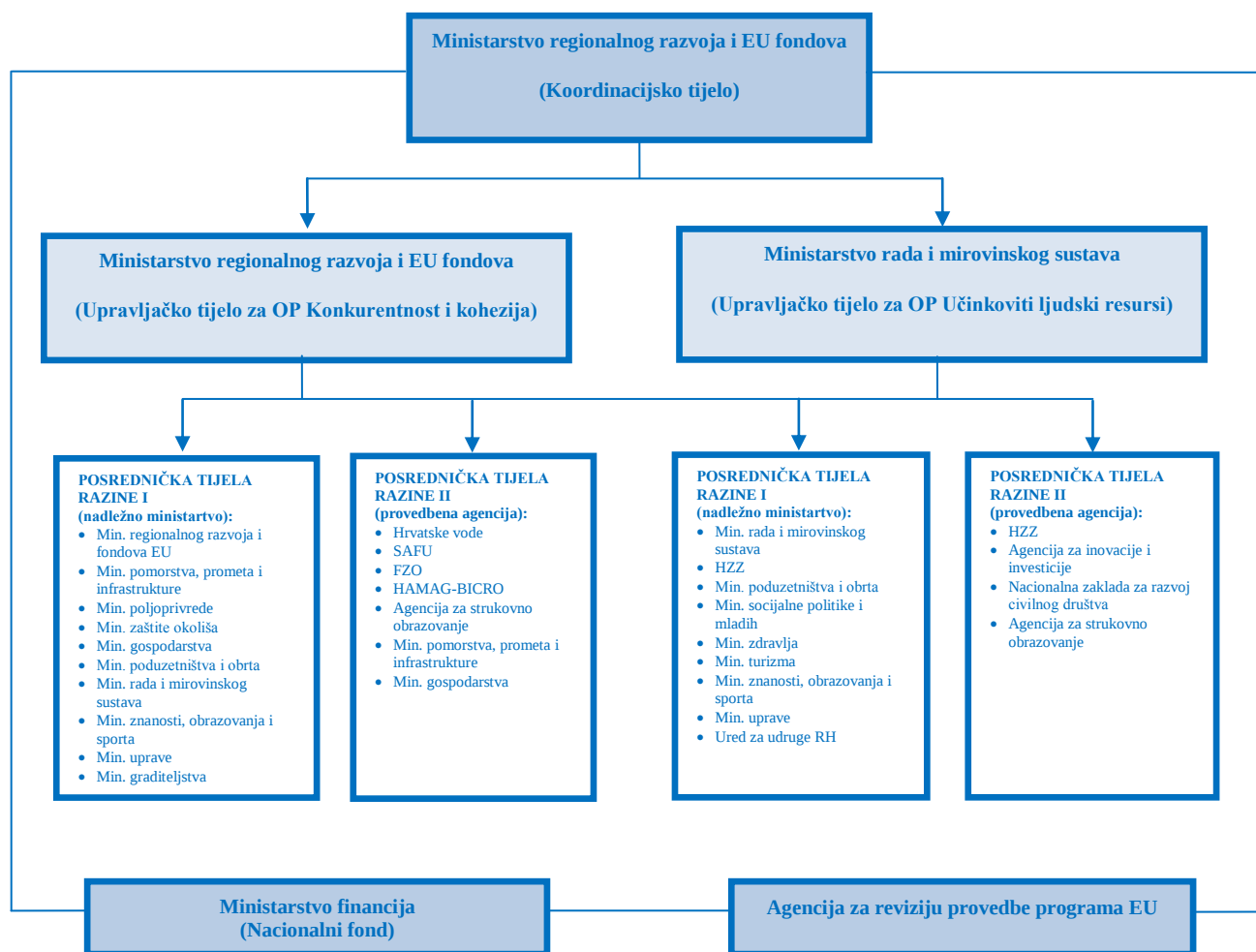
- *Tijelo nadležno za koordinaciju* – ovu funkciju u RH ima Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, koje je odgovorno za programiranje, uspostavu cijelog sustava, donošenje pravila, razvoj integriranog sustava upravljanja informacijama, praćenje provedbe na nacionalnoj razini, te koordinaciju s Europskom komisijom.
- *Upravljačka tijela* – to su tijela koja upravljaju operativnim programima, u RH tu funkciju obavljaju Ministarstva ovisno o nadležnosti. Zadaća upravljačkih tijela je pravilno provođenje svih postupaka vezanih uz pojedini operativni program za koji su nadležna.

- *Posrednička tijela* – na njih poduzetnici moraju obratiti posebnu pozornost jer se radi o tijelima koja raspisuju natječeaje, ocjenjuju projektne prijedloge, potpisuju ugovore, te vrše nadzor nad provedbom projekata. Od izuzetne su važnosti jer su u stalnom direktnom kontaktu tijekom pripreme i provedbe projekata. Postoje dvije razine posredničkih tijela:
 - *Posrednička tijela razine 1* – prije svega zadaća im je pripremiti kriterije za odabir projekata, koje potom provjerava Upravljačko tijelo; zatim raspisuju natječeaje i provode postupke ocjenjivanja projekata; te na posljetku donose odluke o financiranju odabranih projekata. Slijedom navedenog, Posredničkom tijelu razine 2 podnose prijedloge projekata na procjenu sukladnosti s pravilima prihvatljivosti. Na posljetku, s korisnicima i s Posredničkim tijelom razine 2 zaključuju ugovore o dodjeli bespovratnih sredstava. Također, obaveza Posredničkog tijela razine 1 je i savjetovanje korisnika o njihovim pravima i odgovornostima u vezi s financiranjem projekata.
 - *Posrednička tijela razine 2* – glavna zadaća im je obavljanje poslova provjere⁵⁶ i kontrole direktno na terenu kod korisnika sredstava. Također, kao što je već spomenuto ova tijela zaključuju ugovore o dodjeli bespovratnih sredstava s korisnicima i s Posredničkim tijelom razine 1.

U nastavku slijedi prikaz institucionalnog okvira za provedbu europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj u financijskom razdoblju 2014.-2020 (cf Shema 3.).

⁵⁶ Na primjer: jesu li financirani proizvodi i usluge isporučeni, jesu li izdaci koje je korisnik prikazao za projekt stvarno nastali te udovoljavaju li nacionalnim i pravilima Unije tijekom cijelog razdoblja provedbe i trajanja projekata.

Shema 3. Institucionalni okvir za provedbu ESI fondova u RH u razdoblju 2014.-2020.

Izvor: MINRRFEU, 2015 b

Sustav upravljanja i kontrole za provedbu ESI fondova u RH čine sljedeće tri institucije:

- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije koje ima funkciju Koordinacijskog tijela;
- Agencija za reviziju sustava provedbe programa Europske unije (ARPA) s funkcijom Tijela za reviziju; te
- Ministarstvo financija s funkcijom Tijela za ovjeravanje, a koje je nadležno i za plaćanja i nadzor nad nepravilnostima.

Republika Hrvatska ima trenutno odobrena dva operativna programa: Konkurentnost i Kohezija i Učinkoviti ljudski resursi. Funkciju upravljačkog tijela kod Operativnog programa Konkurentnost i kohezija ima Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, dok

funkcije Posredničkih tijela obavljaju za razinu 1 - nadležna ministarstva (ovisno o području koje se financira), te za razinu 2 - provedbene agencije ili ministarstva, također određena ovisno o području koje se financira. Kod drugog operativnog programa funkciju Upravljačkog tijela ima Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, a funkcije Posredničkih tijela imaju za razinu 1 – nadležna ministarstva, te za razinu 2 – nadležne provedbene agencije.

3.2. Programiranje korištenja sredstava fondova EU

Europska unija financira sve projekte sredstvima iz vlastitih fondova. Da bi se ti isti projekti financirali oni moraju biti u skladu sa razvojnim ciljevima Europske unije ali i u skladu sa razvojnim ciljevima zemlje članice iz koje dolazi prijavitelj projekta. Svi spomenuti ciljevi, i Unijini i zemalja članica, proizlaze i sažeti su u strateškom dokumentu razvoja Unije. Za trenutno sedmogodišnje financijsko razdoblje do 2020. godine temeljni razvojni strateški dokument je *Europa 2020 – strategija za pametan, održiv i uključiv rast*. Kako bi se mogla koristiti sredstva fondova Europske unije, jedno od pravila je programiranje, koje zapravo u ovom slučaju podrazumijeva određivanje područja u koja će se ulagati sredstva iz EU fondova. Pa je tako Europska komisija odgovorna za programiranje i vođenje Programa Unije, dok je svaka država članica pojedinačno odgovorna za vođenje i programiranje područja koja želi financirati sredstvima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondova), kao što je prikazano u sljedećoj tablici (cf Shema 4.).

Shema 4. Mogućnosti financiranja država članica iz fondova EU u financijskom razdoblju 2014.-2020.

EU FONDOVI			
Upravljanje od strane Europske komisije	Upravljanje kroz nacionalne / regionalne institucije		
Direktne potpore (Programi Unije)	Indirektne potpore (ESI fondovi)		
▪ HORIZONT 2020 ▪ COSME ▪ ERASMUS + ▪ LIFE ▪ KREATIVNA EUROPA ▪ YOUTH EMPLOYMENT INITIATIVE ▪ EUROPA ZA GRAĐANE 2014-2020 ▪ ZDRAVLJE ZA RAST ▪ PRAVA I DRŽAVLJANSTVO ▪ FISCALIS 2020 ▪ CUSTOMOS 2020 ▪ JUSTICE ▪ HERCULE III ▪ PERICLES 2020 ▪ ZAPOSŁJAVANJE I SOCIJALNE INOVACIJE ▪ CONSUMER	KOHEZIJSKI FOND	STRUKTURNI FONDOVI	POLJOPRIVREDA, RURALNI RAZVOJ, RIBARSTVO
		▪ Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) ▪ Europski socijalni fond (ESF)	▪ Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR) ▪ Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)

Izvor: Izrada autorice prema Prvi korak, 2015

Iz gornje sheme vidljivo je kako se izvori sredstava iz europskih fondova dijele na one upravljane od strane Europske komisije (direktne potpore) i na one upravljane kroz nacionalne ili regionalne institucije država članica (indirektne potpore). Kako bi država članica mogla koristiti sredstva iz ESI fondova mora donijeti ključne dokumente za sedmogodišnje financijsko razdoblje – Partnerski sporazum i operativne programe, u kojima Komisiji obrazlaže što će i na koji način financirati iz ESI fondova. Spomenute dokumente usuglašavaju i donose u suradnji Tijelo države članice nadležno za koordinaciju i Europska komisija. Prije početka korištenja sredstava iz ESI fondova Komisija mora najprije usvojiti Partnerski sporazum, nakon čega slijedi prihvaćanje operativnih programa, jer sam Sporazum nije dovoljan za korištenje sredstava fondova. Razlog tome je što Partnerski sporazum, između Unije i zemlje članice, predstavlja krovni plansko programski dokument za korištenje ESI fondova u sedmogodišnjem financijskom razdoblju, kojim se utvrđuju strateška područja ulaganja za ESI fondove te prioritete i mehanizmi za djelotvorno i učinkovito korištenje sredstava navedenih fondova u svrhu provedbe Strategije Europa 2020., dok se operativnim programima detaljno opisuju i razrađuju mjere i aktivnosti za učinkovito korištenje sredstava iz ESI fondova u skladu s prioritetima iz Partnerskog sporazuma te pravilima za pojedini ESI fond.

Hrvatska je po prvi puta, kao zemlja članica Unije, bila zadužena za donošenje Partnerskog sporazuma i operativnih programa za sedmogodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine. ESI fondovi koji se provode u Hrvatskoj su: Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski socijalni fond (ESF), Kohezijski fond, Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR), te Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR). Za financiranje sredstvima iz ESI fondova Hrvatskoj je stavljeno na raspolaganje sveukupno oko 10,5 milijardi eura. Hrvatski nacionalni ciljevi do 2020. godine su usmjereni prije svega na povećanje konkurentnosti, smanjenje regionalnih nejednakosti i siromaštva te jačanje ljudskih resursa. U sklopu programiranja je utvrđeno i sljedećih 6 strateških područja u kojima se očekuju pozitivne promjene korištenjem sredstava iz ESI fondova (MINRRFEU, 2015a):

- konkurentnost – razvoj konkurentnih i inovativnih poduzeća;
- „zeleno“ življenje – promicanje energetske učinkovitosti, obnovljivih izvora energije i zaštite prirodnih resursa;
- povezanost – održiva i moderna prometna i mrežna infrastruktura;
- zapošljivost – povećanje sudjelovanja na tržištu rada i poboljšanje dostupnosti i kvalitete obrazovanja;

- siromaštvo – smanjenje siromaštva i jačanje socijalne uključenosti;
- javne usluge – učinkovita javna uprava i pravosuđe.

Hrvatska za aktualno sedmogodišnje financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine koristi dva operativna programa za provedbu Kohezijske politike: Operativni program „Konkurentnost i kohezija“ i Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“ (SAFU, 2015). Operativni programi izrađeni su u suradnji tijela državne uprave, predstavnika jedinica lokalne i regionalne samouprave, socijalnih partnera i civilnog društva, koji su zajednički odlučivali o prioritetnim područjima ulaganja obuhvaćenih ovim programom. Cjelokupni proces koordiniralo je Tijelo nadležno za koordinaciju u RH - Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU.

U okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, namijenjeno je više od 2,7 milijardi eura bespovratnih sredstava za jačanje konkurentnosti kroz ulaganja u istraživanje i razvoj, informacijske i telekomunikacijske tehnologije, razvoj MSP-a, nisko-ugljično gospodarstvo i obrazovanje. Samo za rast i jačanje konkurentnosti MSP-a, gdje spada poticanje i financiranje poduzetništva u turizmu, namijenjeno je gotovo milijardu eura (SIF, 2015a). Aktivnosti planirane u ovom Operativnom programu financiraju se iz dva fonda, EFRR-a i Kohezijskog fonda, a raspoloživa sredstva za sedmogodišnje financijsko razdoblje iznose oko sedam milijardi eura, što čini polovicu sveukupno raspoloživih sredstava namijenjenih Hrvatskoj za financiranje iz ESI fondova u navedenom razdoblju.

3.3. Financiranje poduzetništva u turizmu sredstvima iz fondova EU

Turizam u Hrvatskoj kontinuirano iz godine u godinu bilježi sve uspješnije rezultate. Kako bi se taj trend nastavio važno je neprekidno usavršavanje i razvijanje novih proizvoda i usluga u skladu sa promjenjivim trendovima na turističkom tržištu. Od izuzetne je važnosti pratiti zahtjeve turističke potražnje te na najbolji mogući način odgovoriti na iste. Za unaprjeđenje postojećih ili razvoj novih turističkih proizvoda kojima se dodatno obogaćuje turistička ponuda, potrebno je osigurati dostatne izvore financiranja. Ulaskom u Europsku uniju, Hrvatska ima na raspolaganju značajne izvore financiranja koji su između ostalog namijenjeni unaprjeđenju turističke ponude. Ti se izvori financiranja mogu koristiti putem programa Unije ili kroz ESI fondove.

Europska Komisija je u listopadu 2014. godine objavila vodič za europske fondove u sektoru turizma pod nazivom „Guide on EU funding for the tourism sector“, koji se odnosi na trenutno financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine. Vodič obuhvaća informacije o različitim izvorima financiranja iz EU fondova koji su u interesu europske turističke industrije te raznih aktera, kako iz privatnog tako i javnog sektora. Naglasak je stavljen na pogodne tipove turističkih akcija za financiranje, zatim tip i razinu financiranja, tko može biti prijavitelj te postupak procesa prijave. Osim toga, u vodiču su navedeni i konkretni primjeri koji su financirani u prethodnom sedmogodišnjem financijskom razdoblju, a koji mogu poslužiti kao inspiracija za osmišljavanje budućih projekata. Radi lakšeg snalaženja, na kraju vodiča nalazi se tablica u kojoj je dan sažetak tko se može prijaviti za koju vrstu programa ili fonda.

3.3.1. Mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu iz Programa Unije

Prema objavljenom vodiču Europske komisije o financiranju projekata iz turističkog sektora u financijskom razdoblju 2014.-2020. godine, financiranje pokretanja poduzetničkog poslovanja, kao i unaprjeđenje i razvoj poslovanja poduzeća u turizmu je moguće iz sljedeća dva programa Unije, Horizon 2020 i COSME⁵⁷.

Horizon 2020 je novi program Unije koji je namijenjen istraživanju i inovacijama, te predstavlja jednu od akcija razvoja i stvaranja novih radnih mjesta. Horizon 2020 novi je financijski instrument koji implementira „Uniju inovacija“ jednu od ključnih inicijativa strategije „Europa 2020“ usmjerenih prema razvoju globalne konkurentnosti Europske unije. Mogućnost korištenja sredstava ovog programa imaju sveučilišta, istraživački i znanstveni centri, predstavnici industrija te MSP. Ovim se programom također nastoji poticati ulaganja u privatni sektor s naglaskom na promicanje istraživanja i inovacija, te stvaranje novih vrijednosti i ubrzanje razvoja tehnologija u inovativnim proizvodima, procesima i uslugama. Poseban instrument unutar programa Horizon 2020 koji je namijenjen MSP-u je *SME instrument*. Razvijen je od strane Komisije, koja je u okviru ovog instrumenta namijenila određena sredstva za ulaganje u obliku podrške MSP-u. Ovim se instrumentom MSP-ima sa snažnim potencijalom rasta nudi mogućnost poslovne podrške i mentorstva. Ovaj instrument nije isključivo namijenjen start-upovima, već svim mikro, malim i srednje velikim

⁵⁷ Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises.

poduzećima koja razvijaju visoko inovativan proizvod, te koja su usmjerena izlasku na međunarodno tržište. SME instrument pruža cjelovitu podršku kroz sve tri faze inovacijskog ciklusa: ocjena koncepta i održivosti; istraživanje i razvoj, testiranje, prototip; te komercijalizacija. Tijekom 1. i 2. faze, korisnicima SME instrumenta su na raspolaganju besplatne usluge savjetovanja od strane Europske poduzetničke mreže.

COSME je također novi program Unije namijenjen poticanju konkurentnosti MSP. Nastao je iz prijašnjeg programa CIP (2007.-2013.). Program obuhvaća aktivnosti poput donošenja i provođenja politika na području poduzetništva te aktivnosti promicanja poduzetništva. Cilj ovog programa je povećanje konkurentnosti i održivosti europskih tvrtki, što svakako uključuje i sektor turizma, zatim poticanje poduzetničke kulture i promocija razvoja poduzetništva – posebno MSP-a, poboljšanje pristupa financiranja za MSP u obliku kapitala i dugovanja, te poboljšanje pristupa tržištu unutar Unije ali i na globalnoj razini. Program je namijenjen postojećim poduzetnicima (posebno malim tvrtkama radi lakšeg pristupa sredstvima financiranja za razvoj, konsolidaciju i rast njihovog poslovanja), budućim poduzetnicima (uključujući mlade kojima se nudi pomoć pri uspostavljanju tvrtki) te nacionalnim, regionalnim i lokalnim tijelima vlasti.

Unutar programa Cosme tri su potprograma koja su posebno pogodna za financiranje poduzetničke podrške MSP-a u turizmu:

- **Pristup izvorima financiranja** (engl. *Access to finance*) – podrazumijeva financiranje pokretanja bilo koje vrste korisnog poslovanja ili ulaganja u razvoj opravdanih MSP djelatnosti, tj. aktivnosti.
- **Jačanje europske turističke konkurentnosti i održivosti** – obuhvaća financiranje sljedećih aktivnosti:
 - *povećanje broja turista u pred i sezoni* – ciljanjem na tržišne segmente kao npr. mladi, seniori, itd.;
 - *diversifikacija EU turističke ponude i proizvoda razvojem održivih transnacionalnih turističkih proizvoda* – poticanje javno privatnog partnerstva i integracija turističkih povezanih poduzeća posebno MSP-a i lokalnih vlasti, povećanje sposobnosti i transnacionalne suradnje MSP-a, te podizanje svijesti o održivom i odgovornom turizmu;
 - *diversifikacija EU turističke ponude kroz sinergiju turizma s kreativnim i luksuznim industrijama* – razvoj i promocija europskih kulturnih ruta pomoću high-end/luksuznih proizvoda (npr. turizam i lokalna gastronomija);

- *unaprjeđenje turističke dostupnosti za turiste s potrebama posebnog pristupa* (turizam i pristupačnost za sve) – poboljšanje postojećih ili razvoj novih turističkih proizvoda. Prijedlozi moraju uključivati operatore koji već pružaju svoje usluge ili žele diversificirati svoje poslovanje za turiste, a projekt treba težiti razvoju nove turističke ponude s naglaskom na npr. sportske aktivnosti na otvorenom ili na kulturnu baštinu. Prijedlozi moraju biti usmjereni pružanju izvrsnosti i kvalitete usluga.
- **Erasmus for young entrepreneurs (EfE)** – program koji je Europska komisija pokrenula još 2009. godine, a u trenutnom financijskom razdoblju čini dio programa COSME. Glavni cilj ovog programa je pomoć potencijalnim i novim poduzetnicima pri razvijanju vlastitih poslovnih vještina, procjeni rizika poslovanja, stvaranje novih poslovnih ideja, otkrivanje i proučavanje tržišta, te obogaćivanju iskustva kroz učenje, usavršavanje i umrežavanje, provodeći vrijeme kod iskusnijih poduzetnika u drugima zemljama članicama Unije.

Pravo sudjelovanja u programu imaju novi-mladi ili iskusni poduzetnici:

- *Novi poduzetnici* (engl. *New entrepreneurs* – NE) – čine ih poduzetnici u ranoj fazi poslovanja, odnosno trgovačka društva koja se tek planiraju osnovati ili postojeća trgovačka društva ali ne starija od 3 godine. Kao novi poduzetnici prijaviti se mogu i fizičke osobe, tj. mladi od 18 godina i više koji imaju za cilj stjecanje iskustva u nekoj od država članica Unije;
- *Poduzetnici domaćini* (engl. *Host entrepreneurs* – HE) – moraju biti iskusni i uspješni poduzetnici, tj. fizičke osobe koje su vlasnici trgovačkog društva starijeg od 3 godine ili poduzetnici koji su direktno uključeni u uprave malih i srednjih trgovačkih društava.

Ovim se programom novim mladim poduzetnicima ali i poduzetnicima domaćinima nudi značajna dodana vrijednost koju dobiju kroz razmjenu, znanje, iskustvo, umrežavanje diljem Europe, nove poslovne suradnje te nova tržišta. Novi poduzetnici koji sudjeluju u programu usvajaju i razmjenjuju znanje i poslovne ideje s iskusnim poduzetnikom kod kojeg borave i s kojim surađuju u razdoblju od jednog do šest mjeseci. Boravak im djelomično sufinancira Europska komisija, a dijelom sami. Ovisno o trajanju i državi poslovanja novi poduzetnici primaju financijsku pomoć od strane Unije ovisno o mjesečnoj stopi rasta pojedine zemlje. Važnu ulogu u ovom programu imaju i Posredničke organizacije (Intermediary Organisations) kao što su gospodarske komore,

razvojne agencije, poslovni inkubatori i dr., a koje su nadležne za potporu i provođenje programa.

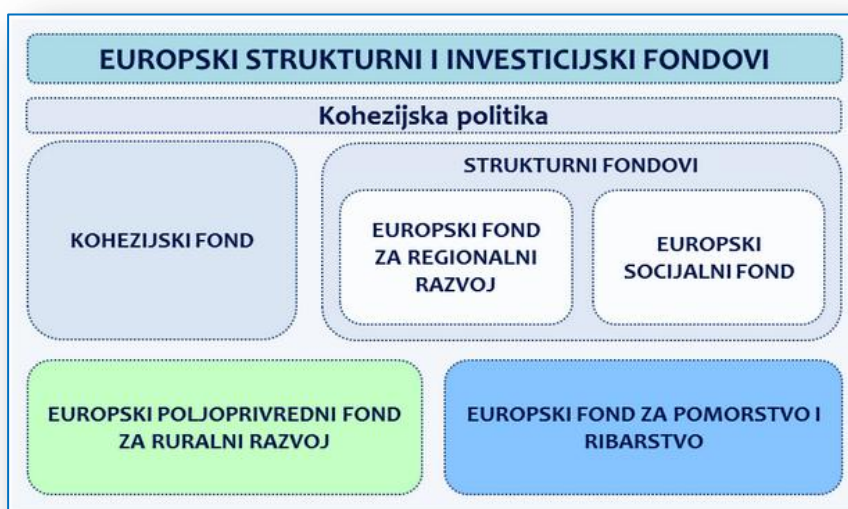
3.3.2. **Mogućnosti financiranja poduzetništva u turizmu iz ESI fondova**

Europski fondovi zamišljeni su kao financijski instrumenti koji podupiru provedbu pojedine politike Europske unije u zemljama članicama. Jedna od značajnijih politika je Kohezijska politika, koja se financira iz tri glavna fonda (SIF, 2015 b):

1. Kohezijski fond – cilja na države članice čiji je bruto nacionali dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije, te financira projekte iz područja prometa i okoliša;
2. Europski fond za regionalni razvoj – za cilj ima jačanje ekonomske i socijalne kohezije u Europskoj uniji te smanjenje razvojnih razlika između njenih regija;
3. Europski socijalni fond – potiče zapošljavanje i mogućnosti zaposlenja u Europskoj uniji.

Europski fond za regionalni razvoja i Europski socijalni fond poznati su još i po zajedničkim nazivom strukturni fondovi. Osim navedenih, u financijskoj perspektivi 2014.-2020. na raspolaganju su i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj te Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Zajednički naziv svih pet spomenutih fondova je Europski strukturni i investicijski fondovi – ESI fondovi (cf Shema 5.).

Shema 5. ESI fondovi u financijskom razdoblju 2014.-2020.

Izvor: SIF, 2015 b

Prema Komisijinom vodiču o financiranju projekata iz turističkog sektora u financijskom razdoblju 2014.-2020. godine, financiranje pokretanja poduzetničkog poslovanja, kao i unaprjeđenje i razvoj poslovanja poduzeća u turizmu moguće je iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj te iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo.

Europski fond za regionalni razvoj - EFRR (engl. *European Regional Development Fund - ERDF*) jedan je od pet ESI fondova. Može pružiti ključnu podršku za poboljšanje konkurentnosti i kvalitete turizma na regionalnoj i lokalnoj razini. EFRR pruža podršku u najrelevantnijim područjima za turistički sektor kao što su istraživanja i inovacije, informacijske i komunikacijske tehnologije, konkurentnost MSP-a, prelazak na niže razine ispuštanja ugljikovog dioksida, zaštita okoliša i učinkovitost resursa, zapošljavanje i podrška mobilnosti radne snage, te strukovno obrazovanje i cjeloživotno učenje. Osim što podupire regionalne i nacionalne programe država članica, EFRR financira i Europsku teritorijalnu suradnju (engl. *European Territorial Cooperation - ETC*) koja obuhvaća programe prekogranične suradnje, programe transnacionalne suradnje (između regija nekoliko zemalja članica Unije) te programe međunarodne suradnje (na paneuropskoj razini). Sljedeće vrste aktivnosti vezanih uz turizam prihvatljive su za financiranje sredstvima iz EFRR-a (EK, 2015d):

- s turizmom vezana istraživanja, tehnološki razvoj i inovacije, uključujući usluge inovacije i klastera (inkubatori turističkih usluga, dnevni laboratoriji, demonstracijski projekti, ..);
- razvoj za turističko poslovanje potrebnih ICT proizvoda (aplikacije, baze podataka, ..);
- razvoj inovativnih turističkih usluga, osobito u manje privlačnim i periferijalnim područjima s nedovoljno razvijenom industrijom koja ovisi o turizmu (novi poslovni modeli, nove ideje poslovanja, ..);
- razvoj specijaliziranih proizvoda i usluga s viskom dodanom vrijednosti za segmentirana tržišta (zdravstveni turizam, turizam za treću dob, kulturni i eko turizam, gastro turizam, sportski turizam, itd.) mobiliziranjem specifičnih lokalnih resursa pridonoseći time pametnoj regionalnoj specijalizaciji;
- klasterska suradnja između različitih djelatnosti u turizmu, kao i s kreativnom industrijom, s ciljem diversifikacije regionalnog turističkog proizvoda i produljenja turističke sezone (npr. u nautičkom turizmu te u cruising turizmu);

- aktivnosti povezivanja obalnih područja sa zaleđem kako bi se postigao integriran regionalni razvoj;
- mjere za poboljšanje energetske učinkovitosti i povećanja korištenja obnovljivih izvora energije kod MSP-a u turizmu;
- zaštita, promocija i razvoj prirodnih i kulturnih turističkih atrakcija s povezanim uslugama;
- mala kulturna i održiva turistička infrastruktura;
- mjere potpore poduzetništvu i samozapošljavanju te stvaranja poslovnog okruženja ali i internacionalizacija MSP-a i klasterske suradnje u turizmu; te
- stručno osposobljavanje i usavršavanje.

Pravo prijave za financiranje navedenih aktivnosti iz sektora turizam imaju sve pravne osobe, bilo javna tijela, tvrtke ili MSP-i, istraživačke organizacije, sveučilišta, nevladine organizacije, turistički klasteri, itd.

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EPFRR (engl. *"European Agriculture Fund for Rural Development"* - *EAFRD*) između ostalog za cilj ima promicanje gospodarskog razvoja u ruralnim područjima. Ovisno o potrebama i izboru svake zemlje članice, sredstva iz ovog fond mogu se dodjeljivati i koristiti za financiranje diversifikacije poljoprivrednika u nepoljoprivrednim djelatnostima, razvoj nepoljoprivrednih MSP-a u ruralnim područjima za bavljenje održivim i odgovornim turizmom, te za obnovu ili dogradnju kulturne i prirodne baštine sela i ruralnog krajolika. Prihvatljive aktivnosti vezane s turizmom koje je moguće financirati sredstvima iz EPFRR-a su (EK, 2015 d):

- stručno osposobljavanje i stjecanje radnih vještina (tečajevi, radionice, treninzi npr. o tome kako razviti seoski turizam), te demonstracijske aktivnosti i informacijski postupci;
- savjetodavne usluge za pomoć poljoprivrednicima i MSP-ima u ruralnim područjima s ciljem poboljšanja njihovog gospodarskog učinka;
- pomoć pri pokretanju poslovanja kao i pri investiranju u nepoljoprivredne djelatnosti u ruralnim područjima kao što je smještaj, trgovine, restorani, usluge vodiča na izletima, itd.;
- izrada i nadopuna planova razvoja općina i sela u ruralnim područjima;
- investicije za javnu namjenu rekreacijske infrastrukture, turističkih informacija i manje turističke infrastrukture;

- izrada studija i investicija povezanih s održavanjem, obnovom i unaprjeđenjem kulturne i prirodne baštine krajolika i ruralnih sela uključujući povezane socioekonomske aspekte kao i aktivnosti ekološkog osvještavanja; te
- suradnja koja uključuje najmanje dva subjekta pri stvaranju klastera i mreža, te suradnja malih operatera pri organizaciji zajedničkih procesa rada i dijeljenje objekata i resursa za razvoj i/ili marketing turističkih usluga koji se odnosi na ruralni turizam.

Pravo prijave ima svaka fizička ili pravna osoba aktivna u ruralnim područjima kao što su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, te MSP koja posluju i djeluju u ruralnim područjima.

Europski fond za pomorstvo i ribarstvo - EFPR (*engl. European Maritime and Fisheries Fund - EMFF*) osigurava sredstva ribarskoj industriji i priobalnim zajednicama s ciljem njihove prilagodbe promijenjenim uvjetima u sektoru i postizanju gospodarske i ekološke održivosti. EFPR doprinosi promicanju konkurentnog, te okolišno i gospodarski održivog i društveno odgovornog ribarstva i akvakulture. Fond također potiče provedbu Zajedničke ribarske politike, promiče uravnotežen i uključiv teritorijalni razvoj ribarskih područja i područja u akvakulturi te potiče razvoj i provedbu Integrirane pomorske politike na način koji nadopunjuje kohezijsku politiku i Zajedničku ribarsku politiku. Prioriteti koji se žele postići financiranjem sredstvima iz ovog fonda su povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije u priobalnim sredinama koje ovise o ribarstvu i akvakulturi. Spomenuto bi se trebalo postići promicanjem gospodarskog rasta, socijalne uključenosti, stvaranjem radnih mjesta te podupiranjem mobilnosti radne snage, ali svakako i diversifikacijom djelatnosti u ribarstvu i ostalim povezanim djelatnostima. EFPR se sastoji od pet potprograma od kojih se potprogramom namijenjenom održivom razvoju ribolovnih područja podupiru mjere i inicijative usmjerene na diversifikaciju i jačanje gospodarskog razvoja u područjima pogođenim padom ribarske aktivnosti. Financiranje unutar ove kategorije temelji se na lokalnim strategijama, a namjera je pomoći lokalnim zajednicama da smanje svoju ekonomsku ovisnost o količini ribljeg ulova. Obalne zajednice i slične skupine koje žive u blizini jezera ili mora, te čija je većina stanovništva zaposlena u ribarskoj djelatnosti, podložne su dobivanju sredstava za dodavanje vrijednosti svojim proizvodima, razvoj turističkih usluga i infrastrukture⁵⁸, zaštitu okoliša i regionalnu suradnju. Pravo prijave za financiranje navedenih aktivnosti sredstvima iz EFPR-a imaju sve pravne i fizičke osobe s priobalnih područja.

⁵⁸ Na primjer, projekti vezani uz razvoj ribarskog (upotreba nekadašnjih ribarskih brodova u turističke svrhe), ribolovnog i eko turizma, zatim razvoj lokalne gastronomske ponude (ribljih jela i restorana), smještajne ponude, te popratnih sadržaja turističkih staza, ronjenja, itd.

4. PERSPEKTIVE RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U TURIZMU RH

Da bi spoznali perspektive razvoja poduzetništva u turizmu potrebno je najprije analizirati trenutno stanje hrvatske turističke ponude, a zatim istražiti postojeća ograničenja i prilike budućeg razvoja poduzetništva u turizmu Hrvatske. Budući da je Hrvatska nova članica unije, te se kao takva prvi puta susreće s korištenjem sredstava iz fondova Unije, na kraju ovog poglavlja dane su smjernice za buduće planiranje i određivanje područja koja će se financirati sredstvima iz europskih fondova s ciljem razvoja i unaprjeđenja poslovanja poduzetništva u turizmu.

4.1. Karakteristike hrvatske turističke ponude

Turizam je za Hrvatsku jedan od najvažnijih nositelja gospodarskog razvoja. Prema procjeni Eurostata udio turizma, točnije prihoda od turizma, u BDP-u Republike Hrvatske 2013. godine iznosio je 15,5% (Poslovni plus, 2015). Investiranje u turistički sektor vrlo je važan segment za daljnji razvoj Hrvatske, kojim bi se prije svega trebalo utjecati na neka još uvijek prisutna obilježja hrvatskog turizma kao što je nedovoljna diferenciranost proizvoda i usluga, pomanjkanje inovativnih i kvalitetnih sadržaja boravka gostiju, rast turističkog prometa temeljen ponajviše na ekspanziji privatnog smještaja u domaćinstvima, nedostatak kvalitetne hotelske ponude praćen nedovoljnom investicijskom aktivnošću, nedovoljno dobra povezanost zračnim i morskim putem, neadekvatna destinacijska turistička infrastruktura, te naslijeđena orijentacija lokalnog stanovništva prema sezonskom poslovanju.

4.1.1. Atrakcije

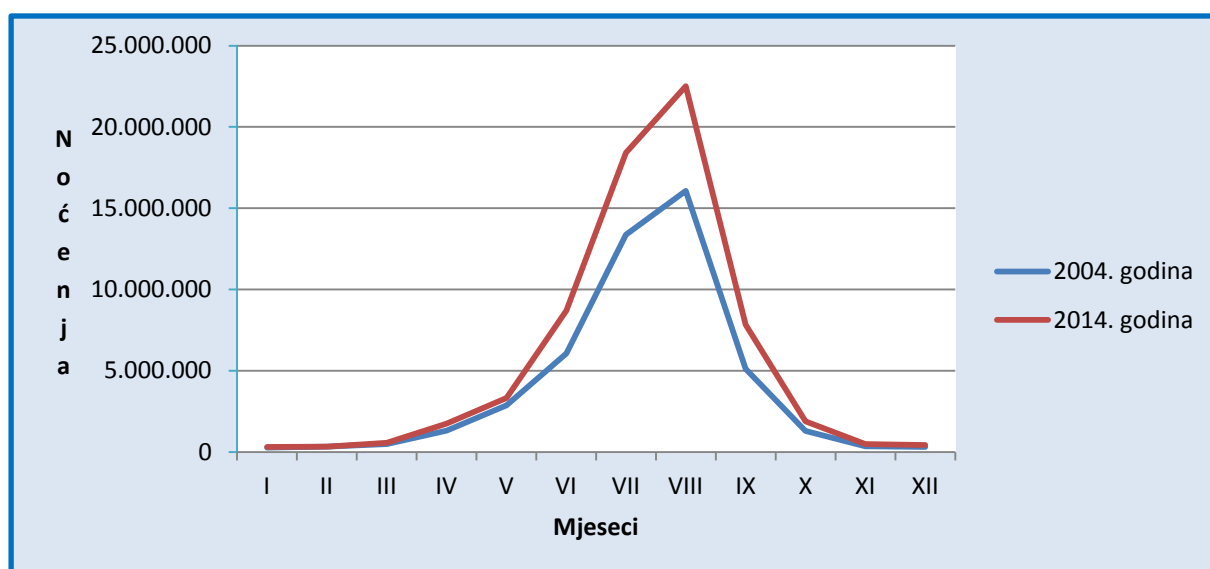
Glavni aduti hrvatskog turizma su očuvani okoliš, kulturno i povijesno naslijeđe, razvedena obala, blaga mediteranska klima te duga turistička tradicija. Navedeno potvrđuje činjenicu kako Hrvatska više privlači turiste osobinama svog prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom i raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija. Hrvatskoj nedostaju novostvorene turističke atrakcije kao što su suvremeno opremljeni kongresni centri, tematski i zabavni parkovi, golf igrališta, centri za posjetitelje, kvalitetno

osmišljene tematske rute te slični sadržaji turističke ponude, a bez kojih je izuzetno teško uspostaviti pretpostavke za proširenje međunarodno prepoznatljivog proizvodnog miksa, turističko aktiviranje kontinentalnog prostora, uključujući i prostor priobalnog zaleđa, te produljenje sezone. Za kvalitetno i dugoročno održivo pozicioniranje na tržištima posebnih interesa Hrvatskoj nedostaje mnoštvo dodatnih sadržaja.

4.1.2. Turistički proizvod

Struktura hrvatskog turističkog proizvoda se u posljednjih desetak godina nije znatnije mijenjala, što potvrđuju ostvarena noćenja po mjesecima u 2004. i 2014. godini (cf. Grafikon 1.).

Grafikon 1. Krivulja sezonalnosti prema ostvarenim noćenjima 2004. i 2014. godine u Republici Hrvatskoj

Izvor: Izrada autorice prema MINTb, 2015

Iz grafikona vidimo kako u prikazanom desetogodišnjem razdoblju u Hrvatskoj nije došlo do značajnije promijene u sezonalnosti, već samo do povećanja ostvarenog broja noćenja. Razlog tome je što se struktura turističke ponude, ali i turističkog proizvoda nije značajnije mijenjala. I dalje je dominantan proizvod „sunce i more“ te se najveći turistički promet ostvaruje tijekom ljetnih mjeseci. Od zastupljenijih vrsta proizvoda tu su još i nautički, kulturni te

poslovni (MICE) turizam. Manje zastupljeni ali sa vrlo dobrom perspektivom razvoja su zdravstveni, ciklo, gastro, eno, ruralni, planinski, golf, pustolovni, sportski te ekoturizam.

4.1.3. Smještajni kapaciteti

Što se tiče situacije smještajnih kapaciteta, Hrvatska je u posljednjih desetak godina povećala broj raspoloživih smještajnih kapaciteta. Najveći porast smještanog kapaciteta zabilježen je u kućanstvima (46%), hotelima (19%) i kampovima (12%) (cf Tablica 1.).

Tablica 1. Smještajni kapaciteti (stalni ležajevi) Republike Hrvatske prema glavnim vrstama smještaja i kategorijama hotela, struktura u % i stope promjena u %

Godina	Ukupan broj stalnih ležajeva	Hoteli					Kampovi	Ostali kolektivni kapaciteti	Kućanstva (privatan smještaj)
		Ukupno	5*	4*	3*	2* i 1*			
		Struktura u %							
2001.	682.721	14	3	2	45	49	28	17	42
2011.	852.433	13	9	32	44	15	25	13	49
Stopa promjene u %									
2011./2001. u %	25	19	220	1.472	16	-63	12	-3	46

Izvor: Izrada autorice prema Online informacijski sustav Instituta za turizam (BIST), izvorni podaci DZS, navedeno u Vlada RH 2013: 6

Iz tablice 1. možemo vidjeti kako je u prikazanom desetogodišnjem razdoblju došlo do sveukupnog porasta ukupnog broja stalnih ležajeva, gdje su najveći rast zabilježila kućanstva. Zanimljiva je i promjena kod hotela, naime promijenila se struktura istih prema kategorizaciji. Najzastupljeniji hoteli 2001. godine bili su oni sa 2 i 1 zvjezdicom (49%) dok su 2011. godine isti spali na drugo mjesto po zastupljenosti (15%), odmah nakon hotela sa 5 zvjezdica (9%). Najveći udio 2011. godine imaju hoteli sa 3 zvjezdice (44%), dok su na drugom mjestu po zastupljenosti hoteli sa 4 zvjezdice (32%).

U sljedećoj tablici prikazana su ostvarena noćenja 2013. godine prema vrstama smještajnih kapaciteta (cf Tablica 2.).

Tablica 2. Ostvarena noćenja u Republici Hrvatskoj prema vrstama turističkih smještajnih objekata u 2013. godini

Vrste smještajnih objekata	Kolektivni smještajni objekti							Privatni smještajni objekti		
	Hoteli, hoteli baština, vile i aparthoteli	Turistička naselja	Pansioni	Kampovi, kampirališta i kamp-odmorišta	Prenočišta	Hosteli	Ostali kolektivni kapaciteti	Sobe za iznajmljivanje, apartmani, studio-apartmani, kuće za odmor u kućanstvima	Kampovi u kućanstvima	Seljačka kućanstva
2013.	16.762	2.609	276	16.262	171	650	5.559	22.132	385	21
Ukupno	42.289							22.539		
Struktura u %	25,86	4,02	0,43	25,08	0,26	1	8,58	34,15	0,59	0,03
Sveukupno	64.828									

Izvor: DZS, 2014: 19

Iz gornje tablice možemo vidjeti kako se najviše noćenja u Republici Hrvatskoj ostvaruje u privatnom smještaju (u domaćinstvima), odnosno u sobama za iznajmljivanje, apartmanima, studio-apartmanima i kućama za odmor, i to čak jedna trećina noćenja. Drugo mjesto po ostvarenim noćenjima zauzimaju hoteli, hoteli baština, vile i aparthoteli sa 16.762 noćenja, a na trećem mjestu su kampovi, kampirališta i kamp-odmorišta sa 16.262 noćenja. Ostale vrste smještajnih objekata ostvaruju znatno manje udjele u ostvarenim noćenjima.

4.1.4. Prometna dostupnost

Prometna povezanost Hrvatske kao turističke destinacije nije na zadovoljavajućoj razini. Naime, jedino zadovoljavajuća je povezanost putem autocesta, u koju se posljednjih desetak godina značajno uložilo. S druge strane nedovoljno je ulagano u državne, županijske i lokalne prometnice koje iziskuju daljnje ulaganje i obnovu. Isto tako, iako je na nekim područjima vidljiv značajan pomak u prometnoj i turističkoj signalizaciji, ona još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini kao ni prateći uslužni objekti uz ceste. Osim toga izraženi su i

problemi organizacije prometa u destinacijama, prije svega javnog prijevoza, biciklističkih staza, pješačke zone te mogućnosti parkiranja.

Što se tiče povezanosti ostalih vrsta prijevoza, a kao rezultat nedovoljnih ulaganja u iste, situacija je još nepovoljnija. Situacija je osobito nepovoljna kod željezničkog prijevoza, koji zbog lošeg stanja mreže i male brzine voženje nema nikakvog značaja za turizam. Kod morskog prijevoza, povezanost nije jednako zadovoljavajuća na svim dijelovima akvatorija i otoka, a kao razlog tome navodi se neopremljenost otočnih luka zbog nedovoljne učestalosti i brzine veza, posebno između otoka.

U odnosu na željeznički i morski prijevoz, situacija u zračnom prijevozu je nešto povoljnija. Vidljivi su određeni pomaci i naponi pojedinih međunarodnih zračnih luka, posebno na Jadranu, koje se trude i ulažu napore kako u poboljšanje povezanosti sa ostalim europskim gradovima sa glavnih emitivnih tržišta, tako i u poboljšanju kvalitete vlastitih usluga.

4.2. Ograničenja razvoja poduzetništva u turizmu

U hrvatskom turizmu postoje ograničenja koja koče i sputavaju njegov razvoj. U Strategiji razvoja turizma do 2020. u definirana su ključna razvojna ograničenja hrvatskog turizma: kvaliteta i struktura ponude, investicijska klima, marketing i prodaja, ljudski potencijali i upravljanje kvalitetom, te zakonski okvir i upravljanje razvojem destinacije (Vlada RH, 2013: 20). Iz tih ograničenja proizlaze i ograničenja razvoja poduzetništva u hrvatskom turizmu, a to su nepovoljna investicijska klima te kompleksan i nedovoljno jasan zakonski okvir.

Iako Vlada RH provodi aktivnu politiku povećanja konkurentnosti, investicijska klima u Hrvatskoj i dalje nije najpovoljnija a niti privlačna investitorima. Najveće probleme investitorima predstavljaju administrativne prepreke, visoki troškovi poslovanja, nefleksibilno radno zakonodavstvo, česte promijene uvjeta poslovanja, neusklađene zemljišne knjige, dugi rokovi ishoda potrebnih dozvola, neusklađenost zakonskih propisa, općenito nedovoljno jasne procedure za realizaciju investicija te neizvjesna poslovna klima.

Kompleksna i nedovoljno jasna zakonska regulativa također predstavlja ograničenje razvoju poduzetništva u turizmu. Postoji samo nekoliko posebnih zakona kojima se regulira turistička aktivnost, dok je poslovanje u turizmu regulirano u nekoliko zakona i/ili propisa u integraciji različitih ministarstava, što bitno otežava poslovanje poduzetnika, posebno stranih. Postojeći zakonski okvir je nedovoljno funkcionalan, a često i neprimjeren, neusklađen i/ili nedorečen,

na što upućuje velik broj zakonskih akata koji uređuju poslovanje u turizmu a koji indirektno ukazuju na zakonsku prenormiranost i mogućnost proturječnih tumačenja zakonskih odredbi.

Kako bi se navedena ograničenja riješila potrebno je uložiti napore i prije svega poraditi na uređenju i rješavanju kompleksnosti postojećeg zakonskog okvira koji uređuje poslovanje i investiranje u turizmu. Potrebno je uskladiti i smanjiti administrativne prepreke koje proizlaze iz postojećih zakonskih propisa koji koče razvoj poduzetništva i investicija u turizmu. To se prvenstveno odnosi na Zakon o prostornom uređenju i gradnji, Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama, Zakon o šumama, Zakon o zaštiti kulturnih dobara, te Zakon o turističkom i ostalom građevinskom zemljištu. Također potrebno je donijeti poseban zakon koji će dati prednost i ubrzati investicijske aktivnosti gospodarskih projekata od posebnog interesa za razvoj turizma i obogaćivanje turističke ponude.

4.3. Mogućnosti i prilike razvoja poduzetništva u turizmu

Glavni cilj razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine je povećanje njegove atraktivnosti i konkurentnosti. Da bi se to postiglo potrebno je dodatno razviti i unaprijediti turističku ponudu. Glavni akteri razvoja turističke ponude mogu biti poduzeća, posebno mala i srednja u području turizma koja se bave ugostiteljskom, hotelijerskom, posredničkom, prometnom ili nekom drugom komplementarnom djelatnošću koja je usko vezana uz turizam, kao npr. poljoprivreda, ribarstvo, vinarstvo i sl. djelatnosti.

Od iznimne je važnosti da razvoj spomenutih s turizmom povezanih djelatnosti rezultira povećanjem atraktivnosti Hrvatske kao destinacije, a time i produljenjem turističke sezone. Prema karakteristikama trenutne turističke ponude Hrvatske, navedenih u potpoglavlju 4.1., vidljivo je kako prije svega treba ulagati u smještajne kapacitete, ponajprije kako bi se promijenila njihova struktura te kako bi se ista prilagodila potrebama produljenja turističke sezone. To znači da se trebaju povećati ulaganja u izgradnju hotela i ostalih oblika čvrstih objekata, koji su adekvatni za smještaj turista izvan glavne turističke sezone s ciljem povećanja njihovog udjela u strukturi smještajnih kapaciteta. Također je važno poraditi na podizanju kvalitete pružanja usluga u kampovima, ali i u privatnom smještaju u domaćinstvima, uz tendenciju smanjenja njegovog udjela u smještajnim kapacitetima, na način da se isti transformiraju u obiteljske hotele ili pansione. Osim toga privatni iznajmljivači imaju priliku povezivati se i osnovati difuzne (raspršene) hotele, kako bi

zajedničkim snagama bili vidljiviji na tržištu, te kako bi bili u mogućnosti pružati turistima kompletnu uslugu, od smještaja i prehrane do raznih dodatnih usluga koje bi obogatile i učinile boravak turista aktivnijim. Od ostalih vrsta smještajnih objekata postoji prilika za ulaganje u ploveće male hotele tj. izgradnju novih/osposobljavanje postojećih brodova za turističke svrhe, u kamp ponudu (kampirališta, kamp odmorišta i sl.), u izgradnju novih vezova u nautičkom lukama kao i podizanje razine kvalitete usluga istih. U Hrvatskoj postoje velike mogućnosti za ulaganje u smještajne kapacitete u ruralnim krajevima, posebno u kontinentalnom djelu zemlje, i to u npr. seoska gospodarstva, planinarske domove, male obiteljske kampove i sl., s visokom razinom osjećaja za lokalno mjesto.

Kako bi se podigla konkurentnost Hrvatske kao turističke destinacije, a time i povećala turistička potrošnja, potreban je razvoj diversificiranih turističkih proizvoda. Obzirom da sunce i more i dalje čine dominantan turistički proizvod, što je jedan od glavnih razloga izražene sezonalnosti hrvatskog turizma ali i koncentracije turističkog prometa na uski priobalni prostor, nužno je okretanje k razvoju turističkih proizvoda koji će omogućiti ne samo veće korištenje raspoloživih kapaciteta izvan ljetnih mjeseci, nego i aktiviranje turističkih potencijala kontinentalne Hrvatske. Stoga je od izuzetne važnosti razvoj sljedećih vrsta proizvoda: nautički (yachting i cruising), kulturni, poslovni, zdravstveni, ciklo turizam (biking), golf, eno i gastro, ruralni i planinski, te pustolovni i sportski turizam. Razvoj navedenih vrsta turističkih proizvoda odlična je prilika za razvoj poduzetništva u turizmu, kako za poduzetnike koji pružaju usluge smještaja, prehrane i dodatnih aktivnih sadržaja, tako i za specijalizirane receptivne turističkih agencije (DMK – destinacijske menadžment kompanije), čija je glavna zadaća kreiranje i plasiranje na tržište ponude složenih turističkih proizvoda (paket aranžmana) prilagođenih potrebama i/ili zahtjevima pojedinih tržišnih segmenata turista. Ključna uloga DMK-a je diversifikacija i podizanje ukupne vrijednosti destinacijske ponude plasiranjem jedinstvenih i pamtljivih doživljaja turističkih paketa posebnih interesa, naročito u razdoblju pred i posezone te u kontinentalnim destinacijama.

Jedan od problema hrvatskog turizma je i loša prometna povezanost destinacija na lokalnoj i međuregionalnoj razini, posebno u razdoblju pred i posezone. Bolja povezanost između destinacija rezultirala bi većim udjelom ostvarenih individualnih jednodnevnih izleta u zemlji. Stoga je neminovno kako postoji potreba za boljom i raznovrsnijom prometnom povezanošću destinacija, posebno brodskim (između otoka ali i duž cijelog Jadrana) i zračnim prijevozom (kako bi se jednostavno i brzo moglo u jednom danu putovati iz jednog dijela zemlje u drugi udaljeniji dio, za kakvu je udaljenost cestovni promet prespor).

Velika potreba i prilika za razvoj poduzetništva u turizmu postoji u području ulaganja u novostvorene turističke atrakcije, koje imaju potencijal samostalnog privlačenja regionalne i međunarodne potražnje. Ovdje se radi o ulaganjima u turističku infrastrukturu koju čine golf igrališta, tematski i zabavni parkovi, kongresni centri, akvariji, interaktivni muzeji i sl., što bi znatno utjecalo na podizanje atraktivnosti destinacija i stvaranje novih motiva za dolazak na odmor.

Međutim, kako bi došlo do povećanja ponude navedenih atrakcija ali i investicija u turizmu općenito, prije svega treba stvoriti ugodniju investicijsku klimu koja će privući potrebne kako domaće tako i strane investitore. Potrebno je napraviti okruženje koje će biti predvidivo i u zakonskom i u institucionalnom smislu, u odnosu na dosadašnje stalne promjene. Poticanje inozemnih ulaganja treba obuhvaćati detaljnu reformu politike ulaganja, zakonskih odredbi vezanih za ulaganje, poslovnog okruženja u zemlji, ali nadasve promjenu investicijske klime, odnosno cjelokupnog institucionalnog okvira u zemlji. Od izuzetne je važnosti stvaranje k razvoju usmjerenih institucionalnih uvjeta za jače privlačenje poduzetničkog interesa i ulaganja u turistički sektor. Stvaranje poticajnog poduzetničkog i investicijskog okruženja treba biti zasnovano na uklanjanju ograničenja poduzetničke i investicijske aktivnosti, smanjenju fiskalne presije, realizaciji sustava poticaja te utvrđivanju novih pravila upravljanja turističkom imovinom. U današnjim se uvjetima pretpostavlja snažan angažman nositelja javne vlasti (od lokalne do nacionalne razine) pri uspostavljanju poticajnog poduzetničkog i investicijskog okruženja, kako u pripremi institucionalnih uvjeta za pospješivanje konkurentne sposobnosti hrvatskog turizma, tako i u iniciranju velikih razvojnih-investicijskih projekata.

4.4. Smjernice za buduće programiranje sredstava za razvoj poduzetništva u turizmu iz fondova EU

Ulazak Hrvatske u Europsku uniju s gledišta razvoja turizma predstavlja značajnu priliku obzirom na otvaranje mogućnosti korištenja sredstava iz programa Unije i ESI fondova. Korištenjem sredstava iz fondova EU očekuje se financiranje mnogih raznovrsnih projekata koji će rezultirati razvojem turističke ponude, odnosno u konačnici razvojem cjelokupnog turizma. Da bi se ta sredstva mogla koristiti potrebno je u dogovoru s Europskom komisijom odrediti područja u koja će se moći financirati, mjere kojima će se nastojati postići određeni

ciljevi te utvrditi nadležne institucije koje će biti odgovorne za provođenje postupka dodjele i kontrole u procesu korištenja sredstva iz ESI fondova.

U trenutnom financijskom razdoblju od 2014.-2020. godine poduzetništvo se može financirati iz operativnog programa Konkurentnost i kohezija. Poduzetništvo u turizmu je moguće iz navedenog operativnog programa financirati prema natječajima koje provode Ministarstvo poduzetništva i obrta i Ministarstvo poljoprivrede. Ministarstvo poduzetništva ima ulogu posredničkog tijela razine 1 za upravljanje i provođenje natječaja dodjele sredstava iz fondova EU projektima kojima se potiče razvoj poduzetništva općenito, dok je samo manji neznatan dio namijenjen konkretno financiranju povećanja konkurentnosti poduzetništva u turizmu, koji se odnosi na rekonstrukciju postojećih ili izgradnju novih smještajnih kapaciteta. Dok s druge strane, Ministarstvo poljoprivrede ima ulogu posredničkog tijela razine 1 za upravljanje i provođenje natječaja za dodjelu sredstava iz fondova EU projektima s ciljem ruralnog razvoja, gdje se mogu financirati i projekti namijenjeni ruralnom razvoju turizma. Prema tome možemo zaključiti kako Ministarstvo turizma nema značajnije uloge pri upravljanju sredstvima iz fondova EU kojima koji bi se trebalo poticati i financirati područje poduzetništva u turizmu. Razlog tome je prije svega u činjenici što se za turizam na razini Unije ne provodi zajednička politika. Bez obzira na to financiranje projekata u području turizma, posebno onih koji se odnose na razvoj atraktivne turističke ponude i turističkih proizvoda, trebalo bi posvetiti veću pažnju i pružiti više mogućnosti financiranja istih sredstvima iz europskih fondova.

Obzirom da su posebno MSP-i značajni generatori gospodarskog razvoja, a turizam s druge strane predstavlja značajnu razvojnu priliku za brži gospodarski razvitak, neosporna je činjenica kako se za poticanje i financiranje poduzetništva u turizmu u budućnosti moraju namijeniti posebna sredstva iz ESI fondova. Tome u prilog ide i tendencija kojom se na razini Unije namjerava uspostaviti poseban program financiranja razvoja turizma u sljedećem sedmogodišnjem financijskom razdoblju. Iako se za turizam na razini Unije ne provodi zajednička politika, Unija je vrlo svjesna njegove važnosti za gospodarstvo. Bez obzira na organizaciju poticanja i financiranja poduzetništva u turizmu na razini Unije, važno je pri budućem programiranju financijskih sredstava iz fondova Unije za Hrvatsku posebno isplanirati poticanje i financiranje razvoja poduzetništva u turizmu. Pri tome je potrebno poraditi na razvoju mjera i programa kojima bi se povećale mogućnosti financiranja projekata iz područja poduzetništva u turizmu. Tu se osobito misli na važnost poticanja poduzetništva u svim djelatnostima koje su direktno povezane s turizmom kako bi se poboljšala ponuda

smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta, dodatnih sadržaja i atrakcija, promovirati i očuvati lokalni običaji, te poradilo na cjelokupnom podizanju kvalitete pružanja usluga. Za povećanje konkurentnosti hrvatskog turizma od izuzetne je važnosti poticanje razvoja diferenciranih turističkih proizvoda, koji će osobito imati utjecaj na produljenje pred i posezone, te na razvoj turizma kontinentalnih destinacija. Ključnu ulogu pri tome mogu imati specijalizirane receptivne turističke agencije (DMK) kojima treba također pružiti podršku i poduprijeti ih pri kreiranju i plasmanu na tržište jedinstvenih i pamtljivih doživljaja u obliku turističkih paket aranžmana posebnih interesa. Također postoji potreba za većim poticanjem stvaranja i jačanja poduzetničkih potpornih institucija kao što su razvojne agencije, poduzetnički inkubatori i sl., a posebno postoji potreba za stvaranjem poduzetničkih klastera u području turizma. Upravo povezivanje i uključivanje svih dionika neke turističke destinacije može unaprijediti i ubrzati njezin razvoj. Stvaranjem klastera u turizmu ojačala bi se konkurentna pozicija poduzetnika, ali i dodatno razvila atraktivna i konkurentna destinacijska ponuda s dodanom vrijednošću u razdoblju pred i posezone. Time bi se svakako razvila jača i uspješnija tržišna komunikacija koja može pridonijeti boljoj vidljivosti i vrijednosnoj percepciji Hrvatske kao destinacije atraktivne turističke ponude. Klasteri u turizmu pridonijeli bi porastu produktivnosti, inovativnosti i osnivanju novih poduzeća, zbog čega je od izuzetne važnosti stvaranje bolje institucionalne podrške njihovom razvoju.

Kako bi se što uspješnije razvile mjere i programi namijenjeni financiranju turizma u budućem institucionalnom okviru za korištenje ESI fondova u Hrvatskoj značajniju ulogu trebalo bi pružiti Ministarstvu turizma. Ono bi trebalo imati barem ulogu posredničkog tijela razine 1 koja bi omogućila kvalitetniji proces programiranja, te provedbe i kontrole cijelog procesa za projekte iz područja turizma u skladu sa ciljevima nacionalne strategije razvoja turizma. Takva pozicija posredničkog tijela omogućila bi kvalitetno upravljanje cijelim procesom vezanim za turizam i snažnije povlačenje sredstava iz europskih fondova svim zainteresiranim dionicima u skladu sa strateškim odrednicama i ciljevima Unije.

ZAKLJUČAK

Poduzetništvo u turizmu temelji se na istim ekonomskim načelima kao i poduzetništvo u ostalim gospodarskim djelatnostima, ali se razlikuje prema specifičnostima resursa i složenosti kako turističkog proizvoda tako i turističkog tržišta. Uz kapital glavni resursi neophodni za podizanje poduzeća su tržište i infrastruktura. Poduzetnička se infrastruktura na teorijskoj razini dijeli na zakonodavnu, fizičku, financijsku, te obrazovno-savjetodavnu infrastrukturu. Važnost poduzetničke infrastrukture prvenstveno se ogleda u kontinuiranom oslanjanju poduzetnika, od samog osnivanja poduzeća kao i tijekom njegova poslovanja na njezine različite dijelove. Što je ona dostupnija i raznolikija, to je veća mogućnost uspješnog poslovanja poduzeća.

Europska unija je nadnacionalna gospodarska i politička unija, koja ima specifičan institucionalni ustroj. Najznačajnija institucija koja pruža podršku poduzetništvu općenito ali i u turizmu je Komisija. Ona provodi zajedničku poduzetničku politiku Unije te je inicijator stvaranja i provođenja raznih inicijativa, alata i aktivnosti svrha kojih je pružanje podrške, te pomoći i olakšavanja poduzetnicima u njihovom poslovanju i bržem ostvarenju postavljenih ciljeva. S druge strane, najznačajnija institucija u Hrvatskoj koja pruža potporu poduzetništvu u turizmu je Ministarstvo turizma. Poduzetništvo u turizmu od posebnog je značaja za razvoj turizma Hrvatske, te je ono posebno zastupljeno u unutarnjem ustrojstvu Ministarstva turizma, u Službi za razvoj poduzetništva u turizmu koja se nalazi unutar Uprave za konkurentnost. Dvije glavne institucije u Hrvatskoj koje pružaju financijsku potporu poduzetništvu u turizmu su HBOR i HAMAG BICRO, koje u suradnji sa Ministarstvom turizma imaju razvijene posebne programe poticanja razvoja poduzetništva u turizmu te poboljšanja njegove konkurentnosti. HBOR i HAMAG BICRO pružaju financijsku potporu poduzetnicima u obliku kreditiranja i/ili davanja jamstava za kredite odobrene kod ostalih poslovnih banaka.

Osim nacionalnih programa poticanja razvoja poduzetništva u turizmu, hrvatski poduzetnici imaju mogućnost korištenja i financiranja projekata sredstvima iz fondova i programa EU-a. Da bi se iste moglo koristiti najprije je potrebno isprogramirati sredstva, odnosno, odrediti što će se i kojim mjerama financirati. Kako bi se moglo navedeno izvršiti potrebno je uspostaviti institucionalni okvir, odnosno odrediti posebna tijela koja će sudjelovati i upravljati procesom raspodjele i korištenja tih sredstava.

Hipoteza ovog rada potvrđena je spoznajom kako Komisija sve više pažnje pridaje turizmu, posebno MSP-u u turizmu, obzirom na značaj koji ona imaju za gospodarstva zemalja članica Unije. Komisija im nastoji što više pomoći i olakšati poslovanje. Postoji čak i mogućnost da u sljedećem sedmogodišnjem financijskom razdoblju Unija donese program namijenjen financiranju projekata iz područja turizma, gdje će se sigurno posebna pažnja posvetiti financiranju poduzetništva u turizmu. Prema tome i Hrvatska treba u budućnosti pri programiranju sredstava iz fondova Unije posebno mjesto osigurati za financiranje projekata iz poduzetništva u turizmu, kako bi se poboljšala i obogatila turistička ponuda, te podigla kvaliteta usluga s ciljem jačanja konkurentnosti hrvatskog turizma.

Glavna institucija u procesu programiranja i upravljanja raspodjelom sredstava iz ESI fondova namijenjenih turizmu trebalo bi biti Ministarstvo turizma, koje u svojoj organizacijskoj strukturi već ima uspostavljene posebne službe zadužene za razvoj poduzetništva u turizmu ali i za poslove i projekte EU-a u turizmu. Ono bi trebalo imati barem ulogu posredničkog tijela razine 1 te biti zaduženo za pripremu kriterija za odabir projekata, raspisivanje natječaja i ocjenjivanje projektnih prijedloga, donošenje odluka o financiranju odabranih projekata, potpisivanje ugovora te vršiti nadzor nad provedbom projekata iz svog djelokruga.

Na posljetku možemo zaključiti kako se Hrvatskoj u svakom slučaju pružaju brojne prilike za budući razvoj poduzetništva u turizmu, i to u svim vrstama djelatnosti koje su usko povezane s turizmom. Vrlo je značajna podrška Komisije koja se trudi olakšati što je više moguće poslovanje poduzetnika u turizmu, ali i utjecati na jačanje njihove međusobne suradnje, posebno na europskoj razini ali i šire. Veliku priliku financiranju projekata iz područja turizma, posebno vezanih za poduzetništvo, predstavljaju fondovi i programi Europske unije. Stoga je sigurno da će podrška poduzetnicima u turizmu od strane EU u budućnosti sve više jačati, kako fizička tako i financijska. Ključna uloga ostaje Ministarstvu turizma RH koje se treba izboriti za veće mogućnosti financiranja projekata sredstvima iz EU fondova, kao i poraditi na poticanju jačanja potpornih poduzetničkih institucija poput razvojnih agencija specijaliziranih za područje turizma, koje će osim pružanja podrške u poslovanju pomoći poduzetnicima prilikom izrade prijavne dokumentacije za financiranje projekata sredstvima iz EU fondova. Također vrlo je važno poticati i klstersko povezivanje u turizmu, posebno manjih gospodarskih subjekata, radi jačanja njihove konkurentnosti, bolje tržišne vidljivosti, ali i radi što boljeg tržišnog plasmana turističkih proizvoda na globalnom turističkom tržištu.

POPIS LITERATURE

A) KNJIGE

- 1) Alkier-Radnić, R., (2009), *Turizam u Europskoj uniji*, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
- 2) Bartoluci, M., (2013), *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništvo: Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu*, Školska knjiga, Zagreb
- 3) Belić, M. i J. Štilinović (2013), *EU fondovi i programi za turizam*, Nova knjiga Rast, Zagreb
- 4) Buble, M i D. Kružić, (2006), *Poduzetništvo – realnost sadašnjosti i izazov budućnosti*, RriF, Zagreb
- 5) Gorupić, D.(1990) *Poduzeće, postanak i razvoj poduzeća i poduzetništva*, Informator, Zagreb
- 6) Kersan-Škabić, I., (2012), *Ekonomija Europske unije*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Odjel za Ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“, Pula
- 7) Kolaković, M., (2006), *Poduzetništvo u ekonomiji znanja*, Sinergija, Zagreb
- 8) Škrtić, M., (2006), *Poduzetništvo*, Sinergija, Zagreb

B) ZNANSTVENI I STRUČNI RADOVI, TE OSTALE PUBLIKACIJE

- 1) Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (DZS), (2014), „*Turizam u 2013.*“, Zagreb
- 2) Jelinčić, D. A., (2006), „Kulturni turizam kroz fondove Europske unije“. U: Petrović Leš, T. i Pletenac, T., ur. *Etnologija i kulturni turizam, Ljetna škola filozofskog fakulteta, Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju*, Rab 2005. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, str. 21-35
- 3) Kutnjak, G., (2010), „Europska unija u funkciji poticanja i razvoja malog i srednjeg poduzetništva“, *Poslovna izvrsnost*, vol. 4, no. 2, str. 79-91
- 4) Maletić, I. i sur., (2014), „Poduzetnici pred izazovom korištenja EU fondova“, *Ured zastupnice u Europsko parlamentu Ivane Maletić*, Zagreb
- 5) Vlada Republike Hrvatske (Vlada RH), (2013), „*Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine*“, Zagreb

C) INTERNET IZVORI

- 1) Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO),
 - a. <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.themes> (19.03.2014)
 - b. <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.enterprises-and-industry-sme> (19.03.2014)
- 2) Europska komisija (EK),
 - a. http://ec.europa.eu/environment/sme/programme/programme_en.htm (15.03.2015)
 - b. http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/support/national_contact_points.html#c.contact=country/sbg/Croatia/1/1/0&function_details..function_abbr/sbg/SMES/1/1/0&+country/desc (18.03.2015)
 - c. http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/support-business/digital/index_en.htm (23.03.2015)
 - d. http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=7847&lang=hr (16.04.2015)
- 3) Europska poduzetnička mreža (EPM), http://ec.europa.eu/growth/about-us/index_en.htm (23.03.2015)
- 4) Europski parlament (EP),
 - a. http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html (28.02.2014)
 - b. http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.13.3.html (20.03.2015)
- 5) Europska unija (EU),
 - a. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/council-eu/index_hr.htm (05.03.2014)
 - b. http://europa.eu/about-eu/agencies/executive_agencies/easme/index_hr.htm (21.10.2014)
 - c. http://europa.eu/youreurope/promo/docs/leaflets/business/leaflet_hd_hr.pdf (24.10.2014)
 - d. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/cor/index_hr.htm (14.03.2015)
 - e. http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/enterprise_hr.pdf (14.03.2015)
 - f. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_hr.htm (19.03.2015)
 - g. http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_hr.htm (19.03.2015)
- 6) Financijska agencija (FINA), <http://www.fina.hr/Default.aspx?sec=896> (28.03.2015)
- 7) Gate2Growth (G2G),
 - a. <http://gate2growth.com/about> (26.11.2014)

- b. <http://gate2growth.com/what+we+do> (26.11.2014)
- 8) Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG BICRO),
 - a. <http://www.bicro.hr/index.php/europska-poduzetnicka-mreza#o-mrezi> (22.10.2014)
 - b. <http://www.bicro.hr/index.php/europska-poduzetnicka-mreza#usluge> (23.10.2014)
- 9) Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR),
 - a. <http://www.hbor.hr/Sec1372> (30.03.2015)
 - b. <http://www.hbor.hr/turizam-ibrd01> (30.03.2015)
 - c. <http://www.hbor.hr/art1287> (30.03.2015)
- 10) Hrvatska gospodarska komora (HGK), <http://web.hgk.hr> (26.03.2015)
- 11) Hrvatska obrtnička komora (HOK), <http://www.hok.hr> (26.03.2015)
- 12) Hrvatski Sabor, <http://www.sabor.hr/hr> (25.03.2015)
- 13) Ministarstvo financija (MINFIN), <http://www.mfin.hr/hr/ebd> (20.03.2015)
- 14) Ministarstvo gospodarstva (MINGO), <http://www.mingo.hr/page/kategorija/programi-i-projekti-eu> (25.03.2015)
- 15) Ministarstvo poduzetništva i obrta (MINPO), <http://www.minpo.hr> (25.03.2015)
- 16) Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MINRRFEU),
 - a. <http://www.mrrfeu.hr/default.aspx?id=3020> (10.04.2015)
 - b. http://www.mrrfeu.hr/UserDocsImages/EU%20fondovi/Programi%20prekogranicna%202014-2020/PRILOZI_Sporazum%20o%20partnerstvu_HR.pdf, (13.04.2015)
- 17) Ministarstvo turizma (MINT),
 - a. <http://www.mint.hr/UserDocsImages/REZULTATI-PZU-02-09.pdf> (28.4.2015)
 - b. <http://www.mint.hr/default.aspx?id=976> (11.05.2015)
- 18) Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MINZOŠ),
<http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=1934> (31.03.2015)
- 19) Obzor 2020, <http://www.obzor2020.hr/europski-institut-za-inovacije-i-tehnologiju> (22.10.2014)
- 20) Osječko baranjska županija (OBŽ), <http://www.obz.hr/hr/index.php?tekst=468> (28.03.2015)
- 21) Poslovni plus, <http://www.poslovnipuls.com/2014/02/03/hrvatska-ovisna-o-turizmu-njegov-udio-u-bdp-u-iznosi-cak-155-posto> (09.05.2015)
- 22) Prvi korak, <http://www.prvikorak.eu/eu-fondovi-2014-2020.aspx> (14.04.2015)
- 23) Regionalni info centar Agencije za regionalni razvoj (RIC-REDAH),
http://www.ric.redah.ba/pdf/poslovnezone/publikacije/vodic_za_uspostavu_poslovne_zone.pdf (28.03.2015)

- 24) Središnja agencija za financiranje i ugovaranje (SAFU), <http://www.safu.hr/hr/strukturni-instrumenti/programsko-razdoblje-2014-2020/operativni-program> (12.04.2015)
- 25) SOLVIT, http://ec.europa.eu/solvit/what-is-solvit/index_hr.htm (24.10.2014)
- 26) Strukturni i investicijski fondovi (SIF),
 - a. <http://www.strukturnifondovi.hr/hrvatska-dostavila-europskoj-komisiji-operativne-programe-za-financijsko-razdoblje-2014-2020> (12.04.2015)
 - b. <http://www.strukturnifondovi.hr/eu-fondovi> (15.04.2015)
- 27) Sud Europske unije (Sud EU),
 - a. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/ (19.03.2014)
 - b. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033/ (19.03.2014)

POPIS GRAFIKONA

Redni broj	Naslov grafikona	Stranica
1.	Krivulja sezonalnosti prema ostvarenim noćenjima 2004. i 2014. godine u Republici Hrvatskoj	99

POPIS SHEMA

Redni broj	Naslov sheme	Stranica
1.	Institucije poduzetničke infrastrukture u Europskoj uniji	12
2.	Institucije poduzetničke infrastrukture u Republici Hrvatskoj	49
3.	Institucionalni okvir za provedbu ESI fondova u RH u razdoblju 2014.-2020.	86
4.	Mogućnosti financiranja država članica iz fondova EU u financijskom razdoblju 2014.-2020.	88
5.	Europski strukturni i investicijski fondovi u financijskom razdoblju 2014.-2020.	94

POPIS TABLICA

Redni broj	Naslov tablice	Stranica
1.	Smještajni kapaciteti (stalni ležajevi) Republike Hrvatske prema glavnim vrstama smještaja i kategorijama hotela, struktura u % i stope promjena u %	100
2.	Ostvarena noćenja u Republici Hrvatskoj prema vrstama turističkih smještajnih objekata u 2013. godini	101

POPIS KRATICA

<i>Cedefop</i>	European Centre for the Development of Vocational Training
<i>CIP</i>	The Competitiveness and Innovation Framework Programme
<i>CORDIS</i>	Community Research and Development Information Service
<i>COSME</i>	Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises
<i>DMK</i>	Destinacijske menadžment kompanije
<i>EACEA</i>	Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
<i>EASME</i>	Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises
<i>EBN</i>	European Business Network
<i>ECB</i>	European Central Bank
<i>ECSC</i>	European Coal and Steel Community
<i>EBRD</i>	European Bank for Reconstruction and Development
<i>EEC</i>	European Economic Community
<i>EEN</i>	Enterprise Europe Network
<i>EfE</i>	Erasmus for young entrepreneurs
<i>EFPR</i>	Europski fond za poljoprivredu i ribarstvo
<i>EFRR</i>	Europski fond za regionalni razvoj
<i>EGSO</i>	Europski gospodarski i socijalni odbor
<i>EIB</i>	European Investment Bank
<i>EIF</i>	European Investment Fund
<i>EIT</i>	European Institute of Innovation and Technology
<i>EK</i>	Europska komisija
<i>EP</i>	Europski parlament
<i>EPFRR</i>	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
<i>ESF</i>	Europski socijalni fond
<i>ESI</i>	Europski strukturni i investicijski fondovi
<i>EU</i>	Europska unija
<i>EUROATOM</i>	European Atomic Energy Community
<i>EV</i>	Europsko vijeće

<i>FINA</i>	Financijska agencija
<i>G2G</i>	Gate2Growth
<i>HAMAG-BICRO</i>	Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije
<i>HBOR</i>	Hrvatska banka za obnovu i razvoj
<i>HGK</i>	Hrvatska gospodarska komora
<i>HOK</i>	Hrvatska obrtnička komora
<i>MINFIN</i>	Ministarstvo financija
<i>MINGO</i>	Ministarstvo gospodarstva
<i>MINPO</i>	Ministarstvo poduzetništva i obrta
<i>MINRRFEU</i>	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
<i>MINT</i>	Ministarstvo turizma
<i>MSP</i>	Malo i srednje poduzetništvo
<i>OR</i>	Odbor regija
<i>RH</i>	Republika Hrvatska
<i>SME</i>	Small and Medium-sized enterprises
<i>SME NCP</i>	SME National Contact Points
<i>Sud EU</i>	Sud Europske unije
<i>VLADA RH</i>	Vlada Republike Hrvatske